

Subkultur eller marginalitet?

En kvantitativ studie av ungdommers cannabisbruk

Rolv Christian Topdahl

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

15. mars 2009

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært, for å si det klisjeaktig, som en berg-og-dal-bane. Veien til toppen har vært like dryg som utforkjøringen har vært intens. Med tastaturet som våpen har jeg kjempet mot udefinerbare fiender og har nå, endelig, vunnet slaget. Det har til tider vært hardt, frustrerende, fantastisk, ensomt, men visse personer har lyst opp veien og fortjener derfor en takk. Veileder Willy Pedersen har fra starten gitt meg engasjert veiledning og gang på gang peilet meg i riktig retning. En takk rettes også til biveileder Anders Bakken for sylskarpe og konsise metoderåd.

Ellers må jeg takke Forskningsrådet for stipend og tro på mitt prosjekt. Og gjengen i 4. etasje, Lars Kolbeinstveit, Øyvind Moss-Iversen og Sturle Pedersen, for fruktbare og oppløftende samtaler over instant-kaffen på pauserommet.

Og sist, men ikke minst, går en takk til min kjære Ida Andreassen for omhyggelig gjennomlesning og generell støtte i denne krevende tiden. Jeg lover å gjengjelde i ukene framover, når din oppgaveinnsjutt tar til!

Oslo, 12. mars 2009

Rolv Christian Topdahl

Sammendrag

I større grad enn andre illegale rusmidler, har cannabisbruk, fra det ble innført til Norge på slutten av 1960-tallet, vært assosiert med subkulturer. Ungdommenes bruk av rusmiddelet ble den gang knyttet til opprør mot det etablerte og et alternativt levesett. Motkultur er en etablert betegnelse på disse strømmingene, hvor hippie-subkulturen nok er den mest kjente ”fraksjonen”. Her dominerte et levesett av musikk og autoritetsskepsis som stod i sterk kontrast til samfunnets prestasjonskrav. Utover 1970-tallet har imidlertid cannabisbruk i større grad blitt knyttet til sosial marginalisering.

Denne tosidigheten ved cannabis er en rød tråd i denne oppgaven, og ved hjelp av kvantitativ analyse har jeg undersøkt hvorvidt dagens cannabisbrukere har disse subkulturelle og/eller marginaliserte kjennetegnene. Med utgangspunkt i data fra den landsomfattende ungdomsundersøkelsen *Ung i Norge 2002*, har jeg undersøkt ungdommens cannabisbruk opp mot de følgende variablene; sosial bakgrunn, subkulturell tilhørighet, musikksmak og politisk opposisjonelt engasjement. Videre har jeg søkt å svare på følgende spørsmål: Er cannabisbruken til dagens ungdom knyttet til kulturell motstand, eller er bruken i større grad knyttet til sosial marginalisering? Er det forskjell på sporadiske brukere og vanebrukere i denne sammenhengen?

For det første viser jeg hvordan tosidigheten ved cannabisbruk kommer til syne i akademias behandling av- og forskning på rusmiddelet. På den ene siden kan man spore en fascinasjon for motkulturen og dermed cannabisbrukerne, i enkelte arbeider. På den andre siden har imidlertid forskningen vært dominert av et medisinsk-psykiatrisk tenkesett. Her har de helsemessige og psykososiale konsekvensene av cannabisbruken stått i sentrum, og stoffet har ofte blitt satt i samme bås som øvrige illegale rusmidler, som amfetamin, LSD, kokain og heroin. Det er denne mer problemorienterte retningen som har dominert forskningen. Jeg fremhever dette som litt pussig, gitt cannabis’ subkulturelle røtter med hippiekultur og motstand, og velger

derfor å tilnærme meg de sosiale og subkulturelle aspektene, i denne masteroppgaven.

Når det gjelder de teoretiske perspektivene har jeg trukket på bidrag fra den såkalte Birminghamskolen og dens kritikere for å tydeliggjøre de subkulturelle trekkene ved cannabisbruken. På denne måten undersøker jeg hvordan subkulturer og kulturell motstand har blitt behandlet i sosiologien. På den ene siden settes det subkulturelle opprøret i sammenheng med strukturelle forhold som klassebakgrunn. Videre fortolkes det som mer individuelt og uavhengig av klassestrukturer. Pierre Bourdieu og Jock Youngs perspektiver blir også sentrale i denne sammenheng.

Ved hjelp av krysstabellanalyse, faktoranalyse og multinom logistisk regresjonsanalyse kommer jeg også fram til at dagens unge cannabisbrukere deler flere av motkulturens kjennetegn. Jeg sporer imidlertid en utakt i høyere sosiale lag: En stor andel av cannabisbrukerne har bakgrunn fra høyere sosiale lag samtidig som de nedprioriterer skolen – de bryter altså med forventningene i sitt sosiale sjikt. Cannabisbrukerne kjennetegnes også ved interesse for kunst. Ut ifra Bourdieu skulle man da også kunne forvente at skolekarakterene fulgte kunstinteressen. Dette samsvarer imidlertid ikke med funnene i undersøkelsen, og dette tyder altså på at Bourdieus kulturell kapital-begrep blir for statisk i denne sammenheng.

Videre viser funnene at det er en sammenheng mellom cannabisbruk og subkulturell tilhørighet blant ungdommene som utgjør utvalget i denne undersøkelsen. Dette reflekteres blant annet i brukernes interesse for bestemte typer musikk og et politisk opposisjonelt engasjement. Verdier som var sentrale i 1960/70-tallets motkultur – som antirasisme, likestilling og miljøvern – er ikke nevneverdig knyttet til cannabisbruk i dag. I forhold til det radikale politiske engasjementet som kjennetegnet 1960/70-tallets motkultur, viser analysen heller sterke sammenheng mellom cannabisbruk og *ulovlige* opposisjonelle aktiviteter. Man kan altså si at engasjementet har endret karakter.

I denne sammenheng kommer også cannabisbrukens tosidighet til syne i denne undersøkelsen. Bruken *er* knyttet til subkultur og opposisjonelt engasjement. Samtidig er den imidlertid knyttet til kriminelle tilbøyeligheter hos ungdommen. Videre går det fram av funnene at musikksgangre som tidligere var assosiert med motkultur og opposisjon ikke gir store utslag i dag. Rocken var på 1960/70-tallet knyttet til opposisjon mot det etablerte. På 2000-tallet er det hiphop og house som har denne statusen. Her ser man imidlertid en antydning til at subkulturelle trekk ved bruken vedvarer.

Tabelloversikt

Tabell 3.1: Formelle arbeidsverdier og undergrunnsverdier.

Tabell 4.1: Omkoding til ny cannabisbruk-variabel med tre verdier.

Tabell 4.2: Frekvenstabell: Cannabisbruk blant norsk ungdom.

Tabell 4.3: Krysstabell: Kjønn * cannabisbruk.

Tabell 4.4: Krysstabell: Alder * cannabisbruk.

Tabell 5.1: Krysstabell: Bosted * cannabisbruk.

Tabell 5.2: Krysstabell: Cannabisbruk * familiestruktur.

Tabell 5.3: Krysstabell: Cannabisbruk * fars utdanning.

Tabell 5.4: Krysstabell: Cannabisbruk * familieøkonomi.

Tabell 5.5: Krysstabell: Cannabisbruk * skolekarakterer.

Tabell 5.6: Krysstabell: Cannabisbruk * kunstinteresse.

Tabell 6.1: Krysstabell: Cannabisbruk * bestevenns cannabisbruk.

Tabell 6.2: Rotert faktoranalyse: Subkulturer i Ung i Norge 2002.

Tabell 6.3: Logistisk regresjonsanalyse: *Politisk korrekt*-faktor og cannabisbruk.
Kontrollert for kjønn og alder.

Tabell 6.4: Logistisk regresjonsanalyse: *Subkultur*-faktor og cannabisbruk.
Kontrollert for kjønn og alder.

Tabell 7.1: Krysstabell: Cannabisbruk * jazz.

Tabell 7.2: Krysstabell: Cannabisbruk * rock.

Tabell 7.3: Krysstabell: Cannabisbruk * hip hop.

Tabell 7.4: Krysstabell: Cannabisbruk * house/techno.

Tabell 7.5: Krysstabell: Cannabisbruk * progressiv house.

Tabell 7.6: Krysstabell: Cannabisbruk * pop/disco.

Tabell 8.1: Krysstabell: Cannabisbruk * opposisjonell framferd.

Tabell 8.2: Rotert faktoranalyse: Type opposisjon.

Tabell 8.3: Logistisk regresjonsanalyse: *Subversiv*-faktor og cannabisbruk.

Kontrollert for kjønn og alder.

Tabell 8.4: Logistisk regresjonsanalyse: *Lovlydig*-faktor og cannabisbruk. Kontrollert for kjønn og alder.

Tabell 8.5: Krysstabell: Cannabisbruk * kriminalitet.

Innhold

FORORD	3
SAMMENDRAG	4
TABELLOVERSIKT	7
INNHold	9
1. INNLEDNING	13
1.1 SEKSTIÅTTERNE, SUBKULTUR OG MARGINALISERING.....	14
1.2 FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	16
1.3 HYPOTESER	17
1.4 BRUKERGRUPPENE	19
1.5 OPPGAVENS STRUKTUR	20
2. CANNABIS I NORSK AKADEMIA.....	23
2.1 FASCINASJONEN FOR “DE LANGHÅRETE”	24
2.2 “FORVENTNINGSAVVIKERNE” OG DE MARGINALISERTE	27
2.3 HELSEPERSPEKTIVET.....	30
2.4 DE TO PERSPEKTIVENE KOMBINERES.....	32
2.5 DISKUSJON.....	34
3. TEORETISKE PERSPEKTIVER.....	37
3.1 SUBKULTURER OG SOSIOLOGIEN	37
3.2 BIRMINGHAMSKOLEN.....	38
3.2.1 <i>Motstand og klasse</i>	38
3.2.2 <i>Subkulturens grenser</i>	40
3.2.3 <i>Subkulturell stil</i>	41

3.3	SARAH THORNTON OG SUBKULTURELL KAPITAL	42
3.4	PIERRE BOURDIEU	44
3.4.1	<i>Kapitalbegrepet</i>	44
3.4.2	<i>Det sosiale rom, de sosiale felte og habitus</i>	46
3.5	JOCK YOUNG – HIPPIEKULTURENS EGENART	48
3.6	DISKUSJON	51
4.	DATA OG METODE.....	54
4.1	OM UNG I NORGE 2002	54
4.1.1	<i>Utvalget</i>	54
4.1.2	<i>Representativitet</i>	55
4.1.3	<i>Prosedyre</i>	57
4.1.4	<i>Utfordringer ved bruk av spørreskjema</i>	57
4.2	ANALYSESTRATEGIER	60
4.3	OPERASJONALISERINGER.....	61
4.3.1	<i>Cannabisbruk</i>	61
4.3.2	<i>Sosial bakgrunn</i>	63
4.3.3	<i>Subkultur</i>	67
4.3.4	<i>Musikksmak</i>	68
4.3.5	<i>Politisk opposisjon</i>	68
4.3.6	<i>Alder og kjønn</i>	70
4.4	ANALYSEFORMER.....	72
4.4.1	<i>Krysstabellanalyse</i>	72
4.4.2	<i>Multinomisk logistisk regresjonsanalyse</i>	72
4.4.3	<i>Faktoranalyse</i>	74

4.4.4	<i>Signifikanstesting</i>	75
5.	CANNABISBRUK OG SOSIAL BAKGRUNN	79
5.1	CANNABISBRUK – ET URBANT FENOMEN?	79
5.1.1	<i>Diskusjon – byens særegenheter</i>	80
5.2	CANNABISBRUK OG FAMILIESTRUKTUR	84
5.3	CANNABISBRUK OG SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN	85
5.3.1	<i>Fars utdanning</i>	85
5.3.2	<i>Familieøkonomi</i>	86
5.4	CANNABISBRUK OG KULTURELL KAPITAL	87
5.4.1	<i>Skoleprestasjoner</i>	88
5.4.2	<i>Kunstinteresse</i>	89
5.5	DISKUSJON	89
6.	CANNABISBRUK OG SUBKULTUR	93
6.1	CANNABISBRUK SOM SOSIAL AKTIVITET	93
6.2	HVILKE SUBKULTURER AVTEGNER SEG I UNG I NORGE 2002?	95
6.3	DISKUSJON	99
6.3.1	<i>Cannabis og faktoren politisk korrekt</i>	99
6.3.2	<i>Cannabis og faktoren subkultur</i>	100
7.	CANNABISBRUK OG MUSIKKSMÅK	103
7.1	JAZZ	104
7.2	ROCK	105
7.3	HIP HOP	106
7.4	HOUSE OG TECHNO	107
7.5	POP/DISCO	109

7.6	DISKUSJON	110
8.	CANNABISBRUK OG POLITISK OPPOSISJON	114
8.1	KUNNE DU TENKE DEG Å GJØRE NOE AV DETTE I FRAMTIDA?	115
8.2	ER DU ENIG I DISSE UTSAGNENE?	117
8.3	FAKTORANALYSE: OPPOSISJON	118
8.4	POLITISK OPPOSISJONELL ELLER MARGINALISERT?	120
8.5	DISKUSJON	122
9.	KONKLUSJON	125
9.1	CANNABIS' TOSIDIGHET	125
9.1.1	<i>Det subkulturelle</i>	126
9.1.2	<i>Det marginaliserte</i>	127
9.2	ER DET FORSKJELLER MELLOM BRUKERGRUPPENE?	128
9.3	FRAMTIDIGE UTFORDRINGER FOR CANNABISFORSKNINGEN	128
	KILDELISTE	130

1. Innledning

Cannabis¹ er klassifisert som narkotika i Norge og er derfor ulovlig å bruke². Samtidig befinner cannabis' status seg i gråsonen – mellom den lovlige alkoholen og illegale narkotiske stoffer som amfetamin, kokain og heroin. Det at samfunnstopper som Jens Stoltenberg, Bill Clinton og Barack Obama har innrømt å ha prøvd rusmiddelet forsterker dette bildet. Cannabis skiller seg også ut i den norske ungdomsstatistikken: I 2007 hadde 11 prosent av norsk ungdom i alderen 15–20 år prøvd cannabis mens drøye 3 prosent hadde prøvd amfetamin (eller lignende stoffer)(Sirus RusStat – Rusmiddelstatistikk på nett 2009³). Cannabis er altså nesten fire ganger vanligere enn nummer to på listen – amfetamin.

Ifølge de svenske rusforskerne Thomas Bossius og Fabian Sjö (2004) kan en viktig årsak til at cannabis har fått denne uklare statusen være rusmiddelets subkulturelle røtter: ”Kanske följs dessa droger sedan dess av en aura av motstånd, autenticitet och engagemang, till skillnad från övriga droger vilka istället förknippas med missbruk, misär och kriminalitet” (Bossius & Sjö 2004: 17). En aura av opprør omga også rusmiddelet da det i slutten av 1960-årene ble innført i Norge. I denne sammenheng ble det et symbol på opprør mot det etablerte. Cannabisbruk signaliserte motstand mot Vietnamkrigen, mot samfunnets karrierejag, og det var i *dette* klimaet av kulturell motstand at flere og flere unge gjorde sine erfaringer med rusmiddelet etter hvert som 1970-årene tok til (Se: Bergersen Lind 1976 og Pedersen 2006). Cannabis inngikk i de såkalte ”sekstiåtternes” verdigrunnlag, et verdigrunnlag hvor hedonisme, ”leve i nuet” og politisk opposisjon var viktige ingredienser.

¹ Cannabis er samlebetegnelsen på en gruppe planter som inneholder den psykoaktive substansen tetrahydrocannabinol (THC). Som rusmiddel finnes planten i to former: *Hasj* er biter av harpiks fra planten mens *marihuana* er tørka cannabis-blader og blomster (Booth 2003).

² Legemiddeloven § 24 (Lovdata 2009)

³ URL: <http://statistikk.sirus.no/sirus/> [Lesedato: 14.03.2009]

1.1 Sekstiåttene, subkultur og marginalisering

Betegnelsen ”sekstiåttene” brukes om personer som hovedsakelig er født mellom 1940 og 1950. Denne kohorten var ungdommer, eller unge voksne, i overgangen fra 1960- til 1970-årene, tiden da opprøret mot etterkrigstidas autoritetstro og pliktideal herjet landet. Man stilte spørsmål ved myndighetenes og foreldrenes beslutninger – det var individuell frihet og selvbestemmelse som sto i fokus (Førland & Korsvik 2006). Som nevnt var det også denne opprørske gruppen som løftet cannabisbruk opp av undergrunnen og, bokstavelig talt, ut i det fri i Norge. Slottsparken i Oslo ble cannabisbrukernes sentrale møteplass. Cannabis ble mer synlig og fikk et bredere nedslagsfelt i befolkningen (Se: Bergersen Lind 1976 og Førland & Korsvik 2006). ”Hippie” er den kanskje mest brukte betegnelsen på denne sosiale bevegelsen. En bevegelse som med utgangspunkt i USA spredte seg til hele Vesten (Booth 2003: 215).

I Cambridge Dictionaries Online⁴ (2009) defineres ”hippie” som ”(...) en ung person på sent 1960-tall og tidlig 70-tall, som trodde på fred, var imot mange av de aksepterte ideene om hvordan man skulle leve, hadde langt hår, holdt til i grupper og brukte rusmidler”. Det er imidlertid verdt å merke seg at dette opprøret hadde mange sjatteringer i Norge. De langhårete anarkistiske hippiene var på mange måter et av de mer ekstreme utslagene av opprøret. Førland & Korsviks (2008) studier viser at også andre venstreradikale bevegelser vokste i denne perioden. De mer organiserte sosialistiske bevegelsene vokste for eksempel frem. Det gjorde også de marxist-leninistiske. Når jeg i denne oppgaven omtaler sekstiåttens opprør er det imidlertid de *antiautoritære* bevegelsene jeg sikter til, bevegelser som var en del av den norske *motkulturen*. Oppsummert er dette bevegelser som i større eller mindre grad fulgte en anarkistisk frihetssøkende tankegang hvor bruk av rusmidler utgjorde en sentral del. Marxist-leninistene passer eksempelvis ikke inn her, da bevegelsen var preget av

⁴ URL: <http://dictionary.cambridge.org/define.asp?key=37213&dict=CALD> [Lesedato 14.03.2009]

autoritære strømninger og tidvis forfektet avholdenhet (Førland & Korsvik 2008). Det er videre viktig å merke seg at betegnelsen ”1968” først og fremst er symbolsk i norsk sammenheng. Det var først i årene etter 1968, at disse subkulturelle strømningene fikk fotfeste i Norge⁵ (Førland & Korsvik 2006).

Samtidig finnes det imidlertid også en annen fortelling knyttet til cannabis og cannabisbruk. Utover 70-tallet ble cannabisbruk i større grad assosiert med sosial marginalisering. *Marginalisering* kan forstås som ”(...) en utvikling i retning sosial utstøtning. En konsekvens kan være sosiale problemer som fører til kriminalitet, vold og rusbruk” (Øia 2005: 58). Cannabisbrukerne viste seg i større grad enn ikke-brukerne å være preget av skilte foreldre, skoledropping, arbeidsløshet og økt kontakt med offentlige institusjoner som psykiatrisk- og somatisk sykehus (Se: Hammer & Vaglum 1990 og 1991). Denne fortellingen virker fjern fra den romantiske forellingen til fredsaktivistene i Slottsparken. Det kan altså virke som det eksisterer en tosidighet ved cannabis og cannabisbruk. Det er nettopp denne tosidigheten jeg vil undersøke i denne masteroppgaven: Eksisterer marginalitet og subkulturelle markører side om side, eller vil et av disse aspektene gi større utslag enn det andre?

Undersøkelsen baserer seg mer spesifikk på Ung i Norge 2002, en kvantitativ undersøkelse utført av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), hvor utvalget består av elever ved videregående skoler i Norge. Men utgangspunkt i dette datamateriale, vil jeg utforske hvilken sosial og kulturell sammenheng cannabisbruken blant dagens ungdom inngår i. Det er gjort forholdsvis lite forskning på dette i Norge. Vi vet lite om hva som kjennetegner ungdom som bruker cannabis – hvilken sosial bakgrunn de har, hvilken musikk de hører på, og

⁵ Statistikken viser at cannabisbruken også økte i denne perioden: I 1968/69 hadde 6 prosent av Oslos 17- og 18-åringige gutter brukt cannabis mens 15 prosent hadde brukt rusmiddelet i 1970/71. Blant jentene i samme aldersgruppe var andelen henholdsvis 7 og 9 prosent (Bergersen Lind 1976: 73).

hvilket politisk ståsted de innehar (Pedersen 2008a). Jeg vil derfor fordype meg i disse spørsmålene, i denne masteroppgaven.

1.2 Forskningsspørsmål

Koblingen mellom cannabisbruk og kulturell motstand blir denne oppgavens røde tråd. Jeg vil undersøke kulturen som er tilknyttet bruken. I tillegg vil jeg vil undersøke brukernes sosiale bakgrunn. 1960/70-tallets motkultur vil ligge som referanse og bakteppe i oppgaven. Denne motkulturen, hvor hippiekulturen inngår, vil fungere som en idealtype som jeg vil sette dagens brukere opp mot. "Idealtype" er en konseptualisering av et generelt eller spesielt fenomen som for analytiske og forklaringsmessige grunner representerer dette fenomenet i dets abstrakte eller "rene" form (Jary 2000: 283). Jeg vil undersøke om ungdommens cannabisbruk er knyttet til subkultur og kulturell motstand i dag, og hva som eventuelt kjennetegner denne koplingen. Samtidig vil jeg undersøke hvorvidt, eventuelt i hvor stor grad, cannabisbruken blant dagens norske ungdom er knyttet til sosial marginalitet. Brit Bergeren Lind (1976) lanserte på 1970-tallet en spådom om at hovedtyngden av cannabisbruken ville bevege seg til mer ressursvake og lavere sosiale lag. Er spådommen gått i oppfyllelse? Er det sosial marginalitet, ikke kulturell motstand, som kjennetegner dagens unge cannabisbrukere i Norge? Videre vil jeg undersøke om det er forskjell mellom sporadiske cannabisbrukere og vanebrukere i denne sammenhengen. Bakgrunnen for dette er basert på tidligere forskning – særlig Pedersen (1990) – som viser at ulike brukergrupper har ulike egenskaper. Jeg skal gjøre mer inngående rede for bakgrunnen for brukergruppe-inndelingen senere i denne innledningen. Forskningsspørsmålene mine blir da følgende:

- *Er cannabisbruken til dagens ungdom knyttet til kulturell motstand, eller er bruken i større grad knyttet til sosial marginalisering?*
- *Er det forskjell på sporadiske brukere og vanebrukere i denne sammenhengen?*

For å svare på disse spørsmålene vil jeg undersøke hvorvidt ulike egenskaper som kjennetegnet 1960-tallets motkultur også har gjenklang blant dagens ungdom. Mer konkret vil jeg undersøke dagens cannabisbrukere i forhold til variablene *sosial bakgrunn*, *subkultur*, *musikksmak* og *politisk opposisjon*. Hypotesene er rettet mot en studie av motkultur, men gjennom å undersøke sosial bakgrunn og opposisjon vil jeg også undersøke hvorvidt cannabisbruken er knyttet til sosial marginalisering.

1.3 Hypoteser

Analysedelen i oppgaven vil deles inn i fire kapitler etter nevnte variabler: *sosial bakgrunn*, *subkultur*, *musikksmak* og *politisk opposisjon*. Hvert analysekapittel vil undersøke et sett av hypoteser, som skal bidra til at forskningsspørsmålene kan besvares. For det første er disse hypotesene utledet fra teori og tidligere forskning på koplingen mellom cannabisbruk og subkultur, og koplingen cannabisbruk og marginalisering. Dette vil jeg presentere i kapittel 2 og 3. Videre vil operasjonaliseringen av variablene og den konkrete testingen av hypotesene forklares mer inngående i kapittel 4 (s. 59–68). Alle hypotesene vil bli undersøkt i lys av to typer cannabisbrukere – sporadiske brukere og vanebrukere.

For det første vil jeg undersøke sammenhengen mellom cannabisbruk blant ungdom og deres *sosiale bakgrunn*. Som jeg vil utdype i metodekapittelet har jeg valgt å fokusere på bosted, familiestruktur, sosioøkonomisk bakgrunn og kulturell kapital i denne sammenhengen. Bakgrunnen for at bosted her er interessant er at storbyen Oslo var den norske motkulturens sentrum på 1960 og 70-tallet (Se: Bergersen Lind 1976 og Førland & Korsvik 2006). Jeg ønsker derfor å undersøke om cannabisbruk også i dag først og fremst er koplet til byer. Det er videre interessant å undersøke cannabisbrukernes sosioøkonomiske bakgrunn fordi 1960/70-tallets motkultur hadde sitt utspring i høyere sosiale lag – hvor også cannabisbruken var mest utbredt (Bergersen Lind 1976). Familiestruktur er interessant å undersøke fordi det er en markør på marginalitet. Siden 1970-tallet har forskning vist at cannabisbrukere i større grad enn ikke-brukere har en brokete familiebakgrunn (Se: Bergersen Lind

1976, Hammer & Vaglum 1990 og Pedersen 1990). Videre blir det interessant å undersøke cannabisbruk opp mot kulturell kapital fordi cannabisbruk siden starten i Norge har vært knyttet til ungdomsmiljøer preget av en betydelig mengde kulturell kapital (Se: Pedersen 2003 og Booth 2003).

Mine hypoteser blir de følgende:

***H₁:** Det er mer sannsynlig at ungdom som bor i by bruker cannabis enn at ungdom som bor i tettsted/bygd bruker stoffet.*

***H₂:** Det er større sannsynlighet for at cannabisbrukere har skilte foreldre enn at ikke-brukere har det.*

***H₃:** En større andel av cannabisbrukerne enn ikke-brukerne kommer fra en ressurssterk sosioøkonomisk bakgrunn.*

***H₄:** En større andel av cannabisbrukerne enn ikke-brukerne besitter en høy kulturell kapital.*

Videre undersøkes ungdommenes cannabisbruk i forhold til *subkultur*. Som jeg allerede har påpekt foregikk 1960/70-årenes cannabisbruk i en sosial og subkulturell setting. For å undersøke hvorvidt dagens cannabisbruk også er koplet til subkulturer i dag og hvilke subkulturer det eventuelt er snakk om, blir hypotesene de følgende:

***H₅:** Cannabisbruk er en sosial aktivitet.*

***H₆:** Cannabisbruk inngår som del av en subkultur.*

***H₇:** Subkulturell tilhørighet er mest framtrædende blant de sporadiske brukerne.*

Musikksmak er en markant markør på subkulturell tilhørighet. Ulike subkulturer har tradisjonelt vært kjennetegnet av interesse for spesielle musikksjangre (Hebdige 1979). 1960/70-tallets motkultur var eksempelvis knyttet til ulike typer rock – noe store musikkfestivaler som Monterey og Woodstock var bevis på (Booth 2003: 219). For å undersøke om det er sammenheng mellom cannabisbruk blant dagens ungdommer og interesse for bestemte typer musikk blir følgende hypoteser relevante:

***H₈:** Cannabisbruk er knyttet til en interesse for spesielle musikksjangre.*

***H₉:** Brukergruppene har ulik musikksmak.*

1960/70-tallets motkulturelle bevegelser hadde tilholdssted på den politiske venstresiden. Cannabisbruk var derfor koplet til et politisk radikalt ståsted som blant annet innebar krigsmotstand, seksuell og kjønnsfrigjøring, og antikapitalisme (Booth 2003). Har dagens cannabisbrukere liknende kjennetegn? Hypotesene i denne sammenhengen blir da:

H₁₀: Cannabisbruk er knyttet til et radikalt politisk engasjement.

H₁₁: Dette engasjementet er ulikt mellom brukergruppene.

1.4 Brukergruppene

Jeg vil også dele informantene inn i tre kategorier: *ikke-brukere*, *sporadiske brukere* og *vanebrukere*. Bakgrunnen for denne inndelingen er at tidligere forskning har avdekket et skille mellom ungdom som bruker litt cannabis og ungdom som bruker mye cannabis. Ifølge en norsk studie fra slutten av 1980-tallet, av ungdommer i alderen 13–19 år (Pedersen 1990), var for eksempel vanebrukere av cannabis i større grad kjennetegnet av sosial marginalitet og ressurssvakhet. Disse ungdommene hadde ofte brokete familiebakgrunn og svakere bånd til tradisjonelle organisasjoner. De sporadiske brukerne, på en annen side, hadde i større grad konvensjonell familiebakgrunn og sterkere bånd til tradisjonelle aktiviteter.

En ungdomsstudie fra New Zealand viser et lignende mønster. Undersøkelsen avdekket en sammenheng mellom cannabisbruk og karakteristikk som nedadgående skoleprestasjoner, redusert inntekt, økende avhengighet til offentlige velferdstjenester og redusert livstilfredshet. Og artikkelen konkluderer med at det særlig er vanebrukerne av cannabis som er utsatt for disse forholdene (Fergusson & Boden 2008). Også en studie av nederlandske ungdommer i alderen 12–18 år viser at vanebrukerne skiller seg ut. Her har ungdommene som bruker mye cannabis større sannsynlighet for å ha foreldre, slektninger eller likemenn som bruker cannabis. Videre viser studien at vanebrukerne skulker mer og er mer involvert i avvikende og kriminell oppførsel (Kuipers & de Zwart 1999: 558, 559). En studie av narkotika- og alkoholbruk blant europeiske studenter viser at også studentene selv skiller sterkt

mellom sporadisk- og vanebruk av cannabis når det gjelder helserisiko: Et fåtall av studentene mener sporadisk bruk er helseskadelig mens bildet snus på hodet når det er snakk vanebruk (Hibell, Andersson, Bjarnason, Ahlström, Balakireva, Kokkevi & Morgan 2004: 184).

Pedersen (1990) tilførte i denne sammenhengen en ny dimensjon i sin studie. I tillegg til ulikheter knyttet til marginalitet, undersøkte Pedersen (1990) om det var forskjeller mellom brukergruppene når det gjaldt en av motkulturens særegenheter – motstaden mot det etablerte. Pedersen fant imidlertid små forskjeller på dette området: både de sporadiske brukerne og vanebrukerne viste seg å ha politisk opposisjonelle tilbøyeligheter. Pedersen påviste snarere forskjeller mellom brukergruppene når det gjaldt tradisjonelt engasjement: de sporadiske brukerne var i større grad enn vanebrukerne villige til å bli med i elevrådet, stemme ved valget og jobbe med veldedighet (Pedersen 1990).

Jeg ønsker i denne oppgaven å undersøke brukergruppene opp mot begge perspektivene jeg nå har gjort rede for – marginalitet og kulturell motstand.

1.5 Oppgavens struktur

Som nevnt har cannabisbruk hos ungdom vært knyttet til to fortellinger: en knyttet til subkultur og motstand, og en side knyttet til sosial marginalisering. Jeg skal i kapittel 2 gjøre rede for hvordan denne tosidigheten knyttet til cannabis også har gitt seg utslag i akademias behandling av rusmiddelet. Problemstillingen min i denne sammenheng blir da: Hvordan har cannabis blitt behandlet i norsk akademia? For å gi et svar på dette skal jeg ta for meg norske bidrag på feltet fra slutten av 1960-tallet til 1990-tallet, hvorav Bergersen Linds (1976) studie *Narkotikakonflikten* og Pedersens (1990) *Adolescents initiating cannabis use: cultural opposition or poor mental health?* vil være de mest sentrale.

I kapittel 3 vil jeg presentere det teoretiske rammeverket for oppgaven. Jeg skal først og fremst konsentrere meg teorier knyttet til ungdom og subkulturer, og da først og

fremst bidrag fra den såkalte Birminghamskolen. Forskere i dette miljøet gjorde seg bemerket med sine studier av ungdomskulturene som vokste fram i etterkrigstidas England. I dette forskningsmiljøet ble ikke kulturell motstand blant ungdom sett på som sosialt avvik og kriminalitet, snarer rådet en forståelse og tidvis fascinasjon for ungdommen. Ungdommens klær, hårfrisyrer og musikkpreferanser ble gjenstand for nitid og seriøs analyse, og ble koplet til tunge strukturer som klassebakgrunn. På en annen side argumenterer sosiologer som Sarah Thornton (1997) og Jock Young (1971) for at subkulturer er mer uavhengige av klasse. Thornton mener det er viktigere å undersøke sosiale prosesser internt i subkulturene mens Young tar til orde for at subkulturer og cannabisbruk er knyttet til en opplevelse av anomi hos ungdommen. Her diskuteres det også hvorvidt kulturell motstand er et individuelt fenomen eller om det er knyttet til strukturelle forhold som klasse. Det gjøres også rede for noen av Pierre Bourdieus teorier. I denne sammenheng undersøkes det for eksempel hvorvidt Bourdieu sine perspektiver kan bidra til forståelse for hvorfor noen ungdommer blir med i subkulturer og bruker cannabis.

I kapittel 4 gjør jeg rede for datamateriale og metode. Jeg vil først presentere fakta og metodiske implikasjoner knyttet til Ung i Norge-undersøkelsen. Videre vil jeg gjøre rede for operasjonaliseringene av hypotesene i oppgaven. I siste del av kapittelet vil jeg gå nærmere inn på analysemetodene jeg benytter i oppgaven, som er krysstabellanalyse, faktoranalyse og multinomisk logistisk regresjonsanalyse.

Kapitlene 5, 6, 7 og 8 er analysedelen av oppgaven. Hvert av disse analysekapitlene tar for seg egenskaper ved 1960/70-tallets motkultur, og, som jeg allerede har gjort rede for, er disse sosial bakgrunn, subkultur, musikkpreferanser og politisk opposisjon. Med kvantitativ metode undersøker jeg dagens cannabisbrukere opp mot disse fire egenskapene, og vil vurdere hvorvidt dagens cannabisbrukere deler kjennetegn med gruppen som innførte rusmiddelet til Norge i 1960/70-årene. I tillegg til de nevnte teoretiske perspektiver vil også nyere forskning ha sin plass i tolkningen av de metodiske resultatene.

I det avsluttede kapittel 9 samles trådene. Videre vil jeg trekke noen konklusjoner basert på funnene i analysekapitelene og relatere disse til teori og tidligere forskning som har blitt fremlagt i kapittel 2 og 3.

2. Cannabis i norsk akademia

Som allerede nevnt har tidligere forskning avdekket en tosidighet ved cannabisbruk. Bruken har, på den ene siden, vært koplet til subkultur og kulturell motstand samtidig som den, på den andre siden, har blitt knyttet til marginaliseringsprosesser hos ungdom. Denne tosidigheten er også et viktig utgangspunkt for denne studien. Jeg vil derfor oppklare hvordan disse to perspektivene har gjort seg gjeldene i norsk akademias behandling av cannabis og cannabisbruk før jeg går inn på den mer konkrete teoretiske tilnærmingen i studien. Dette kapitlet danner altså en bakgrunn og aktualisering av studien.

I innføringsfasen på 60/70-tallet ble cannabisbrukerne møtt med en mild fascinasjon fra ulike akademiske hold, en fascinasjon særlig målbåret av kriminologen Nils Christie (Se: 1972 og 2003). I denne diskursen ble cannabis sett på som et forholdsvis uskyldig rusmiddel, et rusmiddel som ikke nødvendigvis hadde veldig negative konsekvenser for brukerne. Dette perspektivet kan man også spore hos Brit Bergersen Lind (1976). På 80-tallet kom imidlertid noen studier hvor cannabis i høyere grad ble knyttet til et medisinsk-psykiatrisk tenkesett. Dette perspektivet var mer orientert mot marginaliseringsprosesser og vektla i større grad de helsemessige konsekvensene ved cannabisbruk.

Jeg skal i dette kapitlet ta for meg et knippe norske sosiologiske bidrag knyttet til cannabis og cannabisbruk, og redegjøre for hvilken innfallsvinkel forskerne har på rusmiddelet. Problemstillingen i denne sammenhengen blir da: Hvordan har cannabis blitt behandlet i norsk akademia? Når det gjelder Bergersen Lind (1976) og Pedersen (1990) vil jeg også gå nærmere inn på selve forskningsresultatene. Årsaken til dette er at jeg skal benytte disse studiene mer eksplisitt i oppgaven, da de er relevante for mine hypoteser. Det er imidlertid på sin plass å bemerke at subkultur- og marginaliseringsperspektivene innen cannabisforskningen har eksistert side ved side. Christe og Bruuns (2003) bok *Den Gode Fiende* ble ikke utgitt før i 1985, men

målbærer likevel et noe annet perspektiv på cannabis enn Ragnar Hauge, Oddvar Arner & Mona Ducker (1980) sin bok *Ungdom og Narkotika* fra 1980.

2.1 Fascinasjonen for “de langhårete”

I 1968 ble Nils Christies artikkel *Langhåret Livsstil* første gang publisert.

Kriminologen forsøker seg her på en sosiologisk redegjørelse av det Christie betegner som ”den langhårete kultur”, eller hippiekulturen. Det er ikke noe akademisk forskningsarbeid Christie presenterer, snarere er det en uhøytidelig og forholdsvis subjektiv skildring av miljøet. Det som uansett er slående er hvordan Christie behandler dette langhårete fenomenet.

For å bedre være under leserens kontroll bør kanskje sies at jeg liker mye i den livsstilen jeg skal forsøke å beskrive. Den rommer avgjorte farer og problemer, men også viktige verdier – kanskje for oss alle (Christie 1972: 6).

Det er altså tydelig at det ligger en respekt og fascinasjon for kulturen i bunn.

”Langhårete” verdier – som antikonsumertisme, øyeblikksorientering, søken etter lykke – behandles med respekt hos Christie, og det fremgår at han ønsker å forstå dette alternative levesettet. For Christie er ”de langhårete” mer enn kun en ungdomsgjeng. Medlemmene er en del av en artikulert motstand hvor rusmiddelbruk – deriblant bruk av cannabis – inngår. Christie presiserer at hippiekulturen springer ut av høyere sosiale lag – ”blant de rikeste av de rikeste” – og at motstanden av denne grunn er spesiell. Det å avvise samfunnets mål og belønninger når man ikke selv har mulighet til å nå dem, er én ting. Å avvise samfunnets verdier når alt ligger til rette for at man skal oppnå dem, er en ganske annen: ”Helt annerledes blir det når den opplagte vinner gir seg til å plukke blomster i stedet for å gå i mål” (Christie 1972: 8). Ifølge Christie er hippienes motstand et resultat av samfunnets konsumpress og målorienterte karrierejag, og man kan ut ifra dette ane en respekt og fascinasjon for miljøet hos Christie.

Denne fascinasjonen og forståelsen for de første cannabisbrukerne og den subkulturen de var en del av har muligens formet Nils Christies syn på rusmiddelet

som sådan, samt den norske narkotikapolitikken. Sammen med Kettil Bruun maner Christie (2003) til offentlig besinnelse når det gjelder cannabis og cannabisbruk i boka *Den Gode Fiende*, som første gang ble utgitt i 1985. Christie og Bruun argumenterer for at det finnes et markant skille mellom sterke stoffer – som heroin og kokain – og cannabis. Forfatterne deler rusmidler inn etter virkningsgrad, og plasserer da cannabis sammen med blant annet nikotin, øl og kaffe i kategorien ”Mindre sterke stoffer”. Det er interessant å merke seg hvordan også nikotin plasseres i denne kategorien. I årene som har gått siden bokutgivelsen har dette også stoffet endret karakter, i så vel forskning som offentlighet. Fra å være et rusmiddel for alle, er nikotin og røyking i dag tabubelagt og knyttet til et stigma. Røyking er videre mest utbredt i lavere sosiale lag og er blitt en markør av sosial marginalitet (Pedersen 2008b).

I Storbritannia blir illegale rusmidler klassifisert etter antatt skade, henholdsvis klasse A - som er mest skadelig - klasse B og klasse C (Nutt 2007: 1047). I en nylig utgitt britisk studie ble nikotin vurdert som mer skadelig enn klasse C-rusmiddelet cannabis. Skulle man klassifisert rusmidlene etter reel skade, kunne man, ifølge forfatterne, klassifisert nikotin som klasse B-rusmiddel – sammen med blant annet amfetamin – mens cannabis burde forbli et klasse C-rusmiddel (Nutt 2007). For Christie og Bruun er altså cannabis sammenlignbart med nikotin og kaffe, men tilsynelatende ikke i like stor grad sammenlignbart med sprit. Sprit er nemlig plassert sammen med blant annet heroin og kokain i kategorien ”Sterke stoffer”, da rusmiddelet, ifølge forfatterne, har en kraftigere virkning enn cannabis (Christie & Bruun 2003: 61).

Videre utfordrer Christie og Bruun bildet av cannabisbrukere som *slaver*. Forfatterne argumenterer for at cannabis, til forskjell fra heroin, i liten grad er et *fysisk* avhengighetsdannende stoff – som blant annet innebærer fysiske abstinenser og derfor en tvangsmessig trang til å bruke rusmiddelet om igjen. Christie og Bruun går

imidlertid lengre, og problematiserer også ideen om cannabis som et *psykisk* avhengighetsdannende rusmiddel⁶.

Noen liker (cannabis) bruken så godt at de vil anstrenge seg sterkt for å få adgang til å fortsette. Men det vanlige ser ikke ut til å være at det satses særlig mye, og slett ikke om man sammenligner med innsatsen for å få mer sprit om festen truer med å gå tørr (Christie & Bruun 2003: 72).

Videre trekker Christie og Bruun fram det faktum at det på begynnelsen av 1900-tallet hersket en oppfatning om at cannabis var berserkernes stoff – det gjorde folk ”ville og voldelige” og måtte derfor forbys (Christie & Bruun 2003: 155). Når det noen tiår senere – med blant annet hippiekulturen – viste seg at brukerne ikke var ville og voldelige, men heller fredelige, var problemet, ifølge forfatterne, at brukerne var *for* fredelige. Cannabis førte nå til passivitet og utmelding av samfunnet (Christie & Bruun 2003: 155, 156).

Ved å poengtere dette inkonsekvente synet på cannabis, viser forfatterne at de har en forholdsvis avslappet og romslig forståelse av rusmiddelet. Det virker nærliggende at Christie og Bruun besitter en oppfatning om at det ikke finnes noen endelig sannhet om cannabisbrukens konsekvenser, og at man ikke med sikkerhet kan hevde at stoffet er skadelig. Videre bruker Christie og Bruun cannabis som eksempel på hvor feilslått, etter deres oppfatning, norsk narkotikapolitikk er og har vært. Forfatterne utviser skepsis til Norges strenge lover knyttet til cannabis og cannabisbruk, og er kritiske til myndigheters og legers oppfatning av cannabisbrukens negative konsekvenser for ungdom. Konsekvenser som, ifølge Christie og Bruun, ofte feilaktig blir knyttet til cannabisbruken i seg selv.

Om man et øyeblikk forsøker å huske tilbake på kanskje litt mindre gode faser i egen ungdomstid, eller i omgivelsers eller etterkommeres ungdomstid, så er det neppe en helt fremmed erfaring at det stiger opp

⁶ *Psykisk avhengighet* innebærer at man ønsker stoffet av andre grunner enn at kroppen fysisk krever det. Det blir ikke bygd opp toleranse for stoffet i den form at man trenger mer og mer for å oppnå samme virkning og man opplever ikke fysisk besvær hvis man ikke får stoffet (Christie & Bruun 2003: 72).

brokker av egen sløvhhet, passivitet, tilbaketrekning, avvisning av andre (Christie & Bruun 2003: 116).

Forfatterne utviser i det hele tatt skepsis til legenes sterke innflytelse på narkotikapolitikken, noe som kommer til uttrykk på følgende måte hos forfatterne: ”Innen store deler av medisinen lyder budet: Hvis i tvil om pasienten er syk eller ei, regn med at sykdom foreligger. Oversatt til narkotikaområdet blir budet: Hvis i tvil om at et stoff er farlig eller ei, regn det som farlig” (Christie & Bruun 2003: 116).

2.2 “Forventningsavvikene” og de marginaliserte

I 1974, seks år etter Christies *Langhåret Livsstil*, ble Brit Bergersen Linds bok *Narkotikakonflikten* publisert. Tittelen henviser til bokas røde tråd: konflikten som, ifølge Bergersen Lind, vokste fram på slutten av 60-tallet mellom kontrollmyndighetene og rusmiddelbrukere i Norge. Fram til midten av 1960-årene var rusmiddelbruk et relativt snevert problem her til lands, og ble av politikere, presse, samt helse- og rettssektor behandlet deretter. Så skjedde det noe. I løpet av få år fant det sted en ”engasjementseksplasjon” som gjorde rusmiddelbruk til et ”brennaktuelt samfunnspolitisk tema” (Bergersen Lind 1976: 36, 37). Årsaken til dette, ifølge Bergersen Lind (1976), var at rusmidler som LSD, amfetamin og cannabis vokste fram som en trussel mot samfunnets tradisjoner, ideologi og helse. At det først og fremst var ungdom som stod i risikozonen for bruk gjorde ikke engasjementet mindre. Cannabis var det dominerende illegale rusmiddelet og gjennom den amerikanske hippiekulturen var bruken, allerede før den nådde Norge, definert som et element i et konfliktforhold mellom myndigheter og visse ungdomsmiljøer. I *Narkotikakonflikten* tolker dermed Bergersen Lind, i likhet med Christie, cannabisbruk som uttrykk for motstand – som et ungdommelig opprør mot myndighetene med sin kontrollpolitikk (Bergersen Lind 1976).

Bergersen Lind gjennomgår flere aspekter ved cannabisbruk i Oslo i årene 1968–1971, ”(...) den første perioden stoffbruk blant norsk ungdom eksisterte som et synlig sosialt problem” (Bergersen Lind 1976: 63). En stor del av boka er viet

myndighetenes reaksjoner på denne rusmiddelbruken, og Bergersen Lind argumenterer for at kontrolltiltakene rundt cannabis og cannabisbruk kan være en årsak til ungdommenes bruk av rusmiddelet.

Den sosiale reaksjon og kontrolltiltakene kan imidlertid også ha virkninger som strider mot aksjonens formål. For det første kan forbuds- og kontrollpolitikken bidra til å gi ungdom «nye» muligheter for å markere avstand og opposisjon mot autoriteter og samfunnssystem, og felleskap med miljøer av jevnaldrene, og dermed kanalisere deres reaksjon og behov i strid med den politiske målsetting. For det andre kan kriminalisering bidra til å stryke og befeste unge stoffbrukeres opplevelse av seg selv som avvikere og kriminelle, og dermed også styrke en tendens til å fortsette et atferdsmønster som bekrefter deres selvilde og andres forventninger (Bergersen Lind 1976: 86, 87).

Bergersen Lind trekker her på Edwin Lemerts begrep ”sekundær avvik”, som peker på når en person bruker sin avvikende atferd som opposisjon mot de reaksjonene hans/hennes avvik skaper (Lemert 1967). Bergersen Lind inntar her, på samme måte som Christie og Bruun (2003), en kritisk holdning til myndigheters behandling av cannabis, og maner til besinnelse når det gjelder strafferettslige sanksjoner. Dette indikerer også at forfatteren søker å forstå cannabisbrukerne og hva som driver dem i deres opprør. Denne søken etter forståelse kommer også fram andre steder i boka. Ifølge Bergersen Lind er en del av brukerne i opprør mot samfunnets ”prestasjonsorienterte samfunnssystem” (Bergersen Lind 1976: 85). Ved å karakterisere samfunnet som ”prestasjonsorientert” kan det argumenteres for at hun stiller seg på brukernes side, og til en viss grad sympatiserer med deres motstand.

Bergersen Lind har imidlertid også viet plass til analyser av cannabisbrukernes kjennetegn i boka. Hun innleder med å stille følgende spørsmål: ”Var det som så ofte ellers de svake og isolerte, ungdomsgrupper som befant seg i periferien av det norske samfunn, som fant trøst, fellesskap eller demonstrasjonsmiddel i de forbudte stoffene?” (Bergersen Lind 1976: 13). For å besvare dette spørsmålet baserer Bergersen Lind seg på et knippe anonyme spørreundersøkelser blant Oslo-ungdom utført årlig, i tidsrommet 1968-1971. Undersøkelsen fra 1968, som for øvrig var den første av sitt slag i Norge, viste at en betydelig del av cannabisbrukerne kom fra høyere sosiale lag. Bergersen Lind argumenterer derfor for at en vesentlig

introduksjonskanal for cannabis kan ha gått gjennom ungdomsgrupper fra "(...) sosialt, økonomisk og utdanningsmessig bedrestilte lag av befolkningen, spesielt familier hvor far var embetsmann eller akademiker" (Bergersen Lind 1976: 78). Samtidig presenterer hun en annen side av cannabisbruken. Cannabisbruk viste seg i 1968/1969 å være like utbredt blant ungdommer med avvikende familieforhold. Forhold "(...) hvor fedrene var pensjonert, trygdet eller døde, eller foreldrene skilt (Bergersen Lind 1976: 78). Cannabisbrukens to sider, den opposisjonelle og subkulturelle, og den marginaliserte, manifesterer seg altså tidlig i rusmiddelets relativt korte historie i Norge.

Årene etter dreier imidlertid tyngepunktet seg mer mot lavere og mindre ressurssterke lag. Fram til 1970/71 økte "arbeiderbarna" sin eksperimentering med cannabis i langt sterkere grad enn blant unge med fedre i andre yrkesgrupper (Bergersen Lind 1976: 78, 79). Videre fant man ut at foreldres skilsmisse var en sterkere indikator på cannabisbruk i 1970/71 sammenlignet med 1969, og Bergersen Lind konkluderer dermed med at "spredningspotensialet" for cannabisbruk var større blant unge som hadde opplevd familiekonflikter enn blant unge med en tilsynelatende normal familiesituasjon (Bergersen Lind 1976: 76, 77). Skoledropping var en annen indikator på cannabisbruk som så ut til å styrkes i løpet av denne tidsperioden. Brukerprosenten økte blant dem som hadde forlatt utdanningssystemet (Bergersen Lind 1976: 81).

Cannabisbruken blant ungdom jevnet seg altså ut på den sosiale rangstigen i tidsrommet 1968–1971. I denne sammenhengen spår Bergersen Lind at cannabisbruken utover 70-tallet vil følge de vanlige sosiale kanaler som andre kulturelementer: etter først å ha blitt introdusert gjennom "forventningsavvikerne" i høyere sosiale lag, vil bruken bevege seg til de mer tradisjonelle problemlastede miljøene (Bergersen Lind 1976: 85). "Forventningsavvikerne" er her definert som ungdommer "(...) i befolkningens øvre sosioøkonomiske sjikt som til dels hadde tatt avstand fra, dels ikke maktet å leve opp til miljøets forventninger om målrettet innsats og tilpasning til et prestasjonsorientert samfunnssystem" (Bergersen Lind 1976: 85). Samtidig presiserer imidlertid Bergersen Lind at bildet er mer komplekst: også

ungdommer fra marginaliserte sosiale lag spilte en vesentlig rolle i introduksjonsfasen, og det er blant disse ungdomsgruppene Bergersen Lind ser for seg at cannabisbruken blir mest markant utover 70-tallet. Som jeg skal gjøre rede for i det følgende av kapittelet er cannabisbruk som belastning også blitt et vanlig perspektiv innen cannabisforskningen.

2.3 Helseperspektivet

Størsteparten av den norske cannabisforskningen er i dag medisinsk/psykiatrisk orientert (Pedersen 2008a). Av denne grunn har fokus i den senere tid først og fremst vært på *helsemessige* konsekvenser av cannabisbruk. I boka *Ungdom og narkotika* undersøker Ragnar Hauge, Oddvar Arner og Mona Duckert (1980) generelt stoffbruk og stoffbrukere blant ungdom i Norge. Cannabis er også her innlemmet i en mer medisinsk-psykiatrisk diskurs, fjernt fra Nils Christies fascinasjon og nysgjerrighet for brukerkulturen. Sammenligningen med Christie er særlig interessant fordi medforfatter Ragnar Hauge, som er den av de tre som har publisert mest, har samme fagbakgrunn som Christie – kriminologi. I narkotikapolitisk kontekst synes han også å ha posisjoner som minner om dem Christie står for⁷. De to andre forfatterne, Arner og Duckert, har bakgrunn fra henholdsvis sosiologi og psykologi. I denne forfattergruppa blir ikke cannabis sammenlignet med kaffe og nikotin – som hos Christie, men heller plassert i samme bås som de øvrige ulovlige rusmidlene amfetamin, LSD og heroin. I flere av analysene er cannabis innlemmet i en generell stoffkategori sammen med nevnte rusmidler. At disse rusmidlene er plassert i samme bås på denne måten indikerer at Ragnar Hauge og de to andre her presenterer et atskillig mer negativt syn på cannabisbruk enn Nils Christie. Cannabis blir nærmest et onde på samme linje som heroin.

⁷ Som medlem av Straffelovskommisjonens flertall gikk Ragnar Hauge i 2002 inn for en betydelig liberalisering av narkotikalovgivningen (Se: Ny straffelov 2002).

Videre undersøker disse forfatterne om det er sammenheng mellom ungdommens rusmiddelbruk og kontakt med offentlige institusjoner som sosialkontor, fengsel, og psykiatrisk- og somatisk sykehus. Avbrutt skolegang og skilte foreldre er andre forhold bruken blir undersøkt opp mot, men siden det ikke skilles mellom de ulike rusmidlene er det ikke mulig å trekke slutninger om ungdom som kun bruker cannabis. Ellers i boka er det flere analyser av rusmiddelbrukens prevalens, hvor det også skilles mellom rusmidlene. Cannabisbrukens subkulturelle dimensjon blir ikke vektlagt. Forfatterne erkjenner imidlertid forsiktig at det eksisterer subkulturer blant rusmiddelbrukere generelt sett:

Og det hevdes ofte at det innenfor disse gruppene eksisterer en delkultur hvor stoffene og deres virkninger blir definert annerledes og mer positivt enn i samfunnet for øvrig – noe som er avgjørende for at medlemmene eksperimenterer med stoffer og fortsetter å bruke dem (Hauge et al. 1980: 109).

Som nevnt er det i store deler av boka rusmiddelbruk generelt som omtales, det diskuteres ikke hvorvidt cannabis-miljøer er annerledes enn heroin-miljøer for eksempel. Til forskjell fra Christie går ikke denne forfattergruppa særlig inn på den helsemessige konsekvensen av cannabisbruk kontra bruk av andre rusmidler, men behandler også her de illegale rusmidlene under ett (Se: Hauge et al. 1980: 125-127).

Dette bidraget er særlig interessant, fordi mye tyder på at Ragnar Hauge og Nils Christie i det vesentlige står på de samme narkotikapolitiske posisjonene. Forskjellen mellom dem ligger blant annet i at Hauge har arbeidet atskillig tettere på et empirisk orientert rusforskningsmiljø, gjennom sitt langvarige virke ved SIRUS (Statens institutt for rusmiddelforskning). Tvetydigheten i hans posisjon kan altså tenkes å reflektere det ”tatt for gitt” i den empirisk orienterte rusforskningen på 1980-tallet.

En annen sosiolog som har holdt seg innenfor den mer medisinsk-psykiatrisk diskursen rundt cannabis er sosiologen Torild Hammer. I artikkelen ”Initiation, continuation or discontinuation of cannabis use in the general population” fra 1990 undersøker hun, sammen med professor i psykologi, Per Vaglum, ungdommens cannabisbruk. Som hos Hauge et al. undersøkes bruken først og fremst i relasjon til

negative konsekvenser som psykiske- og somatiske helseproblemer, arbeidsløshet, avsluttet skolegang og skilte foreldre.

I en annen artikkel av samme forfattere, ”Users and Nonusers within a High Risk Milieu of Cannabis Use. A General Population Study” fra 1991, undersøker Hammer og Vaglum om det er sammenheng mellom ungdommers cannabisbruk og vennekretsens bruk. Det skilles mellom tre typer vennekretser: kretser uten cannabisbruk, kretser med litt cannabisbruk og vennekretser med mye cannabisbruk. Forfatterne bruker betegnelsene *lavrisiko miljø* og *høyrisiko miljø* om disse typer vennemiljøer. Ordet “risiko” i denne sammenhengen indikerer at cannabisbruk er et onde i forfatterens øyne, noe som kan ha negative konsekvenser. Også i denne artikkelen undersøkes cannabisbruk opp mot familiesituasjon, helse, samt forhold til arbeid og skole. Det er ingen vekt på forhold som alternative verdier, subkultur og opposisjon i disse studiene. Cannabis forstås innen rammen av et medisinsk-psykiatrisk eller epidemiologisk tenkesett.

Når det gjelder selve forskningsresultatene går det fram av Hammer og Vaglum (1990: 905, 906) at de som noen gang hadde brukt cannabis hadde større sannsynlighet for å ha skilte foreldre, helseproblemer, og skole- og arbeidsproblemer.

2.4 De to perspektivene kombineres

I 1990, undersøkte Willy Pedersen i artikkelen ”Adolescents initiating cannabis use: cultural opposition or poor mental health?” om Bergersen Linds (1976) spådom hadde slått til. Hadde cannabisbruken blant norsk ungdom beveget seg til lavere og mindre ressurssterke lag? Og i hvilken grad er cannabis knyttet til subkulturell opposisjon? Datagrunnlaget i artikkelen er en longitudinell undersøkelse som Pedersen utførte i Oslo på slutten av 1980-tallet hvor 1311 skoleelever i alderen 13–19 deltok (Pedersen 1990).

Elevene ble spurt om deres sosioøkonomiske bakgrunn, mentale helse og hvorvidt foreldrene var skilt. Pedersen ønsket imidlertid også å finne ut av ungdommene

”normative og politiske orientering” og utformet derfor et spørreskjema med det mål å identifisere to profiler: ”tradisjonell” og ”subversiv”. ”Tradisjonell” er knyttet troen på å arbeide med eksisterende frivillige organisasjoner og gjennom demokratiske kanaler, samt en tro på det tradisjonelle normgrunnlaget. ”Subversiv” er, på en annen side, knyttet til en villighet i å inngå i et opposisjonelt politisk engasjement og en skepsis til det konvensjonelle normgrunnlaget. Elevene ble blant annet spurt om de var villige til å skrive under på et protestopprop, om de var villige til å okkupere et hus, eller være med i elevrådet. Elevene ble også spurt om de sa seg enige i påstander som ”det meste av politivolden er oppspinn” og ”barn og unge bør vise respekt for eldre”. Pedersen kodet deretter svarene som enten subversiv eller tradisjonell, og satt dem opp mot elevenes cannabisbruk. I forhold til cannabisbruk ble det skilt mellom såkalte ”eksperimentbrukere og ”tunge brukere” (Pedersen 1990).

Som hos Christie (1972) og Bergersen Lind (1976) kan det hevdes at Pedersen med dette også forsøker å forstå cannabisbrukerne og hva som driver dem til å bruke cannabis, med hensyn til subkulturelle aspekter. Samtidig undersøker Pedersen, i likhet med Hauge et al. (1980) og Hammer og Vaglum (1990 og 1991), cannabis opp mot skilte foreldre og mental helse. Med dette kombinerer han det mer problemorienterte perspektivet på cannabisbruk med subkulturelle aspekter ved bruken.

Pedersen konkluderte med at cannabisbruk blant norsk ungdom i liten grad er knyttet til sosial klasse, men er jevnt fordelt mellom ulike sosiale grupper. Videre viser undersøkelsene at ved tradisjonelt engasjement minsker sannsynligheten for cannabisbruk mens sannsynligheten øker ved subversivt engasjement. Ellers viser analysen at tunge cannabisbrukere preges av skilte foreldre og dårlig mental helse. Når det gjelder eksperimentbrukerne er det imidlertid kun opposisjonelt engasjement som viser en signifikant sammenheng med cannabisbruk (Pedersen 1990).

Pedersen konkluderer dermed med at den subversive motstanden er til stede i begge brukergrupper. Forskjellen mellom brukergruppene ligger snarere i det tradisjonelle engasjementet. Eksperimentbrukerne har en tro på å arbeide gjennom tradisjonelle

kanaler mens de tunge brukerne ikke deler denne oppfatningen. Videre konkluderer Pedersen med at eksperimentbrukerne deler flere kjennetegn med ungdomsgruppene som introduserte cannabis til Norge på slutten av 1960-tallet. De har en ukonvensjonell stil, men er ikke særlig berørt av familieproblemer eller dårlig mental helse. De tunge brukerne er, på en annen side, preget av dårlig mental helse og familieproblemer (Pedersen 1990).

2.5 Diskusjon

Jeg har i dette kapittelet presentert sentrale bidrag innen norsk forskning på cannabis og cannabisbruk. Jeg har konsentrert meg om to forhold: selve forskningsresultatene og de ulike perspektivene på cannabisbruk som kommer til syne i studiene. Når det gjelder forskernes perspektiver har jeg vist at den norske cannabisforskningen har vært preget av en tosidighet. Christie (1972) og Christie & Bruun (2003), på den ene siden, innehar et ståsted som i større grad er preget av fascinasjon og forsøk på forståelse for cannabisbrukerne og deres subkulturelle uttrykk. Christie (1972) analyserer kulturen og forsøker å forstå medlemmenes motivasjon og ideologi, og konstaterer at motstanden – og dermed cannabisbruken – er en konsekvens av samfunnets prestasjonskrav. Hos Hammer og Vaglum (1990 og 1991) og Hauge et al. (1980), på den andre siden, blir cannabisbruk i større grad sett på som et onde. Her vies det lite plass til de subkulturelle aspektene ved cannabisbruk, og det er liten vilje til å forstå hva som driver ungdommene i deres rusmiddelbruk.

Bergersen Lind (1976) og Pedersen (1990) kombinerer på mange måter disse perspektivene i sine studier. Bergersen Lind viser at cannabisbruk hos ungdommen henger sammen med negative konsekvenser som foreldres skilsmisse og skoledropping. Hun vektlegger imidlertid også brukerkulturens betydning for cannabisbruken og fastslår, som Christie (1972), at bruken er en konsekvens av samfunnets prestasjonskrav. Pedersen undersøker ungdommens cannabisbruk opp mot skilte foreldre og psykisk helse, men tar også hensyn til de subkulturelle

forholdene som tradisjonelt er knyttet til rusmiddelet, nærmere bestemt opposisjonelt engasjement.

Som alle overnevnte studier viser, bortsett fra Christie (1972) og Christie & Bruun (2003), henger cannabisbruk hos ungdom sammen med sosial marginalisering. Cannabisbrukere er i større grad enn ikke-brukere preget av skilte foreldre, skoledropping, arbeidsløshet og mer kontakt med offentlige institusjoner som fengsel og psykiatrisk- og somatisk sykehus. Dette viser at det problemorienterte perspektivet på cannabis og cannabisbruk er viktig. Mye tyder på at cannabis ikke er et uskyldig rusmiddel, sosiologisk sett. Som artiklene i dette kapitlet indikerer, er variabler knyttet til helse og marginalisering langt på vei gjengangere i norsk cannabisforskning mens de subkulturelle aspektene ved cannabisbruk sjelden blir nærmere undersøkt. Dette er litt pussig da mye sosiologisk forskning på feltet fremhever vennemiljøets innvirkning på ungdommens cannabisbruk. Det argumenteres for eksempel flere ganger for at ideologi, verdier og holdninger i brukergruppene i stor grad er knyttet til cannabisbruk (Se: Bergersen Lind 1976, Hauge et al. 1980, Young 1971, Becker 1966).

Ett unntak finnes imidlertid, som nevnt, i Willy Pedersens artikkel “Adolescents initiating cannabis use: cultural opposition or poor mental health?” fra 1990. Og ved å trekke fram disse aspektene får han fram et mer nyansert bilde av cannabisbrukerne: De tunge brukerne er mer utsatt for familieproblemer og dårlig mental helse enn eksperimentbrukerne, men når det gjelder opposisjonelt engasjement er det ingen nevneverdige forskjeller mellom brukergruppene. Forskjellen ligger snarere i det tradisjonelle engasjementet. Eksperimentbrukerne er mer villige til å arbeide gjennom konvensjonelle kanaler enn hva tilfellet er for de tunge cannabisbrukerne. Slik sett kommer cannabis’ tosidighet både til uttrykk gjennom selve forskningsresultatene og gjennom forskernes perspektiver på cannabisbruken. Både eksperimentbrukerne og de tunge brukerne trekker altså på elementer som slekter på kjennetegn ved 1960/70-årenes motkultur. Elementer som kan være en medvirkende årsak til at ungdommen begynner å bruke cannabis. Dette bekrefter betydningen av også å innlemme

subkulturelle aspekter i forskningen på ungdom og cannabisbruk, noe jeg skal gjøre i denne masteroppgaven.

Når det gjelder selve forskningsresultatene har jeg kun tatt for meg Bergersen Linds (1976) og Pedersens (1990) studier. Bergersen Lind spådde at cannabisbruken blant ungdom utover 1970-tallet ville bevege seg til mindre ressurssterke og marginaliserte sosiale lag. Pedersen konkluderte imidlertid med at denne spådommen ikke har slått til. På slutten av 1980-tallet var cannabisbruk blant norsk ungdom i liten grad er knyttet til sosial klasse, men jevnt fordelt mellom ulike sosiale grupper. Videre konkluderte Pedersen med at cannabisbruk, som på begynnelsen av 70-tallet, ennå var knyttet til opposisjonelt engasjement. I denne masteroppgaven vil jeg undersøke hvorvidt dette bildet av cannabisbrukeren har endret seg opp mot begynnelsen av 2000-tallet. Problemstillingen undersøkes som nevnt ved testing av ulike hypoteser.

3. Teoretiske perspektiver

Som nevnt i innledningen kjennetegnes cannabis av dets subkulturelle røtter. Jeg vil derfor i dette kapittelet vektlegge teori som tar sikte på å belyse og forstå de kulturelle aspektene som er knyttet til cannabisbruk. I denne sammenhengen vil jeg særlig konsentrere meg om den såkalte Birminghamskolen. Videre vil jeg presentere en av Birminghamskolens kritikere, Sarah Thornton, sine teorier samt sosiologen Jock Youngs studier av hippiekulturen. Pierre Bourdieus begrep kulturell kapital vil også være sentralt.

3.1 Subkulturer og sosiologien

”Subkultur” kan defineres som ”(...) ethvert system av holdninger, verdier og normer som deles, og som aktivt tas del i, av en betydelig minoritet innenfor en kultur” (Jary 2000: 616). Ungdom og ungdomskulturer har vært en viktig del av den sosiologiske subkulturforskningen, og innen subkulturteorien utgjør arbeidet til den såkalte Birminghamskolen (heretter BS) en viktig del. BS er en betegnelse på arbeidet til en gruppe forskere ved University of Birmingham, nærmere bestemt ved det nå nedlagte *Centre for Contemporary Cultural Studies*, hvor forskning på ungdom og subkulturer har stått sentralt – med arbeidet med britiske subkulturer på 1960-70-tallet som det kanskje mest kjente. Deres arbeid har, ifølge sosiologer som David Muggleton (2000) og Gary Clarke (1981), fått status som *ortodoksi* innen subkulturforskningen – et teoretisk fundament som nyere forskning blir målt opp mot. Det er videre særlig to aspekter ved BSs subkulturforståelse som det er verdt å merke seg: deres vektlegging av en sammenheng mellom subkulturer og klasse, og deres teoritunge tilnærming til subkulturer. Flere sosiologer er skeptiske til disse aspektene ved BSs tilnærming til subkulturer, deriblant Sarah Thornton (1997), som i artikkelen ”The Social Logic of Subcultural Capital” argumenterer for å flytte fokus til de sosiale prosessene innad i subkulturene. En sosiolog som står utenfor BS-tradisjonen, Jock Young (1971), peker i boka *The Drugtakers. The Social Meaning of Drug Use* på sammenhenger mellom

subkulturer og ungdommens opplevelse av anomi. Det sentrale spørsmålet i dette kapittelet blir således: Er kulturell motstand et individuelt fenomen eller er det knyttet til strukturelle forhold som klasse?

Jeg skal her først presentere BSs teorier, hvor jeg vil dele opp kapittelet etter temaene *motstand og klasse*, *subkulturenes grenser* og *subkulturenes stil*. Deretter vil jeg ta for meg nevnte Thorntons artikkel. Thornton trekker på Pierre Bourdieus begrep om kulturell kapital. Jeg vil derfor gjøre rede for deler av Pierre Bourdieus sosiologi, da spesielt hans kapital-begreper og habitus-begrepet. Jeg vil også trekke på Bourdieu utover i oppgaven. Deretter tar jeg for meg Jock Youngs (1971) teorier om hippiekulturen før jeg avslutter med en diskusjon av de ulike perspektivene.

3.2 Birminghamskolen

3.2.1 Motstand og klasse

”Resistance” – motstand – er et sentralt begrep innen BS. Begrepet peker mot de britiske subkulturenes opposisjon til den rådende kulturen i samfunnet – den ”dominerende kulturen”. Kultur blir, i denne sammenhengen, forstått som en gruppes verdier, meninger og ideer som er kroppsliggjort gjennom sosiale relasjoner eller meningssystemer (Clarke, Hall, Jefferson & Roberts 1991: 10). Med utgangspunkt i marxistisk teori argumenterer BS for at samfunnet er organisert etter den dominerende klassens premisser – hvor denne klassens kultur og verdier er rådene. Subkulturer er i opposisjon til denne kulturen og ønsker å rive ned dets hegemoni, og som forsvar stempler den dominerende kulturen subkulturene som avvikende. Den marxistiske tankegangen er imidlertid noe moderert innen BS fordi subkulturenes motstand er todelt: den er både rettet mot den dominerende kulturen og mot ”foreldrekulturen”. Foreldrekulturen peker på det brede kulturelle nettverket som subkulturen utgjør en distinkt del av (Clarke et al. 1991). Den sentrale Birminghamforskeren Phil Cohen (1997) kom i 1972 med følgende definisjon av subkultur: ”(...) compromise solution between two contradictory needs: the need to

create and express autonomy and difference from parents and, by extension, their culture and the need to maintain the security of existing ego defences and the parental identifications” (Cohen 1997: 96). Subkulturenes motstand er altså ambivalent: medlemmene er i opposisjonen mot foreldrene og foreldrekulturen, men viser samtidig tilhørighet til foreldrekulturen gjennom klær og identitet. For eksempel signaliserte de britiske arbeiderklasseungdommene sin klasses tilhørighet og identifikasjon med foreldrekulturen gjennom bruk av tradisjonelle arbeiderklasseklær, samtidig som de frontet en motstand til den samme kulturen ved å bruke plaggene på en ny måte (Clarke et al. 1991).

Et annet sentralt aspekt ved BS er deres syn på subkulturer som løsninger. Ifølge Cohen var 60- og 70-tallets subkulturer løsninger på ”(...) the contradictions which remain hidden or unresolved in the parent culture”(Cohen 1997: 94). Phil Cohen tar her utgangspunkt i samtidas nedbygging av gamle arbeiderkvartaler på Londons østkant og utvikling av drabantbyer i byens ytre øst. Som følge av disse strukturelle endringene ble arbeiderklasseungdommen fanget mellom to prosesser: en nedadgående mot fattigdom og en oppadgående mot en forstads arbeiderklasseelite. Videre var ungdommen også fanget mellom to ideologier: den spekulative forbrukerkulturen og den tradisjonelle produksjonsideologien – arbeidsmoralen. Ungdomssubkulturer ble en løsning på disse spenningene ved å plukke opp de truede elementene i arbeiderklassekulturen og lage nye felleskap (Cohen 1997). Cohen tar altså her utgangspunkt i arbeiderklassen. Ifølge Clarke et al. (1991) er imidlertid også middelklassenes subkulturer løsninger på motsetninger i foreldrekulturen. Clarke et al. skiller mellom arbeiderklassens subkulturer og middelklassens subkulturer – som her kalles for *motkulturer*. Motkulturene – hvor hippiekulturen er det mest distinkte eksempelet – er, i motsetning til arbeiderklassekulturene, en del av den dominante kultur som de yter motstand mot. Motsetningene i deres foreldrekultur er slik knyttet til motsetninger i den dominante kulturen som igjen er knyttet til motsetninger i samfunnet som helhet. Motkulturene er på denne måten løsninger på motsetninger i samfunnet, og blir da en oppbrytende kraft for hele samfunnet.

3.2.2 Subkulturens grenser

Innen BS er subkulturer en avgrenset størrelse. *Skinheads* har eksempelvis et sett karakteristikk og verdier som skiller dem fra *mods* og *hippier*. Der modsen søker oppover i klassehierarkiet mot konsum og hedonisme – noe deres moteriktige klær indikerer, søker skinheads nedover mot filleproletariatet og den tradisjonelle arbeiderklassen. ”Skinhead-uniformen” var derfor inspirert av arbeideruniformen (Cohen 1997: 95). Videre er klassetilhørighet en viktig karakteristikk. En viktig forskjell mellom *skinheads*, *mods* og hippiekulturen, er at de to første har sitt utspring i arbeiderklassen mens den siste, ifølge BS, er en utpreget middelklasse-subkultur (Clarke et al. 1991). Middelklassekulturene – motkulturene – er mer diffuse, dvs. mindre gruppeorienterte og mer individualiserte. Videre har arbeiderklassekulturene et skarpt skille mellom de aspektene som kontrolleres av såkalte ”dominante-” eller ”foreldreinstitusjoner” – som hjem, skole, familie og arbeid, og aspektene som omhandler tiden utenom arbeid – som fornøyelse og gruppeaktiviteter. Middelklassekulturene har, på sin side, et mer diffust forhold mellom arbeid og fritid. Middelklassekulturenes mål er å skape alternativer til de dominante institusjonene. Der arbeiderklassekulturene skaper seg et miljø innen det eksisterende miljøet, etablerer middelklassekulturene ”enklaver” av alternative samfunn – noe som var vanlig innen 1960-tallets motkultur (Clarke et al. 1991: 60). Enkelte slike ”hippiesamfunn”, som Christiania i København, har overlevd fram til i dag (Se: Wikipedia 2009a⁸). Noe av årsaken til disse forskjellene mellom arbeider- og middelklassekulturer, er at middelklassekulturer har råd og midler til å droppe ut av samfunnet mens arbeiderklassekulturer er strukturert av sitt hverdagsliv (Clarke et al. 1991: 60).

⁸ URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Freetown_Christiania [Lesedato: 14.03.2009a]

3.2.3 Subkulturell stil

Skinheads med sine marsjstøvler og snauklipte hoder, punkerne med sine hanekamfrisyrer og hippiene med sine flagrende hårlokker. Det mest umiddelbare kjennetegnet til en subkultur er medlemmenes klær, hårfrisyrer, musikksmak og lignende – deres *stil*. BS fremhever den markante synligheten som et sentralt aspekt ved subkulturene. Ifølge Clarke et al. er subkulturenes synlighet en indikasjon på at ungdomskulturer er noe mer enn et overflatisk fenomen (Clarke et al. 1991: 10). Subkulturenes stil er imidlertid ikke fullstendig distinkt for ungdommene selv. Ifølge BS plukker subkulturene opp stilistiske elementer hos foreldrekulturen og omskaper dem til sine egne. Det er med andre ord to aspekter ved subkulturenes stil: det som er delt med foreldrekulturen og det som er distinkt for ungdommene selv (Clarke et al. 1991: 53). For BS kan ikke stil avgrenses til noe man har på seg eller lytter til. Det er et poeng for BS å vri oppmerksomheten fra *objekt* til *bruk*, slik er det selve ”stiliseringen” som gjør en stil. Stilisering innebærer en aktiv organisering av objekter som produserer en gruppeidentitet i en form av sammenhengende ”væren i verden” (Clarke et al. 1991: 54). Som jeg gjorde rede for i innledningen ble cannabis et symbol på motstand fordi stoffet ble brukt av motkulturelle strømninger som hippiekulturen. Det var på denne måten ikke rusmiddelet i seg selv som symboliserte motstand, men *bruken* av det.

Innen BS er det imidlertid Dick Hebdige (1979) som levner subkulturenes stil mest oppmerksomhet. I sitt verk *Subculture. The meaning of style* foretar Hebdige en semiotisk studie av subkulturer – hovedsakelig av subkulturen *punk*. Ved å ha en utpreget estetisk innfallsvinkel på subkulturer bryter Hebdige med tidligere subkulturforskning – som på den tiden hovedsakelig var orientert mot sosiologi og kriminologi. Hans prosjekt er å avdekke den opposisjonelle kraften i subkulturelle *tegn*. Hebdige trekker på kontinental strukturalistisk litteraturteori og ”leser” subkulturer som tekst. To begreper er sentrale i denne sammenhengen: *bricolage* og *homology*. Bricolage peker på praksisen hvor man fjerner et objekt fra sin konvensjonelle plass og tar i bruk objektet i en ny sammenheng, på denne måten får

objektet ny mening. Et eksempel er punkernes bruk av det britiske flagget på klesplagg o.l. – et velkjent symbol som i møte med punken blir tømt for sin opprinnelige mening og gitt en ny (Hebdige 1979: 103). Homology peker på forholdet mellom ulike objekter i en subkultur. I hippiekulturen kan man for eksempel si at det eksisterer en sammenheng mellom hippienes rusmiddelbruk og deres musikksmak, som sammen danner en helhetlig hippie-livsstil (Hebdige 1979: 113). Det er til slutt relevant å spørre hva stilen signaliserer for subkulturmedlemmene selv. Ifølge Clarke et al. er stilen laget for å reflektere, uttrykke og resonnere aspekter ved livet i gruppen. De valgte objektene står i sammenheng med subkulturenes aktiviteter, gruppestruktur og kollektive selvbilde: ”(...) objects in which they can see their central values held and reflected” (Clarke et al. 1991: 56).

3.3 Sarah Thornton og subkulturell kapital

Utover 1980-tallet vokste det fram en ny subkultur blant den britiske ungdommen – den såkalte *klubbkulturen* (Se: Reynolds: 1999). I sin artikkel ”The Social Logic of Subcultural Capital” definerer sosiolog Sarah Thornton klubbkultur på følgende måte:

Club culture is the colloquial expression given to the British youth cultures for whom dance clubs and their offshoot, raves, are the symbolic axis and working social hub (Thornton 1997: 200).

Klubbkultur er altså et paraplybegrep som fanger opp ulike subkulturer hvor danseklubber og såkalte *rave-parties* står sentralt. Et rave-party er en fest som avholdes på et ofte skjult og avsidesliggende sted (Se: Reynolds 1999). Dette er ofte for å unngå klammeri med politiet. Dans var hovedmålet med slike fester, men også rusmidler som cannabis og ecstasy spilte en sentral rolle.

Thornton innrømmer at hennes studie av klubbkulturen – utført i årene rundt tiårsskiftet 1980/90-tallet – står i gjeld til BS. Samtidig mener Thornton at BS har ignorert interne maktkamper i subkulturene. Grunnen til dette, ifølge Thornton, er at

BS langt på vei har akseptert subkulturenes egne ideologier fordi forskerne selv har vært kritiske til den dominerende kulturen og derfor vært enige i subkulturenes prosjekt. BS har altså sett på subkulturene med for mye respekt (Thornton 1997: 201). For det er ikke nødvendigvis mellom subkulturen og den dominerende kulturen man finner maktkampene, men snarere mellom fraksjoner innad i subkulturene. Inspirert av Pierre Bourdieus begrep *kulturell kapital* bruker hun sitt eget begrep *subkulturell kapital* til å tydeliggjøre konfliktene innad i den britiske klubbkulturen. Videre trekker hun på sosiologen Howard Beckers (1966) studier av jazzmusikere på 1960-tallet. Musikerne i “The culture of a deviant group: The dance musician” skilte mellom to typer mennesker: “hip” og “squares”. Med hip menes en person som forstår musikk og som nekter å la seg underkaste samfunnets regler og moral. Square, på en annen side, er en person som ikke forstår seg på musikk, og som lever et såkalt A4-liv (Becker 1966). Thornton bruker den samme dikotomien i sin studie, og argumenterer for at “hipness” er en form for subkulturell kapital. Det å være hip i klubbkulturen er ensbetydende med å kjenne og like den rette musikken, ha moteriktige hårfrisyrer, være inneforstått med den aktuelle slangen og de nyeste dansestilene – i det hele tatt være “inne” med de sosiale kodene i subkulturen (Thornton 1997: 203).

Innen klubbkulturen er det imidlertid større bevissthet rundt hva som *ikke* er hipt enn hva som er hipt – det er først og fremst det ikke-hippe man måler seg mot. De hippe definerer seg i forhold til – og som opposisjon til – *mainstream*. Klubberne konkretiserer mainstream som såkalt “listepop-musikk”. Med listepop menes ikke nødvendigvis musikk som er mye på hitlistene, snarere en spesiell type musikk som “Sharon og Tracy” liker. “Sharon og Tracy” er en stereotypi på folk som absolutt ikke er “inne”, men som er uhippe og usofistikerte, mangler individualitet og er amatører når det gjelder klubbing (Thornton 1997: 204). Ifølge Thornton er disse distinksjonene innad i subkulturen en kilde til makt og status for subkultur-medlemmene: “These popular distinctions are a means by which young people jockey for social power; they are discriminations by which players are both assigned social statuses and strive for a sense of self-worth” (Thornton 1997: 208).

Videre framholder Thornton at ungdommene higer etter en klasseløshet da ungdommene ikke ønsker begrensingene klassetilhørighet fører med seg. *Subkulturell kapital* kan bidra til dette fordi de interne subkulturelle distinksjonene er knyttet til en fantasi om klasseløshet (Thornton 1997: 204). Alle ungdommer, uavhengig av klasse, ønsker å ha avstand til økonomiske og jobbmessige nødvendigheter og la fritiden, ikke arbeidet, være kilden til positivt selvbilde og verdighet (Thornton 1997: 206). En andre forklaring på klubbungdommenes higen etter klasseløshet er at ulikhet på 1990-tallet, i motsetning til på 1970-tallet, ikke nødvendigvis er noe positivt. I en post-industriell verden kan annerledeshet henge sammen med negative prosesser som stratifisering og klassifisering (Thornton 1997: 208, 209).

3.4 Pierre Bourdieu

Som nevnt trekker Sarah Thornton på sosiologen Pierre Bourdieus begrep om *kulturell kapital*. Jeg skal diskutere likheter og forskjeller mellom de to, samt BS, men først må jeg redegjøre for Bourdieus klasseteori, som vil være relevant for min analyse av cannabisbruk og sosial bakgrunn senere i oppgaven. Med utgangspunkt i Bourdieus teorier vil jeg der forsøke å plassere cannabisbrukerne i det sosiale hierarkiet.

3.4.1 Kapitalbegrepet

Ifølge Bourdieu (1986b) er fordelingen av ressurser i samfunnet betinget av menneskers *kapital*. Kapital er en kraft som gjør samfunnets spill til noe annet enn kun et sjansespill. Det frie og åpne samfunnet hvor alle har samme muligheter for suksess er en illusjon, ifølge Bourdieu. Kapital tar tid å tilegne seg og har en tendens til å vedvare i sin eksistens. Fordelingen av de ulike typer kapital representerer den iboende strukturen i den sosiale verden, og for Bourdieu er det umulig å redegjøre for den sosiale verdenens struktur hvis man ikke tar høyde for kapital i alle former, ikke bare den som er anerkjent av økonomisk teori (Bourdieu 1986b: 241, 242). Bourdieu skiller derfor mellom tre hovedformer for kapital: *økonomisk*-, *sosial*- og *kulturell*

kapital. Økonomisk kapital peker mot den dagligdagse bruken av kapitalbegrepet; nemlig penger. Økonomisk kapital er den dominerende kapitalformen hos Bourdieu, den er ”roten” til de andre kapitalformene. Således kan de andre kapitalformene mer eller mindre reduseres til økonomisk kapital. Dette fordi det ofte kreves økonomisk kapital for å oppnå kulturell kapital for eksempel (Bourdieu 1986b). Det kreves penger for å ta høyere utdanning – og derfor for å tilegne seg kulturell kapital. Enten i form av skolepenger eller i form av at man har økonomisk mulighet til å utsette arbeidslivet til fordel for studier.

Sosial kapital omhandler tilgangen til sosiale nettverk. Eksempler på slike nettverk er familie, venner, kolleger og frivillige organisasjoner. Sosial kapital gir makt ved at slike grupper kan mobiliseres når en ønsker å oppnå noe. Kulturell kapital er et mer komplisert begrep, og går ut på hvorvidt man har tilegnet seg den hegemoniske kulturelle koden i samfunnet. Begrepet *smak* er relevant fordi den hegemoniske kulturelle koden i samfunnet kan sidestilles med ”høy smak” – den allment verdsatte smaken og kulturen i samfunnet. Eksempler på høy smak kan være kjennskap til klassisk musikk, moderne kunst og klassisk litteratur. *Barbarisk smak*, på en annen side, sikter til en hang til blant annet fotball, action-filmer og såkalt kiosklitteratur (Bourdieu 1986b og Bourdieu 1986a). Kulturell kapital er ekstra interessant fordi cannabisbruk tradisjonelt har vært knyttet til ungdomsmiljøer med betydelig kulturell kapital i Norge (Se: Pedersen 2003).

Kulturell kapital kan forekomme i tre former: *kroppsliggjort*, *institusjonalisert* og *objektivisert*. Med objektivisert menes det at kulturell kapital kan forekomme i materialisert form gjennom ”kulturelle” gjenstander som bilder, musikkinstrumenter og bøker. Når det gjelder kulturell kapital i institusjonalisert form sikter Bourdieu til formelle utmerkelser, som blant annet vitnemål fra universiteter og høyskoler. Kulturell kapital i kroppsliggjort form henger sammen med ordet *kultivering* – det handler om å ”utvikle” organismen/kroppen i henhold til visse idealer. Eksempelvis vil en person med høy kulturell kapital oppfattes som mer dannet av samfunnet fordi

hans/hennes måte å handle på er i tråd med samfunnets dominante smak – som er høy smak (Bourdieu 1986b).

3.4.2 Det sosiale rom, de sosiale felt og habitus

Kulturell kapital i kroppsliggjort form er knyttet til Bourdieus begrep *habitus*.

Bourdieu (1986a) definerer habitus som et integrert system av varige tanke-, atferds- og smaksmønstre hos individer. Habitus er kroppsliggjort i den forstand at den ikke er knyttet til refleksjon og bevissthet, snarere ubevisste disposisjoner ”hinsides det direkte lærte” (Bourdieu 1986a: 170). ”Practical belief is not a ”state of mind”, still less a kind of arbitrary adherence to a set of instituted dogmas and doctrines (”beliefs”), but rather a state of the body” (Bourdieu 1992: 68).

Habitus er videre knyttet til sosiale strukturer, og Bourdieu opererer med to strukturbegreper: *sosialt rom* og *sosiale felt*. Det sosiale rom er en struktur av sosiale posisjoner. Disse posisjonene er ordnet hierarkisk og bestemmes av ens kapitalmengde – mengden kapital totalt sett uavhengig kapitaltype og kapitalsammensetning – hvor stor del av den totale kapitalmengden utgjør kulturell kapital i forhold til økonomisk⁹. Videre defineres posisjonene relasjonelt, dvs. at en universitetsprofessors posisjon i det sosiale rommet bestemmes i relasjon til for eksempel en grunnskolelærers posisjon (Bourdieu 1986a). Sosiale felt er – som det sosiale rommet – en struktur av sosiale posisjoner som defineres relasjonelt ut ifra aktørenes kapitalmengde. Her er det imidlertid feltspesifikk kapital som gjelder. For eksempel kan man snakke om et journalistisk felt, hvor ens plassering avhenger av ens journalistiske kapital – antall forsidesaker, antall siteringer i andre medier osv. (Bourdieu & Wacquant 1995). På samme måte kan man snakke om et subkultur-felt, hvor ens plassering internt i subkulturen avhenger av ens subkultur-kapital – i hvor stor grad man er dedikert til den alternative livsstilen osv. Slik kan man argumentere for at Thorntons subkulturelle kapital er en type feltspesifikk kapital. Thornton (1997:

⁹ Bourdieu utelater sosial kapital i sitt skjema av det sosiale rom (Se: Bourdieu 1986a: 128 og 129).

202), på sin side, mener imidlertid at subkulturell kapital opererer i en annen sosial verden enn den Bourdieu skisserer.

Habitus står i et dialektisk forhold til det sosiale rom og de sosiale felta. På den ene siden er habitus *strukturert* da den formes av aktørens posisjon i det sosiale rom og de sosiale felt, og de muligheter og begrensninger denne posisjonen gir. Aktører med samme posisjon i det sosiale rom og de sosiale felt har altså lignende habitus – de har lignende mønstre for atferd, tenkning og smak. Slik blir aktørenes habitus formet av deres sosiale bakgrunn. Samtidig generer habitus spesifikke atferds- og tenkemønstre hos aktørene som igjen påvirker de sosiale strukturene. Slik er habitus *strukturerende* (Bourdieu 1986a). Mange vil mene at sekstiåttene i Norge, med sin særegne habitus, endret samfunnsstrukturene gjennom blant annet kvinnefrigjøring og alternativ barneoppdragelse.

Pierre Bourdieu har ikke arbeidet noe særlig med rusmidler eller cannabisbruk. Men når det gjelder ungdom og motstand, har han noen interessante refleksjoner i boka *The Distinction*.

It is not surprising that bourgeois adolescents, who are both economically privileged and (temporarily) excluded from the reality of economic power, sometimes express their distance from the bourgeois world which they cannot really appropriate by a refusal of complicity whose most refined expression is a propensity towards aesthetics and aestheticism (Bourdieu 1986a: 55).

Bourdieu sporer her en utakt i høyere sosiale lag. Velstående ungdom med borgerlig bakgrunn som erfarer en foreløpig frihet fra økonomiske nødvendigheter har mulighet til å yte motstand mot verdier i deres eget sosiale sjikt. Disse ungdommene som Bourdieu omtaler her har flere kjennetegn med Jock Youngs bohemske ungdommer som jeg nå skal gå nærmere inn på.

3.5 Jock Young – hippiekulturens egenart

Den amerikanske sosiologen og kriminologen Jock Young (1971) gjør i boka *The Drugtakers. The Social Meaning of Drug Use* rede for hippiekulturens særegenheter som subkultur, og argumenterer for at rusmiddelbruk er sosialt og kulturelt betinget:

It is not then the study of drugs in a social vacuum, as isolated pharmacological effects, which will help us understand drug addiction; rather it is the social meanings ascribed to a particular drug in a specific society or culture that we must analyse (Young 1971: 34).

Bruk av rusmidler og cannabis kan ikke forstås isolert sett fra det sosiale miljøet hvor bruken foregår, og Young framholder hippiekulturen som kjerneeksempelen i denne sammenhengen: "(...) unlike other drug-using subcultures, there are pronounced ideological overtones associated with marihuana use (...)" (Young 1971: 11). Ifølge Young er cannabis det sentrale rusmiddelet i hippiekulturen – en subkultur med et alternativt verdisystem og med alternative virkelighetsfortolkninger (Young 1971: 22, 69). For Young er hippiekulturen et eksempel på en *bohemske ungdomskultur*. En subkultur som kjennetegnes av en bohemske¹⁰ livsstil og som, til forskjell fra andre avvikskulturer blant ungdom, innebærer en *frivillig* avvisning av sentrale institusjoner i samfunnet – som arbeid og skole. Selv om de bohemske ungdommenes sosiale bakgrunn gir dem muligheten til å oppnå materiell velstand gjennom skole og arbeid, velger de bort disse verdiene fordi middelet – å underkaste seg en konform jobb-/skolesituasjon – ikke heller målet som er å oppnå den materielle velstanden samfunnet har å by på. Konsekvensen blir at disse ungdommene skaper identiteten sin – og realiserer seg – gjennom fritiden (Young 1971: 147). Bohemske ungdomskulturer som hippiekulturen vokser altså fram ut ifra en motstand mot samfunnets institusjoner og konvensjoner – en størrelse Young betegner som *konsensus*. Han sikter her til majoritetens konsensus rundt hvilke verdier som skal være gjeldene og hvilke mål mennesker bør sette seg (Young 1971: 50). Videre er

¹⁰ En "bohem" er en "person som lever et fritt liv ubundet av gjengse moralnormer" (Bokmålsordboka og Nynorskordboka 2009).

den bohemske ungdommens avvisning av samfunnet i sin natur artikulert og ideologisk:

He evolves social theories which uphold subterranean values as authentic guides to action, and which attempt to solve the problem of the domination of the ethos of productivity (Young 1971: 147).

Med ”subterranean values” sikter Young her til et sett *undergrunnsverdier* som alle mennesker besitter, men som hos bohemske ungdomskulturer utgjør selve verdigrunnlaget. Undergrunnsverdiene står videre i kontrast til majoritetens konsensus – *de formelle arbeidsverdiene* (Young 1971: 126). Young skjematiserer disse to verdsettene på følgende måte:

Tabell 3.1

Formelle arbeidsverdier	Undergrunnsverdier
Utsatt belønning	Korttids-hedonisme
Planlegge framtidige handlinger	Spontanitet
Etterleve byråkratiske regler	Ego-ekspressivitet
Fatalisme, stor kontroll over detaljer, lite over retning	Autonomi, kontroll over handling i detalj og retning
Rutine, forutsetthet	Nye opplevelser, spenning
Instrumentell holdning til arbeid	Aktiviteter utført som mål i seg selv
Hardt, produktivt arbeid er en dyd	Arbeidsforakt

Cannabis er en viktig bestanddel i den bohemske ungdomskulturen, og unikt for denne type subkultur er at rusmiddelbruk – deriblant bruk av cannabis – er sterkt knyttet til disse undergrunnverdiene. Ifølge Young fremmer cannabis oppførsel som hippiekulturen verdsetter, som en økt nytelse av estetikk og sosiale gruppeerfaringer. Slik får rusmidlene en opphøyet posisjon hvor de er ideologisk og moralsk beskyttet mot kritikk fra verden utenfor (Young 1971: 48, 147). Og slik blir subkulturene selv avhengige av rusmiddelet:

The need for drug use is therefore, in the last analysis, a product of discrepancy between the ideals espoused by a group or individual and the absence of any means of achieving them without recourse to drugs. Cultures, like individuals, can become dependent on drugs in order to promote the type of behaviour which they value (Young 1971: 48).

Det er imidlertid ikke ”avhengighet” i patologisk forstand Young sikter til her. Young skiller mellom et *relativistisk* og *absolutistisk* syn på avvik. Et skille som på mange måter er analogt med de to perspektivene på cannabis som jeg skisserte i forrige kapittel. ”Absolutistene” ser på rusmiddelbruk som patologisk, og samfunnet – som kroppen – må avvise slik oppførsel for å opprettholde harmonien. Ungdommer i bohemske subkulturer vil ut ifra dette synet bli sett på som asosiale mennesker som lever utenfor samfunnet. Deres motiv for å bruke rusmiddelet vil bunne kun i individet, ikke i gruppen. ”Relativistene”, på sin side, vil avvise et slikt syn, og Young stiller seg på relativistenes side. For ved å betrakte avvik som ”sykdommer”, vil det være få personer igjen som ikke kan stemples som et eller annet avvik (Young 1971: 51, 52). I relativistenes øyne er ikke rusmiddelbrukende grupper normløse og desorganiserte grupperinger, men snarere subkulturer med et solid normgrunnlag, et normgrunnlag som dikterer hva som er korrekt og ukorrekt oppførsel blant rusbrukeren. Hva som er korrekt og feil bruk av rusmidler gis av konteksten: I hippiekulturen vil for eksempel heroinbruk være avviket mens cannabisbruk normen, på samme måte som den sosiale alkoholbruker er normen ellers i samfunnet (Young 1971: 52, 85). Young og relativistene er med dette på linje med Nils Christies syn på cannabis og cannabisbruk, som jeg gjorde rede for i forrige kapittel.

På et annet område er Young på linje med BS. Ifølge Young kan nemlig rusmiddelkulturer tilby løsninger på problemer som mennesker står ovenfor, og som de ikke finner løsninger på ellers i samfunnet. Når det er et slikt misforhold mellom menneskers ønsker og mål, og deres midler til å oppnå dem, inntreffer en tilstand av anomi, ifølge Young (1971: 83). I sosiologien er begrepet anomi best kjent gjennom Émile Durkheims arbeid. Han definerte anomi som en tilstand av normløshet (Se: Durkheim 1990). Subkulturer blir således en løsning på opplevelsen av anomi hos ungdommen. Dette viser også at subkulturen i seg selv blir en årsak til unges cannabisbruk fordi kulturen med dens verdier framstår som attraktiv for dem. På bakgrunn av dette kan vi trekke ut følgende modell for å forklare cannabisbruk:

ANMOMI → SUBKULTUR → CANNABISBRUK

Når mennesker opplever anomie vil de muligens finne nye måter å oppnå sine mål og ønsker på, og derfor bli med i en bohemsk subkultur. Og gjennom subkulturen kommer de i kontakt cannabis.

3.6 Diskusjon

Jeg skal her benytte Pierre Bourdieus habitus-begrep for å klargjøre for likheter og forskjeller mellom de teoretiske perspektivene som jeg har gjort rede for i dette kapitlet, og slik forsøke å svare på problemstillingen ”Er kulturell motstand et individuelt fenomen eller er det knyttet til strukturelle forhold som klasse?” Hvis vi tenker oss en subkultur-habitus, dvs. et tanke-, atferds- og smaksmønster knyttet til medlemskap i en subkultur, så kan man argumentere for likheter mellom BS og Bourdieu. Hos BS har den cannabisbrukende hippiekulturen sitt utgangspunkt i klasse – nærmere bestemt middelklassen. Bourdieu viser, på sin side, at ungdommelig motstand henger sammen med en ressurssterk, borgerlig sosial bakgrunn. Jock Young operer ikke med et klassebegrep, men argumenterer for at ulike sosial bakgrunn gir ulike subkulturer – hvor den bohemske subkulturen er knyttet til en ressurssterk bakgrunn. På bakgrunn av dette kan man hevde denne utakten hos ungdommen, som kan innebære cannabisbruk, både hos BS, Bourdieu og Young henger sammen med klassebakgrunn. Sarah Thornton bryter med dette og argumenterer for at en subkultur-habitus i større grad er knyttet til mikrostrukturer innad i subkulturene, da særlig dikotomien hip–ikke-hip. Videre framholder Thornton at klubbkultur-ungdommene higer etter en klasseløshet, og prøver å flykte fra ”fangenskapet” til ”foreldreklassen” (Thornton 1997: 204). Hennes begrep om subkulturell kapital er således ikke så bundet til klasse som Bourdieus kulturell kapital-begrep.

Samtlige bidrag er imidlertid enige om at subkultur-habitusen er sterkt knyttet til fritid. Det er gjennom fritiden, ikke arbeid, at ungdommen skaper identiteten sin, enten det dreier seg om Young hippier, Thorntons klubbere eller Bourdieus borgerlige ungdommer. BS skiller riktignok her mellom arbeiderklassens subkulturer og middelklassens motkulturer – hvor hippiekulturen inngår: Der

arbeiderklasseungdommene trekker et skarpt skille, lar middelklasseungdommene arbeid og fritid gli inn i hverandre og slik skape alternativer til de dominante institusjonene. BS bryter her med Young som, på sin side, holder fast på at de bohemske ungdommene – hippiene – realiserer seg gjennom fritiden. Samtidig vektlegger Young at hippiekulturen har et eget verdisystem – et verdisystem knyttet til cannabisbruk – som ikke er forenelig med verdiene fremmet av samfunnet.

Også alle bidragene trekker linjer mellom ungdommenes subkultur-habitus og deres ressurssterke bakgrunn. Både Bourdieus og BS vektlegger at henholdsvis borgerlige- og middelklasseungdommer gjør motstand fordi de har mulighet til det da de er fritatt fra økonomiske nødvendigheter. Men BS skiller altså her mellom arbeiderklasse- og middelklasseungdommer. Arbeiderklasseungdommene tvinges til å ha en fot i det hverdagslige arbeidslivet, mens middelklasseungdommene har, grunnet sin privilegerte bakgrunn, mulighet til å ”droppe ut” og slik gjøre et mer gjennomgripende opprør mot samfunnet (Clarke et al. 1991: 60, 61). Young, på sin side, hevder ikke at den ressurssterke bakgrunnen er en årsak til ungdommens opprør, men vektlegger at bakgrunnen muliggjør at motstanden hos disse ungdommene er frivillig. Også Thornton fremholder viktigheten av å være fritatt økonomiske nødvendigheter, men mener ikke at dette er forbeholdt spesielt ressurssterke ungdommer. Blant 1990-tallets britiske ungdommer besitter snarere rundt 75 prosent denne friheten, ifølge Thornton (1997: 207). Mye tyder på at dette også gjelder ungdommen i Norge (Se: Øia 2007a).

Når det gjelder hva subkultur-medlemmene yter motstand mot, avtegner det seg noen interessante forskjeller. Både BS og Young argumenterer for at ungdommene yter motstand mot en stor, dominerende kultur. Hos BS er denne dominerende størrelsen todelt gjennom den dominerende kulturen og foreldrekulturen, mens Young betegner samfunnets dominerende kultur som konsensus. Forskjellen er at BS knytter denne dominerende kulturen til klasse – slik er det den dominerende klassens kultur det dreier seg om hos BS. Bourdieus ressurssterke ungdommer yter, på sin side, motstand mot sitt eget sosiale sjikt – borgerskapet, noe også BSs middelklasseungdommer gjør.

Når det gjelder Youngs hippiekultur er det verdt å merke seg en passivitet: Han argumenterer for at en opplevelse av anomi kan være årsaken til dannelsen av subkulturer. Slik trenger det ikke nødvendigvis å være aktiv motstand som bestemmer om ungdom skal være med i subkultur.

Thornton argumenterer, på sin side, for at BSs og Youngs fokus på subkulturer som en motstandsgruppe mot en stor mektig størrelse ikke er særlig relevante i dagens post-industrielle verden. Thorntons klubbungdommer var ”Thatchers barn” – 1960/70-tallets aura av samfunnsrevolusjon og aktivisme var blitt reaksjonært mens høyreorientert entreprenørskap var det nye radikale målet (Thornton 1997: 208). Gjelder så dette også ”Brundtlands barn” i Ung i Norge-studien? Eller har 70-tallets kulturkamper ennå relevans i dagens sosialdemokratiske Norge?

4. Data og metode

4.1 Om Ung i Norge 2002

Datagrunnlaget for denne masteroppgaven er ungdomsundersøkelsen Ung i Norge 2002 (heretter UiN). Det er Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) som står bak undersøkelsen, som omfatter 73 skoler, hvorav 47 ungdomsskoler og 26 videregående skoler. Ifølge NOVA er intensjonen med undersøkelsen å kartlegge ulike sider ved ungdoms levekår og livsstil og se på mulige endringer i disse siden den forrige store ungdomsundersøkelsen i 1992 – Ung i Norge 1992. I begrunnelsen trekkes det frem ulike markerte endringer i barn og unges oppvekstvilkår som har funnet sted siden begynnelsen av 90-tallet. Dette omfatter nye skolereformer, bruk og utvikling av nye medier, internasjonalisering samt raske teknologiske endringer. Ellers er jobbmarkedet endret, med flere yrker som sliter med rekrutteringen av ung arbeidskraft. Kjø og trengsel for ungdom er erstattet av at ungdom i de nærmeste årene heller blir en mangelvare (Rossow og Bø 2003).

4.1.1 Utvalget

Det er Statistisk sentralbyrå (SSB) som har foretatt trekking av skoler til UiN. Det ble brukt en metode hvor trekksannsynligheten er lik for alle elever, uavhengig om de kom fra store eller små skoler. I Oslo er det valgt å bruke skjønn i utvelgingen, framfor tilfeldighet. Dette for å få best mulig representasjon i hensyn til etnisk bakgrunn, bosted og studieretning (Rossow og Bø 2003).

I UiN var det et brutto utvalg på i alt 12 923 elever i ungdomsskole og videregående skole. Jeg skal i denne oppgaven ta utgangspunkt i den videregående skole, hvor 5 880 elever svarte på spørreskjemaet. Dette utgjorde en svarprosent på 91,6 prosent ved allmennfaglige skoler, og noe lavere – 90,1 prosent – på yrkesfaglige linjer. Årsaken til frafallet er flerdelt: For det første kunne det ikke forventes at elever med

lese- og skrivevansker skulle gjennomføre undersøkelsen. For det andre ble elever med mer enn en viss andel *missing* – dvs. elever som unnlater å svare på spørsmål i spørreskjemaet – tatt ut av ”stamfilen” – som er en systemfil som skal være en felles referanse og et felles utgangspunkt for alle som skal bruke data fra UiN. Nærmere bestemt ble elever med missing på mer enn halvparten av de første 200 variablene tatt ut, noe som var tilfelle for 117 personer. Videre er det vanlig i slike undersøkelser at noen elever tilsynelatende tuller når de fyller ut skjemaet, og slike svar må forkastes. Omfanget av ”tulle-svar” er imidlertid lite. I UiN er det tatt utgangspunkt i besvarelser hvor det oppgis høyfrekvent kriminell og antisosial atferd, og/eller ekstreme verdier på alkoholbruk, tobakksbruk, høyde, vekt og pengeforbruk. Elever med systematisk urimelige svar her er utelatt fra ”stamfilen”, i alt 17 personer (Rossow og Bø 2003).

4.1.2 Representativitet

For å oppnå et mest mulig representativt utvalg er fordelingene i UiN sammenlignet med fordelingene på noen variabler som gjelder for hele den norske ungdomsbefolkningen. Disse variablene er blant andre: *kjønn, bosted, familie og klassetrinn/linjer på videregående skole*.

Når det gjelder kjønn er fordelingen stort sett lik i Ung i Norge-utvalget som i befolkningen for øvrig, men tall fra SSB viser at det er flere menn enn kvinner i årsgrupper fra 13 til 19 år – nærmere bestemt 51 prosent menn og 49 prosent kvinner. I UiN er fordelingen omvendt: 48,6 prosent menn og 51,4 prosent kvinner. Når det gjelder bosted er fordelingene i UiN tilnærmet analoge med fordelingen i resten av befolkningen. Et unntak er dem som bor i mindre byer eller tettsteder, hvor tallene for hele befolkningen og UiN er henholdsvis 76 prosent og 81,7 prosent. En grunn til dette kan være at flere unge flytter fra tettbygde strøk for å gå på videregående skole. Ifølge SSB bor 68 prosent av ungdom mellom 13 og 17 år sammen med begge sine foreldre mens andelen er 70 prosent i UiN. Når det gjelder de andre familiekategoriene, som for eksempel ungdom som bare bor med mor osv, er det

vanskelig å sammenligne med SSBs tall. I forhold til alder avviker fordelingen i UiN fra fordelingen i populasjonen. I 2002 utgjorde 18 åringene 13,8 % av alle tenåringer i Norge. Slik blir det største avviket i UiN for aldersgruppen 19 år, som kun utgjør 4,1 %. Ellers er 17 åringene noe overrepresentert i UiN med 17,4 % (Rossow og Bø 2003).

Når det til slutt gjelder klassetrinn og linjer på videregående skole, er der langt færre respondenter på VK2 (3. året) enn hva tilfellet er på de to andre trinnene – GK (1. året) og VK1 (2. året). Dette skyldes at bruttoutvalget var vesentlig lavere på yrkesfaglige studier på VK2 enn på GK og VK1, som igjen henger sammen med at flere yrkesfaglige studier har lærlingplass på VK2 og elevene er derfor ikke tilgjengelige på skolen. Særlig er det hotell- og næringsmiddelsfag, byggfag, elektrofag og mekaniske fag som er underrepresentert på VK2 i UiN. Dette gir videre en liten skjevhet i kjønnsfordelingen i utvalget på VK2 da det er en overvekt av gutter som er lærlinger og derfor ikke med i undersøkelsen. En annen grunn til den lave svarprosenten på VK2 er at flere elever dropper ut på dette trinnet. Disse skjevhetene til tross: UiN gir likevel, generelt sett, et tilnærmet representativt bilde av de norske videregående-elevne som er på skolen (Rossow og Bø 2003).

Får så disse skjevhetene konsekvenser for utvalget i forhold til cannabisbruk? Når det gjelder kjønn, så viser tidligere undersøkelser små kjønnsforskjeller i forhold til cannabisbruk i Vesten. Samtidig viser noen studier at kjønnsforskjellene er størst når det dreier seg om tyngre bruk – det er da høyere sannsynlighet for at menn bruker mye cannabis enn at kvinner gjør det (Pape, Hammer & Vaglum 1994). Slik er det en fare for at vanebrukerne er underrepresentert i UiN. Et andre forhold som kan ha konsekvenser for representasjonen av vanebrukere i UiN er at undersøkelsen i liten grad fanger opp ungdom som har droppet ut av skolen. Tidligere studier viser at det er en sammenheng mellom cannabisbruk og ”skoledropping”/skulking blant ungdom. I en undersøkelse fra Nederland går det fram at det er nesten ti ganger høyere sannsynlighet for at en vanebruker har skulket minst seks timer den siste måneden enn hva som er tilfellet for en som ikke har brukt cannabis den siste måneden

(Kuipers & De Zwart 1999: 557). Dette gir god grunn til å anta at vanebrukere av cannabis i mindre grad blir fanget opp av UiN enn hva som er tilfellet for de andre brukergruppene.

4.1.3 Prosedyre

Det ble søkt om tillatelse til å gjennomføre UiN-undersøkelsen ved de utvalgte skolene i slutten av august 2001 (Rossow og Bø 2003). Ledelsen ved hver skole skaffet en person som kunne være kontaktpersonen til prosjektet. Tanken var at kontaktpersonen skulle hjelpe til med selve gjennomføringen av prosjektet ved hver skole. En stor del av kontaktpersonene hadde en stilling som gjorde det mulig for dem å organisere undersøkelsen på den aktuelle skolen. Videre ble det holdt informasjonsmøter for kontaktlærerne i Stavanger, Trondheim, Tromsø, Bergen og Oslo. Tanken bak disse informasjonsmøtene var å motivere lærerne til arbeidet med undersøkelsen og slik sikre høyest mulig deltakelse og mest mulig lik gjennomføring skolene imellom. Ellers skulle kontaktlærerne få faglig utbytte, som ledd i motivasjonsarbeidet, og få innblikk hva undersøkelsen kunne brukes til.

4.1.4 utfordringer ved bruk av spørreskjema

Det er knyttet ulike feilkilder til bruk av spørreskjema. Det kan blant annet tenkes at ungdommene i undersøkelsen svarer noe annet enn sannheten. For eksempel kan noen svare ”ja” på spørsmål hvor sannheten er at vedkommende ikke har den erfaringen eller egenskapen – dette kalles *falske positive* (Skog 2005: 91). På samme måte kan noen benekte en egenskap eller erfaring, selv om de har egenskapen eller erfaringen – dette kalles *falske negative*. Er det fare for slik feilrapportering når det gjelder spørsmål knyttet til cannabis og cannabisbruk?

Det er en fare for at ungdom overdriver sitt cannabisbruk i spørreundersøkelser – og slik avgir falske positive svar – fordi han/hun eksempelvis tar lett på undersøkelsen eller ønsker å slutte seg til vennegruppens antatte normer (Barnea, Rahav & Teichman 1987: 891). For å avsløre falske positive er det et spørsmål i UiN som går

ut på hvorvidt man har brukt det fiktive rusmiddelet ”zetacyllin”, hvor 0,5 % av videregående-elevene i UiN oppgir at de har brukt ”rusmiddelet”. Ifølge Skog (1992) er problemet med falske positive størst når det dreier seg om lavprevalent atferd – som bruk av harde stoffer og stoffer som ikke finnes – fordi det da er flere som *ikke* har brukt rusmiddelet og derfor flere som har anledning til å lyve på seg bruk. Når det gjelder rusmidler som er mer utbredt og som flere bruker blir bildet annerledes: over- og underrapportering vil da enten utligne hverandre, eller så vil underrapportering slå sterkest ut.

Falske *negative* svar er imidlertid vanligere når det gjelder undersøkelser av rusmiddelbruk hos ungdom (Barnea, Rahav & Teichman 1987: 891). En amerikansk undersøkelse viser at respondenter hyppigere ga falske negative svar på spørsmål som dreide seg om bruk ulovlige narkotiske stoffer, enn på spørsmål knyttet til alkoholbruk (Rockett, Putnam, Jia & Smith 2006). Det er grunn til å anta at spørsmål av sensitiv art – som ulovlige- og uaksepterte handlinger – er særlig utsatt for underrapportering grunnet en frykt for moralsk og sosial fordømmelse hos respondentene (Barnea, Rahav & Teichman 1987: 891). Som gjort rede for i innledningen står cannabis i en særstilling sammenlignet med andre narkotiske stoffer. Rusmiddelets juridiske og kulturelle status varierer – både hos ulike lands myndigheter og blant ungdom. Som kjent er cannabisbruk i praksis lovlig i Nederland, og tilnærmet tolerert i Spania. Norge og Sverige, på sin side, har strenge lover knyttet til cannabis og cannabisbruk (Se: Wikipedia 2009b¹¹). Hvilke konsekvenser har cannabis’ kulturelle og juridiske status for ungdommers rapportering om eget bruk?

En svensk studie viser at svensk ungdom har et mer avslappet forhold til cannabis når de er på ferie i utlandet – som her vil si kontinental-Europa – enn hva tilfellet er når de er hjemme i restriktive Sverige. Mens den svenske ungdommen oppfatter at det er akseptabelt å bruke cannabis i utlandet, oppfatter de at cannabis har en annen status i

¹¹ URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Legality_of_cannabis_by_country [Lesedato: 12.03.2009b]

hjemlandet: I Sverige føler ungdommene at det er uakseptabelt og kriminelt å bruke cannabis (Lalander 2005). Med bakgrunn i dette er det muligens rimelig å anta at det forekommer en viss underrapportering på spørsmål om cannabisbruk i UiN – såkalt falske negative. Det er imidlertid på sin plass å påpeke at en undersøkelse blant israelske high school-elever avdekket høy validitet i rusmiddel-spørreundersøkelser blant ungdom (Se: Barnea et. al 1987).

Sensitivitet og spesifisitet er sentrale begrep i denne sammenhengen. Med sensitivitet menes spørsmålets evne til å unngå falske negative og slik fange opp dem som reelt har egenskapen det spørres etter. Spesifisitet er, på en annen side, knyttet til spørsmålets evne til å unngå å fange opp dem som *ikke* har egenskapen – altså evnen til å unngå falske positive (Skog 2005: 91, 92). I metoderapporten til Ung i Norge-undersøkelsen er det listet opp visse retningslinjer som er brukt i utformingen av spørreskjemaet: at spørsmålene kan fange opp det en ønsker å belyse, at spørsmålene er formulert på en entydig og forståelig måte, at svaralternativene er klare og uttømmende, at spørreskjemaet ikke er for langt, og til slutt at instruksjonene til spørreskjemaet er klare og lett forståelige. Spørreskjemaet ble forøvrig testet ut blant ungdom i oktober 2001, før undersøkelsen startet (Rossow og Bø 2003). Dette foregikk ved at elevene fylte ut spørreskjemaet i løpet av to påfølgende skoletimer. Tiden elevene brukte på utfylling av skjemaet ble notert, slik at man fikk en ide om hvor lang tid elevene brukte. Videre, for å få en tilbakemelding av mer kvalitativ art, ble elevene delt inn i mindre grupper hvor de ble intervjuet av forskere tilknyttet prosjektet om deres vurdering av spørreskjemaet – om noen spørsmål opplevdes som ubehagelige eller vanskelige å svare på. Noen av elevene ble også intervjuet enkeltvis, for lettere å diskutere sensitive tema. Sammen med resultatene fra test-spørreskjemaene ble disse erfaringene lagt til grunn i revideringen av det endelige spørreskjemaet, med hensyn til fjerning og omformulering av spørsmål og svarkategorier, vurdering av eventuelt nye spørsmål og tidsbruk på utfylling av skjema.

4.2 Analysetrategier

Jeg er i denne oppgaven ute etter å undersøke hvilke kulturelle og sosiale mønstre ungdommens cannabisbruk er assosiert med. Hvordan er eksempelvis interesse for kunst assosiert med cannabisbruk? Jeg er videre interessert i å framstille disse eventuelle sammenhengene på en enklest mulig måte og vil derfor hovedsakelig basere meg på bivariate krysstabellanalyser. Oversiktelighet og intuisjon er kanskje krysstabellanalysens fremste styrke. Til forskjell fra regresjonsanalysen inneholder ikke krysstabellanalysen kompliserte matematiske mål som er vanskelige å tolke, men intuitive mål som frekvens og prosentandeler. I krysstabellene vil jeg vise sammenhengen mellom variablene ved hjelp av prosent og vil for det meste prosentuerer med basis i variabelen *cannabisbruk* da det gir et tydeligere bilde av de ulike brukergruppene og hva som kjennetegner dem.

En svakhet med bivariate analyseformer er at de kan gi et feilaktig bilde av virkeligheten. Hvordan vet vi at en bivariat sammenheng mellom cannabisbruk og besøk på kunstutstillinger faktisk er en sammenheng? Tidligere forskning viser at eldre ungdommer bruker mer cannabis enn yngre (Se: Pedersen 1990). Samtidig er eldre ungdommer trolig mer interessert i kunst enn yngre ungdommer. Derfor kan man spørre om kunstinteresse viser seg som markør på cannabisbruk fordi aktiviteten er mest utbredt blant eldre ungdommer. Alder representerer altså en modning som både predikerer cannabisbruk og kunstinteresse. Det samme gjelder kjønn. Forskning viser at det er mer sannsynlig at gutter er vanebrukere av cannabis enn jenter (Se: Pape et al. 1994). Samtidig har trolig gutter andre kulturpreferanser enn jenter. Er det da slik at en viss type musikk viser seg som markør på vanebruk fordi musikkformen er mest populær blant gutter? Problemet jeg her har skissert kan løses ved å kontrollere samtlige bivariate utregninger i oppgaven for alder og kjønn. Ved å gjøre dette vil jeg kontrollere om den aktuelle sammenhengen er et uttrykk for en kjønns- eller alderseffekt.

For å kunne kontrollere for variabler må jeg i denne oppgaven benytte meg av regresjonsanalyse, nærmere bestemt multinomisk logistisk regresjonsanalyse.

Regresjonsanalyse gjør det mulig å ha med flere uavhengige variabler, slik at man kan kontrollere for bakenforliggende variabler (Skog 2005). Når det gjelder de bivariate utregningene i krysstabellanalysene vil jeg ikke vise utregningene med alder og kjønn med mindre det viser seg å være en kjønns- eller alderseffekt.

Jeg skal også benytte faktoranalyse i oppgaven. Ved hjelp av faktoranalyser kan jeg avdekke mønstre i et sett variabler og finne ut hvilke variabler som korrelerer med hverandre. Jeg skal i oppgaven benytte et spørsmål hvor informantene ble bedt om å oppgi hvor godt de liker ulike grupper ungdom. Ved hjelp av faktoranalyse kan jeg finne ut om de som liker miljøaktivister også liker taggere for eksempel, og slik kan jeg undersøke om det foreligger noen underliggende mønstre i ungdommenes besvarelser.

4.3 Operasjonaliseringer

Som gjort rede for i innledningen er det fire variabler jeg vil undersøke dagens cannabisbrukere opp mot: *sosial bakgrunn*, *subkultur*, *musikksmak* og *politisk orientering*. Jeg skal i det følgende gjøre rede for hvordan jeg vil operasjonalisere disse egenskapene, men først skal jeg gjennomgå operasjonaliseringen av cannabisbruk.

4.3.1 Cannabisbruk

Jeg er i denne oppgaven interessert i å finne ut hvorvidt ungdom har brukt eller bruker cannabis, og evt. hvor mye de bruker. I Ung i Norge-undersøkelsen er det to variabler som omhandler hvorvidt informanten har brukt cannabis (hasj og/eller marihuana):

- 1) *Har du noen gang brukt hasj eller marihuana?* (ja, nei)
- 2) *Har du brukt hasj eller marihuana de siste 12 månedene?* (0 ganger, 1 gang, 2-5 ganger, 6-10 ganger, 10-50 ganger, mer enn 50 ganger)

Som man ser er forskjellen på disse variablene tidsaspektet. Variabel 1 omfatter bruk uten hensyn til tid, mens Variabel 2 begrenser bruken til siste 12 måneder. Siden Variabel 2 begrenser ungdommenes cannabisbruk til siste 12 måneder, vil ikke ”0 ganger”-kategorien fange opp dem som *aldri* har brukt cannabis. Variabel 1, på en annen side, spør om man *noen gang* har prøvd cannabis, og fanger dermed opp dem som *aldri* har brukt, men har samtidig ingen rangering av bruken. Jeg ønsker derfor å konstruere en variabel som kombinerer egenskapene til de to originale variablene. En variabel som rangerer cannabisbruk og samtidig har en verdi som fanger opp dem som *aldri* har brukt cannabis. Løsningen blir derfor å koble disse to variablene sammen til én variabel. Som gjort rede for i innledningen er jeg videre interessert i å konstruere en variabel med tre verdier: ”ikke-bruk”, ”sporadisk bruk” og ”vanebruk”. Jeg omkoder derfor de to originale variablene på følgende måte:

Verdier – ny cannabisbrukvariabel:

A = *ikke-brukere*

B = *sporadiske brukere*

C = *vanebrukere*

Tabell 4.1: Omkoding til ny cannabisbruk-variabel med tre verdier:

	Nei	Ja
0 ganger	A	B
1 gang	Missing	B
2-5 ganger	Missing	B
6-10 ganger	Missing	C
10-50 ganger	Missing	C
Mer enn 50 ganger	Missing	C

Som man kan se i Tabell 4.1 velger jeg å kode ”nei” (Variabel 1) + ”0 ganger” (Variabel 2) som ”*ikke-brukere*”, ”ja” + ”0 ganger”, ”1 gang” og ”2-5 ganger” som verdien ”*sporadiske brukere*”, og ”ja” + ”6-10 ganger”, ”10-50 ganger” og ”mer enn 50 ganger” koder jeg som ”*vanebrukere*”. Bakgrunnen for denne inndelingen er av både metodisk- og substansiell art. Som man kan lese ut fra Tabell 4.2 omfatter vanebrukerne 7.3 prosent av ungdommene – eller 425 individer. Etter å ha utført noen krystabellanalyser virker det å sette grensen ved 6 + på vanebruk som

”smertepunktet” i henhold til hvor få ”tilfeller” en kan ha i de ulike analysene. Blir det gjennomgående for få tilfeller, blir det fort for tynt til å generalisere til populasjonen. Videre mener jeg at man kan karakterisere seks gangers cannabisbruk siste året som vanebruk. Man har da brukt cannabis mer enn ”et par ganger”, det vitner om at bruken ”har satt seg” og er blitt en vane. Videre, som det går ut av Tabell 4.1, koder jeg "nei" + "1 gang", "2-5 ganger", "6-10 ganger", "10-50 ganger" og "mer enn 50 ganger" som *missing*. Grunnen til dette er at disse respondentene nødvendigvis må ha svart feil på et av spørsmålene. 24 respondenter svarte på denne måten, et antall som ikke vil påvirke resultatene noe.

Tabell 4.2: Frekvenstabell: Cannabisbruk blant norsk ungdom

	Frekvens	Prosent
Ikke-brukere	4336	74,1
Sporadiske brukere	775	13,3
Vanebrukere	425	7,3
Total	5536	94,6
Missing	313	5,4
Total	5849	100

4.3.2 Sosial bakgrunn

Med *sosial bakgrunn* vil jeg sikte til bosted, familiestruktur, sosioøkonomisk bakgrunn og kulturelle kapital. Med ”sosioøkonomisk bakgrunn” menes ungdommens sosiale og økonomiske plassering i samfunnet (Bokmåls- og Nynorskordboka 2008¹²).

¹²

URL:<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=sosio%F8konomisk&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j> [Lesedato: 11.06.2008]

Bosted

Tidligere undersøkelser tyder på at ungdommenes bosted har betydning for deres cannabisbruk. Det generelle mønsteret er at ungdom fra byer bruker mer cannabis enn ungdom fra bygder (Se: Bakken 1998: 152). I Ung i Norge finner man variabelen ”Hvor bor du”, med verdiene ”Stor by (Oslo, Bergen, Trondheim eller Stavanger)”, ”Mellomstor by (mellom 50 000 og 100 000 innbyggere)”, ”Liten by (mellom 15 000 og 50 000 innbyggere)”, ”Større tettsted (mellom 5 000 og 15 000 innbyggere)”, ”Mindre tettsted” og ”Bygd eller grend”. Jeg ønsker imidlertid i oppgaven å bruke et dikotomt mål på hjemsted. Jeg koder derfor om til en dikotom variabel med verdiene ”by” og ”bygd”. Grunnen til dette er at by/bygd-dikotomien brukes mye i det daglige ordskiftet. Ifølge den norske kommuneloven § 3 kan kommuner med minst 5000 innbyggere i dag kalle seg ”by” (Lovdata 2008¹³). Jeg er imidlertid interessert i skille ut ungdommene som er fra større byer. Dette fordi jeg i oppgaven akter å undersøke ungdommens cannabisbruk i lys av de spesielle egenskapene en by har, og disse egenskapene er tydeligere og mer markante i større byer. Jeg koder derfor verdiene ”Stor by” og ”Mellomstor by” om til verdien ”By” på den nye variabelen. De øvrige verdiene på den originale variabelen koder jeg om til verdien ”Tettsted/Bygd”. Merk at jeg her vil prosentuerer ut ifra bosted-variablen, ikke ut ifra cannabisbruk – som jeg stort sett ellers vil gjøre i oppgaven.

Familiestruktur

Tidligere forskning har vist en sammenheng mellom skilte foreldre og cannabisbruk hos ungdom (Se: Hayatbakhsh, Najman, Jamrozik, Mamun, Williams & Alati 2005). I UiN finnes spørsmålet *Hvem bor du sammen med nå?* Spørsmålet har flere alternativer, men ingen som går eksplisitt på om foreldrene er skilt. Derfor snur jeg på det og konsentrerer meg om dem som bor med begge foreldrene. Variabelen har en verdi som heter ”bor med mor og far”. Er sannsynligheten lavere for at ungdom som

¹³ URL: <http://www.lovdata.no/all/tl-19920925-107-001.html#3> [Lesedato: 22.06.08]

bor med både mor og far bruker cannabis enn ungdom som ikke gjør det? For å gjøre framstillingen av resultatet tydeligere omkoder jeg variabelen til en dikotom variabel med verdiene ”Bor ikke med mor og far” og ”Bor med både mor og far”. De øvrige verdiene på den originale variabelen koder jeg da som ”Bor ikke med mor og far”.

Sosioøkonomisk bakgrunn

For å kunne teste hvordan sosioøkonomisk bakgrunn står i sammenheng med cannabisbruk vil jeg utføre krysstabellanalyse med følgende variabler: *fars utdanning* og *familieøkonomi*.

Bakgrunnen for å trekke inn disse variablene er Pierre Bourdieus teorier. Ifølge Bourdieu er fordelingen av ressurser i samfunnet betinget av menneskers kapital, og han skiller mellom tre hovedformer: *økonomisk*-, *kulturell*- og *sosial* kapital. Kulturell kapital kan videre, ifølge Bourdieu, forekomme i *institusjonalisert* form. Med dette menes formelle utmerkelser som vitnemål fra universitet og lignende (Bourdieu 1986b). For å undersøke hvordan ungdommens cannabisbruk henger sammen med fedres kulturelle kapital kan man derfor benytte variabelen *Fars utdanning*. Samtidig vil denne variabelen gi en pekepinn på fedres økonomiske kapital. Dette fordi det er en sammenheng mellom utdanning og inntekt i Norge (Se: Statistisk Sentralbyrå 2009¹⁴). Variabelen har verdiene ”Universitet eller høyskole”, ”Yrkesskole eller yrkesfaglig utdanning på vdg.”, ”Gymnas eller allmennfaglig utdanning på vdg.” og ”Ungdomsskole”.

Det er imidlertid ikke alle ungdommer som har en tilstedeværende far, noe som kan spille inn på ungdommens økonomiske situasjon per se. Derfor vil det være konstruktivt å benytte variabelen *Har familien din hatt god eller dårlig råd de siste 2 årene*. Her er det kun ungdommen selv sin oppfatning av økonomi som gjelder. Variabelen er delt inn fem verdier, men for å gjøre resultatene tydeligere velger jeg å

¹⁴ URL: <http://www.ssb.no/lonn> [Lesedato: 06.03.2009]

kode om til en dikotom variabel med verdiene ”God råd” og ”Dårlig råd”. Jeg velger å kode verdiene ”Vi har hatt god råd hele tiden”, ”Vi har stort sett hatt god råd” og ”Vi har verken hatt god eller dårlig råd” på den originale variabelen som ”God råd” på den nye variabelen, og verdiene ”Vi har stort sett hatt dårlig råd” og ”Vi har hatt dårlig råd hele tiden” som ”Dårlig råd”. Det er imidlertid på sin plass å diskutere begrepsvaliditeten i forbindelse med denne variabelen. Det kan kanskje tenkes at videregående-elever ikke har klare begreper om familiens økonomi. Kanskje er det slik at flere svarer ut ifra hvor mye lommepenger de får av foreldrene. De kan være misfornøyde med lommepengene, og derfor oppgi at familieøkonomien er dårlig selv om den i realiteten er god for eksempel. Videre kan det tenkes at ungdom med et stort pengeforbruk i større grad vil oppgi familieøkonomien som dårlig fordi lommepengene ikke rekker så langt.

Kulturell kapital

Ut ifra Bourdieus (1977) teorier vil foreldrenes kulturelle kapital påvirke barnas og ungdommenes kulturelle kapital. For å være enda tydeligere med hensyn til avdekking av kulturell kapital skal jeg imidlertid i denne delen presentere variabler som går på ungdommens *egen* kulturelle kapital. Disse variablene er *skolekarakterer* og *besøk på museum*.

Bourdieu & Passeron (1977) argumenterer for at elever som kommer fra hjem med mye kulturell kapital vil få bedre karakterer på skolen. I UiN spørres det etter skolekarakterer i *matematikk*, *engelsk* og *norsk skriftlig*. Svaralternativene går fra karakter 0 til karakter 6. Jeg fortar en gjennomsnittsanalyse av disse variablene og får da gjennomsnittskarakterene til ikke-brukerne av cannabis, de sporadiske brukerne og vanebrukerne.

Å besitte høy kulturell kapital er knyttet til en interesse for det som i samfunnet oppfattes som finkulturelle aktiviteter (Bakken 2007: 57). Ungdommenes kunstinteresse blir slik relevant i denne sammenhengen. I UiN finner man spørsmålet *Hvor ofte har du gått på kunstutstilling i løpet av det siste året – siste 12 måneder?*

Svaralternativene er her ”Ingen ganger”, ”1-2 ganger”, ”3-10 ganger”, ”11-30 ganger” og ”Mer enn 30 ganger”. Besøk på kunstutstillinger er ofte en obligatorisk del av skoleundervisningen. Derfor koder jeg om til en dikotom variabel med verdiene ”Har ikke gått på kunstutstilling mer enn tre ganger” og ”Har gått på kunstutstilling mer enn tre ganger”. Ved å sette grensen ved tre besøk skiller jeg ut ungdom som virkelig er interessert i kunst, og ikke bare besøker kunstutstillinger fordi de ”må”.

4.3.3 Subkultur

Jeg ønsker videre å avdekke hvorvidt ungdom som bruker cannabis inngår i grupper som deler samme levesett og verdier. Kan ungdom som bruker cannabis spores til en spesiell subkultur? I forbindelse med dette vil det være relevant å finne ut om cannabisbruk blant ungdom er en sosial aktivitet. Jeg vil derfor bruke variabelen *Bestevenn 1 har prøvd hasj*, hvor ungdommene blir spurt om deres bestevenn har prøvd cannabis. Variabelen er dikotom med verdiene ”ja” og ”nei”. Det at de nærmeste vennene bruker cannabis er trolig noe av det mest elementære kjennetegnet på ungdom som er del av en subkultur hvor det brukes cannabis. Hvilke andre kjennetegn har så dem som bruker cannabis – hvilke verdier har disse ungdommene? I UiN ble informantene bedt om å oppgi hvor godt de liker ulike grupper ungdom ved å gi poeng fra en skala 1 til 10. Mellom seks og ti poeng hvis du liker gruppa eller hva den driver med, og mellom fem og ett poeng hvis du ikke liker gruppa eller hva den driver med. Dess mer/mindre du liker gruppa, dess mer/mindre poeng gir du. Ved hjelp av faktoranalyse vil jeg finne ut om det er mønstre i ungdommenes besvarelser. Er det slik at ungdom som gir høy score til kvinnesaksjenter også gir høy score til miljøaktivister? Jeg vil deretter lagre faktorene som variabler. Ved hjelp av multinomisk logistisk regresjonsanalyse kan jeg da undersøke hvordan disse variablene står i sammenheng med cannabisbruk. Slik kan jeg avdekke sammenhengen mellom ungdommenes verdier og deres cannabisbruk

4.3.4 Musikksmak

Musikk er kanskje den viktigste markøren på kulturell motstand. Innen hippiekulturen var visse former for rock et symbol på bevegelsen og hva den stod for. På samme måte symboliserte punkmusikken opprøret til 70-åras punkbevegelse (Se: Bennett 2000 og Hebdige 1979). Hvilken rolle spiller musikk blant unge i dag, og hvilke musikksjangre er koplet til cannabisbruk? For å finne ut dette vil jeg utføre krysstabellanalyser med cannabisbruk og musikksjangrene *jazz, rock, hip hop/rapping, house/techno, progressive house* og *pop/disco*. Disse variablene har verdiene ”liker godt”, ”liker litt”, ”likegyldig”, ”liker ikke” og ”kjenner ikke til”. For å gjøre det mer oversiktelig koder jeg om til dikotome variabler med verdiene ”liker godt” og ”liker ikke godt”. Jeg ”beholder” verdien ”liker godt” fra den originale variabelen og koder resten av verdiene om til ”liker ikke godt”.

4.3.5 Politisk opposisjon

Opposisjonelt politisk engasjement var også et viktig element i 60/70-tallets motkultur. Et engasjement som manifesterte seg i blant annet motstand mot Vietnamkrigen, kvinnefrigjøring og seksuell frigjøring (Se: Bergersen Lind 1976 og Pedersen 2006). Jeg er interessert i å undersøke om denne koplingen er til stede også i dag.

Jeg vil her trekke på Willy Pedersens (1990) definisjoner og operasjonaliseringer. *Politisk opposisjonell* er da knyttet til villighet i å inngå i radikalt politisk engasjement og skepsis til det konvensjonelle normgrunnlaget. Betegnelsen *tradisjonell* er, på en annen side, knyttet til en tro på viktigheten av å arbeide gjennom eksisterende frivillige organisasjoner og demokratiske kanaler, samtidig som det er knyttet til en aksept av et tradisjonelt normgrunnlag. For å undersøke hvor stor andel av ungdommene som kan kalles opposisjonelle tar jeg utgangspunkt i følgende spørsmål fra Ung i Norge:

Kunne du tenke deg å gjøre noe av dette i framtida?

- Boikottet bestemte produkter eller firmaer

-
- Skadet offentlig eller privat eiendom i protest
 - Deltatt på politisk markering (folkemøter, demonstrasjonstog eller lignende)
 - Deltatt i ulovlige aksjoner
 - Skrevet politiske meningsytringer på vegger og lignende
 - Aktiv i elevrådsarbeid

Er du enig i disse utsagnene?

- Alle over 18 år bør bruke stemmeretten sin ved Stortingsvalg
- Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig

Merk at ”Aktiv i elevrådsarbeid” og ”Alle over 18 år bør bruke stemmeretten sin ved Stortingsvalg”, til forskjell fra de øvrige, er markører på et tradisjonelt verdisett.

Videre er *Kunne du tenke deg å gjøre noe av dette i framtida?*-spørsmålene dikotome variabler med verdiene ”ja” og ”nei”. For å gjøre resultatene mer oversiktelige vil jeg kun ta med andelen som svarer ”ja”. Variabelen *Alle over 18 år bør bruke stemmeretten sin ved Stortingsvalg* har på sin side fem verdier: ”helt uenig”, ”delvis uenig”, ”verken enig eller uenig”, ”delvis enig” og ”helt enig”. Jeg ønsker å forenkle variabelen ved å omkode verdiene ”helt uenig” og ”delvis uenig” til ”uenig”, og verdiene ”delvis enig” og ”helt enig” til ”enig”. Verdien ”verken enig eller uenig” omkoder jeg ikke. Jeg tar kun med andelen som svarer ”enig” i framstillingen av resultatet. Variabelen *Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig* har seks variabler: ”svært enig”, ”ganske enig”, ”verken enig eller uenig”, ”ganske uenig”, ”svært uenig” og ”har ikke tenkt over det”. Jeg omkoder ”svært enig” og ”ganske enig” til ”enig”, og ”ganske uenig” og ”svært uenig” til ”uenig”. ”Verken enig eller uenig” og ”har ikke tenkt over det” koder jeg til ”usikker”, da begge verdiene spiller på at respondenten ikke har en klar mening om utsagnet. Jeg tar også her kun med andelen som svarer ”enig” i framstillingen av resultatet.

Jeg skal i dette kapittelet også undersøke sammenhengen mellom ungdommenes cannabisbruk og handlinger assosiert med sosial marginalitet. Ifølge Tormod Øia (2005: 58) er kriminelle handlinger en god markør på marginalitet hos ungdom. I UiN er det særlig tre variabler som da blir relevante: *Har du med vilje ødelagt vindusruter eller lignende?*, *Har du stjålet noe til en verdi av mer enn tusen kroner?*

og *Har du vært i kontakt med politiet for noe ulovlig du har gjort?*. Disse variablene har seks verdier: "0 ganger", "1 gang", "2–5 ganger", "6–10 ganger", "10–50 ganger" og "Mer enn 50 ganger". Jeg ønsker å framstille resultatet enklest mulig, derfor koder jeg om til en dikotom variabel med verdiene "nei" og "ja". Verdien "0 ganger" på den originale variabelen koder jeg om til "nei" og de øvrige verdiene til "ja". Dette er trolig uvanlige handlinger blant ungdom. Derfor vil man kunne fange opp mer marginalisert ungdom ved å sette grensen ved 1 gang.

4.3.6 Alder og kjønn

Alder og kjønn vil ikke være sentrale tema i oppgaven min. For å gjøre bilde cannabisbrukeren mer tydelig vil det imidlertid være fruktbart å undersøke hvorvidt det finnes en sammenhengen mellom alder og kjønn og cannabisbruk blant dagens ungdom. Tidligere forskning har vist en forholdsvis jevn kjønnsfordeling når det gjelder sporadisk cannabisbruk mens guttene er overrepresentert blant vanebrukerne (Se: Pape et al. 1994). Når det gjelder alder viste Pedersens (1990) studie fra slutten av 1980-tallet at cannabisbruken blant ungdommen økte med alderen. Hvordan er så forholdet mellom alder/kjønn og cannabisbruk blant ungdommene i UiN? Merk at jeg her prosentuerer ut ifra henholdsvis kjønns- og aldervariabelen.

Tabell 4.3: *Krysstabell: Kjønn * cannabisbruk. Prosentvis innen kjønn.*

	Gutt	Jente	Total
Ikke-brukere	76,1	80,4	78,3
Sporadiske brukere	14,4	13,7	14
Vanebrukere	9,5	5,9	7,6
Total	100 (N: 2555)	100 (N: 2852)	100 (N: 5407)

Signifikant for $p < 0.001$ (kji-kvadrat-test)

Tabell 4.3 viser at det er små forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder sporadisk bruk av cannabis. Det er imidlertid en større andel vanebrukere blant guttene (9,5 %) enn blant jentene (6 %). Dette resultatet er analogt med tidligere forskning på feltet.

Når det gjelder aldersvariabelen har jeg utelatt 15 åringene fra den originale variabelen og kodet dem som missing. Grunnen til dette er frekvens: Kun 11 elever har oppgitt at de er 15 år gamle i undersøkelsen. Jeg har også kodet ungdommene som har krysset av for ”21 år eller eldre” som missing. Dette fordi det er en upresis verdi: den kan romme individer som ikke kan klassifiseres som ungdommer. 121 respondenter svarte på denne måten. Som man kan lese av Tabell 4.4 er ”kjernealderen” blant elevene i UiN 16–18 år, men jeg velger likevel å ta med 19- og 20-åringene da det gir et mer fullstendig bilde av cannabisbrukens utvikling i ungdomsårene.

Tabell 4.4: *Krysstabell: Alder * cannabisbruk. Prosentvis innen alder.*

	16 år	17 år	18 år	19 år	20 år	Total
Ikke-brukere	85,7	78	77,1	69,8	65,7	78,4
Sporadiske brukere	9,3	14,5	14,3	19,4	21,6	14
Vanebrukere	5	7,5	8,5	10,8	12,7	7,7
	100	100	100	100	100	100
Total	(N: 1351)	(N: 1925)	(N: 1575)	(N: 454)	(N: 102)	(N:5527)

Signifikant for $p < 0.001$ (kjikvadrat-test)

Tabell 4.4 viser at andelen cannabisbrukere – både sporadiske- og vanebrukere – blant ungdom øker gradvis med alderen. Unntaket er skillet 17 år/18 år, hvor andelen sporadiske brukere holder seg mer eller mindre likt. Videre ser man at andelene vane- og sporadiske brukere blant 20-åringene er mer enn dobbel så store som andelene vane- og sporadiske brukere blant 16-åringene.

Som jeg har vært inne på tidligere i dette kapittelet er det viktig å undersøke hvorvidt de eventuelle sammenhengene jeg avdekker i analysen er uttrykk for alders- eller kjønnseffekter. For å finne ut av dette skal jeg ved hjelp av multinomisk logistisk regresjonsanalyse kontrollere samtlige bivariate utregninger i oppgaven for alder og kjønn. Når det gjelder de bivariate utregningene i krysstabellanalysene vil jeg imidlertid kun vise utregningene med alder og kjønn hvis resultatet avdekker en alders- og/eller kjønnseffekt.

4.4 Analyseformer

Krysstabellanalyse er analyseformen jeg vil benytte meg mest av i denne oppgaven, en analyseform som jeg allerede har vært inne på i avsnitt 4.2. Av denne grunn skal jeg ikke bruke mye plass på krysstabellanalyse her. Ellers er multinomisk logistisk regresjonsanalyse og faktoranalyse sentrale analyseformer i oppgaven.

4.4.1 Krysstabellanalyse

En forutsetning for krysstabellanalyse er at en bør ha et fåtall verdier på hver variabel, ellers blir tabellene veldig store og lite oversiktelige. Kontinuerlige variabler egner seg sågar ikke. Hvis verdiene ikke er naturlig fåtallige, bør datamaterialet kategoriseres slik at krysstabellene blir oversiktelige (Ringdal 2001: 319). I denne oppgaven har jeg, som tidligere gjort rede for, omkodet den originale cannabisvariabelen – som oppgir antall ganger ungdom har brukt cannabis – til en variabel med tre verdier. Jeg har også omkodet andre variabler hvor dette har vært nødvendig.

4.4.2 Multinomisk logistisk regresjonsanalyse

I krysstabellanalysene skiller jeg ikke mellom *avhengige*- og *uavhengige* variabler. Grunnen til dette er at termene uavhengig variabel og avhengig variabel er knyttet til kausalitet – for eksempel det at en egenskap A er årsak til en annen egenskap B – og med en kvantitativ tverrsnittundersøkelse som UiN vil det ikke være mulig å avdekke slike årsakssammenhenger. Kausalitet er knyttet til tid, derfor trengs det longitudinelle undersøkelser for å få svar på slike typer spørsmål (Skog 2005: 70). Den logistiske regresjonsanalysen krever imidlertid at man skiller mellom avhengig- og uavhengig variabel da den gir oss mulighet til å fastslå sannsynligheten for at visse verdier på den avhengige variabelen forekommer når vi har bestemte verdier på den uavhengige variabelen (Skog 2005). Dette betyr imidlertid ikke at forholdet mellom avhengig- og uavhengig variabel er knyttet til kausalitet i denne oppgaven. Termene brukes først og fremst for å skille mellom variablene. Cannabisbruk vil således være

”avhengig” variabel i regresjonsanalysene.

I subkulturkapittelet vil jeg trekke ut faktorene som faktoranalysen har avdekket og ved hjelp av logistisk regresjonsanalyse undersøke hvordan disse står i sammenheng med cannabisbruk. Jeg vil også kontrollere for alder og kjønn. Ved å bruke regresjonsanalyse i disse kapitlene vil jeg få en pekepinn på hvilke typer ungdommer som bruker cannabis. Har dagens cannabisbrukere lignende kjennetegn som 1960/70-åras brukere?

Den logistiske regresjonsanalysen bygger på sannsynligheten for at en egenskap er til stede eller ikke til stede. Med bakgrunn i dette prinsippet er det vanlig at den avhengige variabelen i logistisk regresjonsanalyse er dikotom. Logistisk regresjon kan imidlertid også benyttes når det er flere enn to verdier på den avhengige variabelen, slik tilfelle er for den avhengige variabelen i denne oppgaven – dette kalles *multinomisk* logistisk regresjonsanalyse. Når vi har flere enn to verdier må man gjøre om den avhengige variabelen til et sett dikotome variabler før analysen kan gjøres – en må altså se på forholdet mellom to og to kategorier. For å unngå kolinearitet må antallet dummyvariabler være én mindre enn det er verdier på den opprinnelige variabelen (Tuft 2000). Det første man må gjøre er å velge en referanseverdi. Vi konstruerer et sett dikotome variabler hvor referanseverdien gis verdien 0 og den verdien man ønsker å sammenligne referanseverdien med gis verdien 1. Vi ser bort ifra de øvrige verdiene på den opprinnelige variabelen (Tuft 2000: 54). Variabelen *cannabisbruk blant norsk ungdom* har tre verdier: *ikke-bruk*, *sporadisk bruk* og *vanebruk*. Jeg velger *ikke-bruk* som referansekategori. Koder vi om, får vi da følgende to dummyvariabler:

- *sporadisk bruk* med verdien 1 dersom respondenten har denne egenskapen og verdien 0 dersom vedkommende er ikke-bruker.
- *vanebruk* med verdien 1 dersom respondenten denne egenskapen og verdien 0 dersom vedkommende er ikke-bruker.

4.4.3 Faktoranalyse

Prinsippet som ligger til grunn for faktoranalysen er at resultatet til målte, observerte variabler er en funksjon av latente faktorer. For eksempel kan ikke en skoleelevs kunnskapsnivå i matematikk erfares direkte – det er en latent faktor, men vi antar likevel at elevens kunnskapsnivå vil manifestere seg på en matematikkeksamen. Vi går altså ut ifra at elevens høye kunnskapsnivå i matematikk vil gjøre at han/hun svarer på bestemte måte på en matematikkeksamen – det vil være et *mønster* i besvarelsen hans/hennes. Ved å utføre en faktoranalyse kan vi avdekke et slikt mønster i et sett med variabler og finne ut hvilke variabler som korrelerer med hverandre (Ulleberg & Nordvik 2001). Som nevnt vil jeg i subkulturkapittelet benytte UiN-spørsmålet hvor informantene ble bedt om å oppgi hvor godt de liker ulike grupper ungdom. Ved å bruke faktoranalyse på disse spørsmålene kan jeg avdekke den underliggende faktoren som gjør at ungdommene gir poeng til de ulike gruppene, og på denne måten vise eventuelle subkulturelle grupperinger blant ungdommen.

Når man skal utføre en faktoranalyse er det tre trinn man må gjennomgå: *regne ut faktorer, rotering* og *tolkning*. Poenget med faktoranalyse er å forklare korrelasjonene mellom variablene ut ifra færre, latente faktorer. Målet med utregning av faktorer blir da å finne ut hvor mange faktorer som må til for å forklare korrelasjonene mellom variablene. Jeg har ingen ideer om hvor mange faktorer som ligger under og forklarer variablene i denne oppgaven. Dette fordi den sosiale verden er vanvittig kompleks. Det er derfor mest fruktbart å bruke såkalt *eksplorerende* faktoranalyse. Jeg er videre interessert i å avdekke eventuelle korrelasjoner i datamaterialet som jeg fra før ikke er bevisst på, noe eksplorerende analyse kan bidra til. Med eksplorerende analyse må det oppgis kriterier for hvilke faktorer en skal beholde. Jeg skal benytte meg av *Kaisers kriterium* – som betyr at kun faktorer med Eigenvalue *større* enn 1 beholdes. *Eigenvalue* er et mål på hvor mye den enkelte faktoren forklarer av den totale korrelasjonen mellom variablene. Faktorer med Eigenvalue mindre enn 1 forklarer så lite av korrelasjonene mellom variablene at det ikke hensiktsmessig å ha dem med (Ulleberg og Nordvik 2001).

For å gjøre faktorene enklere å forstå og tolke, kan rotering av faktorene være løsningen. Jeg har benyttet meg av såkalt *ortogonal* rotering. Til forskjell fra *oblisk* rotering innebærer ortogonal rotering at jeg ikke tillater faktorene å korrelere med hverandre. Dette gjør at resultatene blir lettere å tolke. Jeg skal rotere faktorene ved hjelp av statistikkprogrammet SPSS og *Varimax*-metoden – som ved hjelp av algoritmer finner den enkleste og mest tolkbare struktur (Ulleberg og Nordvik 2001).

Ifølge Ulleberg og Nordvik (2001) handler tolkning av faktoranalysen om psykologi. Siden UiN-spørsmålet jeg skal bruke i stor grad dreier seg om subkulturell tilhørighet, vil jeg tolke faktorene som subkulturer blant ungdommen. Det er faktorladningene som viser hvilke variabler faktoren har betydning for, og hvilke den ikke har nevneverdig betydning for. Men hvor sterke bør ladningene være?

Tommelfingerregelen er at ladningen bør være minimum ± 0.30 for å ha betydning for en variabel. Når det gjelder signifikanstesting, finnes det måter å teste faktormodeller på, men de er omdiskuterte. Dessuten finnes det ikke slike tester i SPSS. (Ulleberg og Nordvik 2001). Jeg velger derfor i denne oppgaven å la være å teste modellen. Krysstabell- og regresjonsanalysene skal imidlertid signifikanstestes. Jeg skal i det følgende presentere aktuelle framgangsmåter i denne sammenhengen.

4.4.4 Signifikanstesting

Er sammenhengene jeg eventuelt finner i denne oppgaven et uttrykk for ting slik de virkelig er, eller er resultatene et uttrykk for tilfeldigheter? Spørsmål av denne typen er knyttet til *konklusjonsvaliditet*. Hvis en undersøkelse med 50 informanter konkluderer med at det foreligger en sammenheng mellom A og B, med hvor stor sikkerhet kan man da slutte at dette resultatet også gjelder i populasjonen? Det er mulig å regne ut størrelsen på denne sikkerheten/usikkerheten ved hjelp av statistisk signifikanstesting. Prinsippet er at man formulerer en hypotese som sier at det ikke foreligger noen statistisk signifikant sammenheng mellom variablene – en slik hypotese kalles *nullhypotese* (H_0). Spørsmålet er da hvorvidt det er grunnlag for å forkaste nullhypotesen og slik konkludere med at det foreligger en statistisk

signifikant sammenheng. Dette bestemmes av *signifikansnivået*. Jo strengere signifikansnivå, dess høyere må testobservatoren være for at man kan forkaste nullhypotesen. Det er imidlertid mulig å forkaste nullhypotesen på feilaktig grunnlag – altså forkaste hypotesen selv om den er sann. Dette kalles feil av type I. Sjansen for å gjøre denne feilen *minsker* dess strengere signifikansnivå. På en annen side kan man også *beholde* nullhypotesen selv om det egentlig er en sammenheng mellom variablene. Dette kalles feil av type II. Sjansen for å gjøre feil av denne typen *øker* dess strengere signifikansnivå. Når man bestemmer signifikansnivået må man således veie de to feilene opp mot hverandre. Videre er sjansen for å gjøre feil av type II også avhengig av utvalgets størrelse og styrken på den reelle sammenhengen: Dess større utvalg, dess mindre sjanse for å gjøre type II-feil, og dess sterkere reell sammenheng mellom variablene, dess lettere er det å påvise denne sammenhengen - og dermed blir sjansen for å beholde en gal nullhypotese mindre (Skog 2005).

Det finnes flere tester som måler statistisk signifikans, og noe av det som skiller dem er testens *teststyrke* - som betyr testens evne til å avdekke reelle sammenhenger. Slik er teststyrken knyttet til type II-feil: høy teststyrke betyr at det er høy sannsynlighet for å forkaste en falsk nullhypotese og dermed unngå feil av type II (Skog 2005). I det følgende skal jeg presentere de ulike signifikanstestene som jeg benytter i denne oppgaven.

Kji-kvadrat-test

Når det gjelder signifikanstesting av krysstabellanalysene i denne oppgaven benytter jeg meg først og fremst av *kji-kvadrat-testen*. Kji-kvadrat-testen baserer seg på prinsippet om at dersom nullhypotesen er korrekt, er det ingen systematisk forskjell mellom brukergruppene av cannabis i populasjonen. Ved å kjenne til utvalget kan vi beregne det forventete antall tilfeller i hver kategori gitt at det ikke er noen systematisk forskjell mellom de to variablene i krysstabellanalysene. Dess mer det *forventete antallet* avviker fra det *observerte antallet* – den faktiske fordelingen i krysstabellene – dess sterkere er sammenhengen mellom cannabisbruk og den aktuelle variabelen i populasjonen (Skog 2005: 187 og 188).

Formelen for kji-kvadrat-observatoren er som følger:

$$\chi^2 = \sum \frac{(\text{Observert antall} - \text{Forventet antall})^2}{\text{Forventet antall}}$$

SPSS oppgir også en p-verdi – eller signifikanssannsynlighet – i sammenheng med kji-kvadrat-testen, og det er bare p-verdien jeg vil ta med i denne oppgaven. P-verdien viser sannsynligheten for å få den oppgitte kji-kvadrat-observatoren eller høyere dersom nullhypotesen er korrekt. Med et signifikansnivå på 5 prosent kreves en p-verdi på 0,05 eller mindre for å kunne forkaste nullhypotesen (Skog 2005).

ANOVA-test

Jeg foretar også en gjennomsnittsanalyse i oppgaven – over skolekarakter-variablene. For å signifikant teste gjennomsnittskarakterene utfører jeg da en *ANOVA-test* – eller såkalt F-test. I oppgaven er jeg interessert i å undersøke om cannabisbrukere har bedre eller dårligere gjennomsnittskarakterer enn ikke-brukere og vil derfor teste en nullhypotese om at gjennomsnittskarakterene er like for alle tre brukergruppene. Med F-testen gjøres dette ved å sammenligne de enkelte gruppegjennomsnittene, som kalles variasjon *mellom* grupper – som her vil si variasjonen i gjennomsnittene mellom brukergruppene – med totalgjennomsnittet, kalt variasjon *innenfor* grupper – som vil si gjennomsnittet for hele utvalget av norske videregående elever. Hvis avviket mellom de enkelte gruppegjennomsnittene og totalgjennomsnittet er innefor gruppegjennomsnittenes statistiske feilmarginer er det ikke statistisk signifikante forskjeller mellom brukergruppene når det gjelder skolekarakterer og nullhypotesen må beholdes (Skog 2005).

Jeg vil også her kun oppgi p-verdien. Her viser p-verdien sannsynligheten for å få den oppgitte F-verdien dersom nullhypotesen er korrekt. Og som med kji-kvadrat-testen kreves, med et signifikansnivå på 5 prosent, p-verdien 0,05 eller mindre for å kunne forkaste nullhypotesen (Skog 2005).

Likelihood ratio-test

For å signifikant teste de multinomiske logistiske regresjonsanalysene vil jeg benytte meg av *Likelihood ratio-testen*. Denne testen tar utgangspunkt i "likelihood-funksjonen" og baserer seg på en sammenligning av "likelihood"-funksjonens verdi for den estimerte modellen – den faktiske regresjonsmodellen – og en modell basert på nullhypotesen. Ifølge nullhypotesen er sannsynligheten for å ha den aktuelle verdien på den avhengige variabelen (Y) den samme uansett hvilken verdi man har på den uavhengige variabelen (X) – det foreligger da ingen statistisk signifikant sammenheng mellom cannabisbruk (avhengig variabel) og den aktuelle uavhengige variabelen. Ved å sammenligne "log likelihood" (-2LL) for nullhypotesens modell med "log likelihood" for den modellen som skal testes får vi et mål på hvor mye bedre den aktuelle modellen er i forhold til nullhypotesens modell (Skog 2005: 375). Dette målet kalles "log likelihood ratio" (LR) og har følgende formel:

$$LR = (-2LL_0) - (-2LL_A)$$

I denne oppgaven vil jeg imidlertid kun oppgi p-verdien, som i denne sammenhengen viser sannsynligheten for å få den oppgitte LR-verdien gitt at nullhypotesen er korrekt.

5. Cannabisbruk og sosial bakgrunn

I denne delen skal jeg undersøke cannabisbruk blant ungdom i lys av sosial bakgrunn. Med sosial bakgrunn menes her bosted, familiesituasjon, sosioøkonomisk bakgrunn og kulturell kapital, som jeg har gjort rede for i metodekapitlet, og de følgende hypotesene blir altså aktuelle:

H₁: Det er mer sannsynlig at ungdom som bor i by bruker cannabis enn at ungdom som bor i tettsted/bygd bruker stoffet.

H₂: Det er større sannsynlighet for at cannabisbrukere har skilte foreldre enn at ikke-brukere har det.

H₃: En større andel av cannabisbrukerne enn ikke-brukerne kommer fra en ressurssterk sosioøkonomisk bakgrunn.

H₄: En større andel av cannabisbrukerne enn ikke-brukerne besitter en høy kulturell kapital.

5.1 Cannabisbruk – et urbant fenomen?

Det er en forskjell på å vokse opp i byen sammenlignet med bygder og tettsteder. Byen har et bredere kulturtilbud: her er kino, teater og rockeklubb, og innen idrett kan en velge utover etablerte idretter som fotball og håndball. Videre finner man organisasjoner og foreninger for det meste: Både homofile og punkere kan finne sin plass i byens mangfold. Ellers er utdannings- og jobbmulighetene større. På bygda er det annerledes. Her er gjerne arbeidsplassene få, og skal man studere må man flytte bort. Videre er fritidstilbudene færre. Ungdom som vokser opp på bygda får altså andre sosiale erfaringer enn ungdom i byen. Viser dette igjen i cannabisbruken?

Det har ofte vist seg å være en forskjell mellom sentrum og periferi, når det gjelder ungdommens bruk av cannabis. En undersøkelse av ungdommers cannabisbruk fra 1997 viste for eksempel at stoffet var mer utbredt blant storbyungdom enn blant ungdom på mindre steder (Bakken 1998: 152). I småkommuner var det bare halvparten så mange ungdommer som hadde brukt cannabis siste år sammenlignet med storbyen. Hvordan er sammenhengen mellom bosted og cannabisbruk blant

dagens ungdom? For å finne ut dette skal jeg foreta en krysstabellanalyse av cannabisbruk og urbanitet. *By* er her definert som et sted med over 50 000 innbyggere, og *Tettsted/bygd* er da steder med under 50 000 innbyggere.

*Tabell 5.1: Krysstabell: Bosted * cannabisbruk. Prosentvis innen bosted.*

	Tettsted/ bygd	By	Total
Ikke-bruk	83,5	66,8	78,4 (N: 4292)
Sporadisk bruk	11,5	19,7	14 (N: 764)
Vanebruk	5	13,5	7,6 (N: 418)
	100	100	100
Total	(N: 3805)	(N: 1669)	(N: 5474)

Signifikant for $p < 0.001$ (kjikvadrat-test)

Resultatene i Tabell 5.1 viser at det er større andel byungdom som bruker cannabis enn ungdom fra tettsted/bygd. Videre viser Tabell 5.1 at forskjellen mellom bygdeungdom og byungdom, når det gjelder sporadisk bruk, er mindre enn når det gjelder vanebruk av cannabis. Blant byungdommen er andelen vanebrukere dobbelt så stor som andelen vanebrukere blant bygdeungdommen. Når det gjelder andelen sporadiske brukere er altså forskjellen mellom bygd og by litt mindre. Jeg har også kontrollert sammenhengen mellom variablene for alder og kjønn, og kom fram til at sammenhengen ikke var uttrykk for noen kjønns- eller alderseffekt.

5.1.1 Diskusjon – byens særegenheter

Med utgangspunkt i tallene i Tabell 5.1 får vi dermed støtte for H_1 : Det er mer sannsynlig at ungdom som bor i by bruker cannabis enn ungdom som bor i tettsted/bygd. Tallene viser at det er større andel byungdom enn bygdeungdom, som er sporadiske brukere. Videre er det en større andel byungdom som er vanebrukere. Ellers ser vi at forskjellen er større mellom by- og bygdeungdom når det gjelder vanebruk, enn når det gjelder sporadisk bruk. Resultatet i Tabell 5.1 er således analogt med tidligere ungdomsundersøkelser: Byungdom bruker mer cannabis enn ungdom fra mindre bebygde strøk. Hvorfor er det slik? For å svare på spørsmålet er det nærliggende å trekke fram byens og bygdas egenskaper som bosted, og det er

særlig tre aspekter ved byen og bylivet jeg vil gå nærmere inn på her. For det første kan den tette byen sies å fremme individualisme. Videre sies den å gi grobunn for subkulturer. Til slutt tenkes også den tette byen å gi større tilgjengelighet og mindre kontroll, når det gjelder cannabis.

Fremmer individualisme

Sosiologen Georg Simmel (1990) trakk fram bybeboernes likegyldighet og reserverthet som viktige egenskaper ved byen, egenskaper som fremmet individets frihet. I byen har man større sosial frihet; mulighet til å være anonym og dyrke individualiteten. Ifølge Simmel fremmer byen to typer individualisme: den individuelle uavhengigheten og dannelsen av den personlige egenart. Den individuelle uavhengighet peker på at man i storbyen er fritatt fordommer og smålighet som ofte forekommer på mindre steder. Denne typen individualisme er således en forutsetning for den andre typen: at vår væremåte ikke blir oss påtvunget av andre, slik at vår personlighet kan utvikle seg fritt (Simmel 1990). Videre er det urbane bylivet mer differensiert enn livet på mindre steder – folks tid og konsentrasjon er delt mellom ulike sfærer, steder og folk. Familie og nære relasjoner kan derfor bli mindre viktige (Fisher 2005). Ut ifra dette kan det sies at ungdommene i byene lettere kan søke frihet fra de voksnes krav og regler, og slik gjøre sine egne erfaringer og prøve nye utfordringer – som for eksempel cannabisbruk.

Som tidligere nevnt var cannabisbruk særlig knyttet til en bestemt subkultur da stoffet ble innført i Norge på 1960/70-tallet – hippiekulturen. Ettersom den tette byen kan sies å etablere en grobunn for subkulturer, vil jeg også undersøke- og diskutere hvorvidt byen og bylivet kan tenkes tilrettelegge for cannabisbruk i dag.

Grobunn for subkulturer

Fisher (2005) argumenterer for at byer og urbanitet gir også grobunn for subkulturer. Byens kulturelle diversitet gjør at alle kan dyrke sin egenart her. Ungdom som liker house-musikk har for eksempel sine egne klubber og politisk likesinnede sine foreninger. Fisher mener også at slike subkulturer blir intensivert i byen. Denne

intensiveringsprosessen kan imidlertid skje på to måter. Den første måten er når antall tilhengere/likesinnede blir hva Fisher kaller en *kritisk masse*. Da er ikke det ikke lenger snakk om en liten gruppe individer som deler kultur og verdier, snarere en subkultur som kan holde levende en musikk-klubb eller en politisk forening. Den andre måten byen intensiverer subkulturer på er den muliggjør ”møter” mellom ulike subkulturer. Slike ”møter” fører ofte til konflikter dem imellom som igjen styrker den enkelte subkultur (Fisher 2005). Et nærliggende eksempel på dette kan være konflikten mellom *mods* og *rockers* i Storbritannia på 60-tallet (Se: Cohen 2004: 10). Videre fastslår Fisher at subkulturene ofte er avvikskulturer. Slik får avvikende handlinger – som cannabisbruk – gode vekstmuligheter i storbyen fordi byen *skaper* avvikende subkulturer (Fisher 2005). Johnson, Bardhi, Sifranek & Dunlaps studie (2006) illustrer dette godt. Studien beskriver tankesett og språk blant cannabisbrukere i New York, og hvordan hemmelig argot vedrørende cannabis og cannabisbruk benyttes for å markere tilhørighet til en cannabis-subkultur. Uttrykket ”trees” er for eksempel en gangbar betegnelse på cannabis- stoffet innen subkulturen, som for eksempel bidrar til å holde politi og andre uinnvidde unna fordi disse ikke forstår hva som sies.

En kan videre også trekke fram byens toleranse for annerledeshet som en viktig årsak til oppveksten av subkulturer og avvik. De tidligste sosiologiske verkene om byer og urbanisme la for eksempel vekt på toleranse som en viktig egenskap ved byen, og som en konsekvens av byen som smeltedigel av ulike kulturer og verdier (Wirth 2005).

Større tilgjengelighet, mindre kontroll

Friheten i byen har også en annen side. Ifølge Simmel (1990) tvinges man også til å omgås fremmede mennesker i byer, og denne fremmedheten gjør den sosiale kontrollen mindre. I ungdommens tilfelle innebærer dette, som nevnt, mindre sosial kontroll fra voksne. Videre er byens sosiale liv preget av hva Louis Wirth (2005) kaller *sekundære kontakter*. Bybeboerne er avhengige av flere personer for å få tilfredsstilt sine daglige behov, men disse mellommenneskelige forholdene er

overflatiske, upersonlige, flyktige og oppdelte. På bygda er de sosiale relasjonene, på en annen side, kjennetegnet av *primære kontakter*. Her er en avhengig av færre personer, men til gjengjeld er relasjonen mer intens og dyptgående (Wirth 2005). Liten synlighet, lav oppdagelsesrisiko og liten følelsesmessig nærhet minsker den uformelle sosiale kontrollen, noe som muliggjør illegale handlinger – som for eksempel cannabisbruk. På bygda er det annerledes. Der er relasjonene sterke og intime, og den uformelle kontrollen blir dermed sterkere. Resultatet blir at mulighetene for å ”gjemme seg bort” minskes (Christie 1982). Slik blir urbanitet interessant i sammenheng med cannabis. Miljøet i storbyen tilrettelegger for illegalt narkotika- og cannabisbruk i større grad enn bygdemiljøet.

Dessuten er også ulovlige rusmidler – deriblant cannabis – mer tilgjengelig i storbyen enn mindre steder (Ødegård Lund, Skretting & Lund 2007). På bakgrunn av dette kan det tenkes at rusmiddelbrukere også vil drifte/flytte til storbyen. Jeg oppfatter imidlertid ikke at dette forklarer hvorfor en større andel av byungdommen enn bygdeungdommen bruker cannabis, i *denne* undersøkelsen. Grunnen til dette er at den aller største delen av elevene i UiN er så pass unge at de ikke har ikke flyttet hjemmefra.

Hvorfor er så rusmidler mer tilgjengelig i storbyen? Innen mellomkrigstidens Chicagoskole vokste det såkalte ”desorganiseringsperspektivet” fram. Tanken er at sosial desorganisering, i form av mangel på trygghet, kontinuitet og muligheter hos individer, skaper avvik og avvikende handlinger – deriblant kriminalitet som blant annet salg av rusmidler. Hurtig og gjennomtrengende sosial endring er videre hovedårsaken til den sosiale desorganiseringen, og hvor finnes slik endring først og fremst? I storbyen. Chicagoskolen etablerte, med andre ord, en kopling mellom avvik og storbyen (Pfohl 1994).

Sosiologene Clifford Shaw og Henry McKay (1972) gikk også enda lenger med hensyn til dette perspektivet. De tok også til orde for at kriminalitet representerte en alternativ karrierevei for den mer marginaliserte og fattige befolkningen i byene, altså for mennesker som manglet mulighet til å oppnå velstand med konvensjonelle midler.

Videre argumenterte de for at storbyens sosiale desorganisering fremmet denne utviklingen, da samfunnets konvensjonelle kontroll var fraværende her.

Cannabisselgere ved Akerselva i Oslo trekker fram liknende motivasjon for å drive med ulovlig virksomhet da de ikke oppnår velstand med konvensjonelle midler (Sandberg & Pedersen 2006). Cannabissalg ved Akerselva blir således et attraktivt alternativ.

5.2 Cannabisbruk og familiestruktur

Siden cannabisbruk ble innført til Norge på slutten av 1960-tallet har studier vist en sammenheng mellom uvanlig familiestruktur og cannabisbruk hos ungdom. Uvanlig familiestruktur er her forstått som familier hvor ungdom *ikke* bor med både mor og far – noe som gjelder 38 % av UiN-ungdommene. I slutten 1960-årene/begynnelsen av 70-årene fant også Bergersen Lind (1976: 76) ut at cannabis var mer utbredt blant ungdom som hadde mistet én eller begge foreldrene, eller hvis foreldrene var skilt, enn blant ungdom som levde i en ytre sett normal familiestruktur. 20 år senere kunne også Pedersen (1990) fastslå at det var sammenheng mellom skilsmisse og tung cannabisbruk, men at skilsmisse-effekten ble borte da han undersøkte foreldres skilsmisse mot sporadisk bruk. Hvordan er så forholdet mellom cannabisbruk og familiesituasjon blant dagens ungdom? Som gjort rede for i metodekapittelet er det ingen spørsmål i UiN som går direkte på skilte foreldre. Jeg tar derfor utgangspunkt i andelen av ungdommene som bor med *både* mor og far – som er den vanligste familiestrukturen. 63 % av ungdommene i UiN bor slik.

*Tabell 5.2: Krysstabell: Cannabisbruk * familiestruktur. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Ikke- brukere	Sporadiske brukere	Vanebrukere	Total
Bor ikke med både mor og far	32,6	50,3	54,5	36,7 (N: 2019)
Bor med både mor og far	67,4	49,7	45,5	63,3 (N: 3479)
	100	100	100	100
Total	(N: 4314)	(N: 766)	(N: 418)	(N: 5498)

Signifikant for $p < 0.001$ (kvikvadrat-test)

Tabell 5.2 viser at det er størst andel blant ikke-brukerne som bor med både mor og far – 67 %. Andelen er minst blant vanebrukerne – om lag 46 % – mens den blant de sporadiske brukerne ligger på rundt 50 %. Jeg har tidligere kontrollert variabelen for alder og kjønn, og kom fram til at sammenhengen ikke er uttrykk for en kjønns- eller alderseffekt. Dette viser at det fremdeles er sammenheng mellom uvanlig familiestruktur og cannabisbruk i Norge: Er du cannabisbruker, er det mindre sannsynlig at du bor med både mor og far.

5.3 Cannabisbruk og sosioøkonomisk bakgrunn

Med utgangspunkt i ungdomsundersøkelser fra slutten av 60-tallet og begynnelsen av 70-tallet lanserte Brit Bergersen Lind spådommen om at tyngdepunktet av cannabisbrukere blant ungdom ville bevege seg fra de ressurssterke ungdomsmiljøene som introduserte cannabis til Norge på midten av 60-tallet til miljøer med mindre ressurssterk sosioøkonomisk bakgrunn (Bergersen Lind 1976). Med bakgrunn i en undersøkelse gjort rundt 20 år seinere hevdet Willy Pedersen, på sin side, at denne økte rekrutteringen fra mindre ressurssterke sosiale sjikt ikke hadde funnet sted – cannabisbruk var i liten grad knyttet til sosioøkonomisk bakgrunn. Bruken var snarere jevnt fordelt mellom sosiale lag – samtidig som sporadisk bruk ennå hadde et feste i ressurssterke miljøer (Pedersen 1990). Slår så Bergersen Linds spådom an i Ung i Norge 2002, er det først og fremst mer ressurs svak ungdom som bruker cannabis? Begrepet ”ressurssterk” og ”ressurssvak” kan knyttes til Pierre Bourdieus teorier og hans begrep *kulturell kapital*. Jeg vil derfor i det følgende benytte meg av Bourdieus teorier og begreper i redegjørelsen for cannabisbruk og sosioøkonomisk bakgrunn.

5.3.1 Fars utdanning

Hvilken utdanning far har kan, med utgangspunkt i Bourdieu, gi en pekepinn på både økonomisk- og kulturell kapital. Når det gjelder kulturell kapital er det kulturell kapital i *institusjonalisert* form som er mest relevant i forbindelse med fars

utdanning. Med dette sikter Bourdieu (1986b) til formelle utmerkelser, som blant annet vitnemål fra universiteter og høyskoler. Samtidig er det en dokumentert sammenheng mellom utdanning og økonomisk kapital i Norge: Ifølge statistikk fra Statistisk Sentralbyrå lønner høyere utdanning seg økonomisk sett (Statistisk Sentralbyrå 2009).

*Tabell 5.3: Krysstabell: Cannabisbruk * fars utdanning. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Ikke- brukere	Sporadiske brukere	Vanebrukere	Total
Universitet eller høyskole	36,7	35,5	40,3	36,8 (N: 1937)
Yrkesskole eller yrkesfaglig utdanning på vdg.	36	35,8	30,4	35,5 (N: 1869)
Gymnas eller allmennfaglig utdanning på vdg.	13	12,1	9,4	12,6 (N: 662)
Ungdomsskole	14,3	16,6	20	15,1 (N: 792)
Total	100 (N: 4138)	100 (N: 727)	100 (N: 395)	100 (N: 5260)

Signifikant for $p=0.007$ (kvikvadrat-test)

Tabell 5.3 viser at det er størst andel av vanebrukerne som har fedre med universitets- eller høyskoleutdanning – 40 % – mens det blant de ikke-brukerne og de sporadiske brukerne er henholdsvis 37 % og 36 %. Samtidig viser tabellen at det er størst andel av vanebrukerne (20 %) som har fedre med kun ungdomsskoleutdanning. Jeg har kontrollert for alder og kjønn og fant ingen kjønns- eller alderseffekt.

5.3.2 Familieøkonomi

Det er imidlertid ikke alltid tilfelle at fars utdanning spiller inn på ungdommens økonomiske situasjon, fordi ikke alle har en tilstedeværende far. Han kan være død eller bo et annet sted. Med bakgrunn i dette vil det også være fruktbart å benytte variabelen *Familieøkonomi* hvor det er ungdommens egen oppfatning av familiens økonomi som er gjeldende. Ungdommene har blitt stilt følgende spørsmål: ”Har familien din hatt god eller dårlig råd de siste 2 årene”?

Tabell 5.4: Krysstabell: Cannabisbruk * familieøkonomi. Prosentvis innen cannabisbruk.

	Ikke-brukere	Sporadiske brukere	Vanebrukere	Total
God råd	89,4	83,1	74,2	87,4 (N: 3358)
Dårlig råd	10,6	16,9	25,8	12,6 (N: 486)
	100	100	100	100
Total	(N: 3015)	(N: 538)	(N: 291)	(N: 3844)

Signifikant for $p < 0.001$ (kji kvadrat-test)

Som vi kan se i Tabell 5.4 er det blant ikke-brukerne vi finner størst andel med ”god råd” – 89 %, mens andelen er 15 prosentpoeng mindre blant ungdommen som bruker mye cannabis – 74 %. Ungdommen med moderat cannabisbruk plasserer seg i mellom, men nærmest ikke-brukerne, med 83 %. Jeg har tidligere kontrollert for alder og kjønn og fant ingen alders- eller kjønnseffekt. Her avdekkes det altså en motsetning i analysen: andelen med ”god råd” går motsatt vei sammenlignet med resultatene fra fars utdanning. Det er minst andel blant vanebrukerne som oppgir god familieøkonomi mens det er størst andel vanebrukere som oppgir at far har høyere utdanning. Som gjort rede for lønner utdanning seg økonomisk sett i Norge (Statistisk Sentralbyrå 2009). Derfor ville det vært forventet at ungdommene som oppgir høy utdanning hos far, også vil oppgi god familieøkonomi. Det er imidlertid grunn til å argumentere for at ungdommens familieøkonomi blir et uttrykk for familiestruktur, snarere enn sosioøkonomisk bakgrunn. Dette fordi ekteskapsbrudd hos foreldre kan føre til dårligere familieøkonomi, særlig hvis den unge blir boende hos mor (Pong & Ju 2000: 165). Slik kan ungdom ha dårlig familieøkonomi selv om hans/hennes fedre har høy utdanning.

5.4 Cannabisbruk og kulturell kapital

Variabelen *fars utdanning* indikerer, ut ifra Bourdieus (1977) teorier, fedres kulturelle kapital, så vel som ungdommenes kulturelle kapital. Dette fordi foreldres kulturelle kapital også *påvirker* ungdommenes kulturelle kapital. For å være enda tydeligere med hensyn til avdekking av kulturell kapital vil jeg imidlertid også ta for

meg variabler som går direkte på ungdommens *egen* kulturelle kapital. Cannabis har siden stoffet kom til Norge vært knyttet til ungdomsmiljøer med betydelig kulturell kapital. Miljøer hvor progressive former for musikk og litteratur hadde nedslagskraft. Miljøer som foretrekker intellektuelle aviser som *Morgenbladet* og *Klassekampen* framfor sladderbladet *Se og Hør*, for eksempel (Se: Pedersen 2003). Hvordan er så sammenhengen mellom cannabisbruk og kulturell kapital i Ung i Norge 2002?

5.4.1 Skoleprestasjoner

Ifølge Bourdieu (1977) er skolen uttrykk for den dominerende kulturen i samfunnet. Slik kan den dominerende klassen i samfunnet reproducere seg selv, ifølge Bourdieu. Elever som har bakgrunn fra hjem med mye kulturell kapital vil således få mer oppmerksomhet fra lærere fordi de har samme klasses tilhørighet. Disse elevene vil videre få bedre karakterer, ikke fordi de nødvendigvis presterer bedre, snarere fordi læreren *oppfatter* deres prestasjoner som bedre. En annen teori framholder imidlertid at ungdom fra hjem med mye kulturell kapital også vil *prestere* bedre på skolen enn ungdom fra mindre (kulturell) kapitalsterke hjem. Tankegangen er at høyere utdannede foreldre i større grad vil bidra med hjelp til skolearbeid, og i det hele tatt lære barnet/ungdommen kognitive evner – evner som er viktige i skolen (Se: Hernes & Knudsen 1976). Kognitive evner kan være ens evne til å håndtere ord og tall, og til å forstå logiske slutninger (Jencks 1973: 53). Hvordan er så sammenhengen mellom karakterer og ungdommens cannabisbruk?

Tabell 5.5: Gjennomsnittsanalyse: Cannabisbruk * skolekarakterer.

	Ikke- brukere	Sporadiske brukere	Vanebrukere	Total
Snittkarakterer, engelsk	3,9 (N: 4147)	3,8 (N: 742)	3,6 (N: 412)	3,9 (N: 5301)
Snittkarakterer, norsk skriftlig	3,8 (N: 4265)	3,6 (N: 758)	3,4 (N: 417)	3,7 (N: 5440)
Snittkarakterer, matematikk	3,6 (N: 4032)	3,1 (N: 716)	2,9 (N: 393)	3,4 (5141)

Signifikant for $p < 0.001$ (ANOVA-test)

Som vi kan lese ut ifra Tabell 5.5 er snittkarakterene høyest blant ungdommene som aldri har brukt cannabis. Deretter følger ungdommen som bruker litt cannabis og

ungdom som bruker mye cannabis. I engelsk er forskjellene mellom gruppene forholdsvis små, mens de er større i norsk skriftlig. Størst er karakterforskjellene i matematikk. Jeg har kontrollert for kjønn og alder, og fant ingen kjønns- eller alderseffekt.

5.4.2 Kunstinteresse

Som antydnet i innledningen er de ressurssterke ungdomsmiljøene, som introduserte cannabis på 60-tallet, kjennetegnet av en intellektualitet og besettelse av en betydelig kulturell kapital. Som nevnt henger kulturell kapital sammen med kjennskap til såkalt høykultur – som klassisk musikk, teater og kunst (Bakken 2007: 57). Har så dagens cannabisbrukere de samme kjennetegnene?

*Tabell 5.6: Krysstabell: Cannabisbruk * kunstinteresse. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Ikke- brukere	Sporadiske brukere	Vanebrukere	Total
Har ikke gått på kunstutstilling mer enn tre ganger	94,3	87,7	80,1	92,3 (N: 5054)
Har gått på kunstutstilling mer enn tre ganger	5,7	12,3	19,9	7,7 (N: 424)
	100	100	100	100
Total	(N: 4299)	(N: 762)	(N: 417)	(N: 5478)

Signifikant for $p < 0.001$ (kvikvadrat-test)

Som man kan lese ut ifra Tabell 5.6 avdekkes en ny motsetning i tallmaterialet: til tross for at vanebrukerne presterer dårligst på skolen er det i denne gruppen andelen kunstinteresserte er størst. 20 % av dem som bruker mye cannabis har vært på kunstutstilling mer enn tre ganger siste 12 måneder, noe som er tilfelle for kun 6 % av ikke-brukerne. De sporadiske brukerne plasserer seg imellom – 12 % av disse ungdommene har vært på kunstutstilling siste året.

5.5 Diskusjon

Jeg har i dette kapittelet undersøkt sammenhengen mellom cannabisbruk hos ungdom og sosial bakgrunn. ”Sosial bakgrunn” har vært et samlebegrep for fire ulike

variabler: *bosted, familiesituasjon, sosioøkonomisk bakgrunn og kulturell kapital*.

Som jeg har gjort rede for er det mer sannsynlig at ungdom fra byer bruker cannabis enn at ungdom fra mindre tettbygde strøk bruker rusmiddelet. Resultatene er således analoge med tidligere forskning på feltet. Vi får støtte for H_1 .

Videre avdekker analysen cannabisbrukens to sider: den ressurssterke og kulturelt bevisste, og den mer marginaliserte. Forskning viser at foreldres skilsmisse eller separasjon henger sammen med prosesser knyttet til sosial marginalisering hos ungdom. Barn og ungdom med skilte foreldre har større risiko for å utvikle dårlig mental helse (Amato & Keith 1991a og 1991b). Videre øker skilsmisse eller separasjon hos foreldre sannsynligheten for at ungdommen dropper ut av skolen (Pong & Ju 2000). Tabell 5.2 i denne masteroppgaven viser også at det er en mindre andel blant cannabisbrukerne som bor med *både* mor og far, enn det er blant ikke-brukerne. Ungdommer som ikke bor med både mor og far trenger ikke nødvendigvis ha skilte foreldre, men resultatene peker likevel mot et mønster som både Bergersen Linds (1976) og Pedersens (1990) studier viser: Uvanlig familiestruktur er en viktig markør på cannabisbruk hos ungdom. Vi får dermed støtte for H_2 . Samtidig avdekker analysen at det er blant vanebrukerne man finner den største andelen med høyt utdannede fedre, noe som indikerer at cannabisbruk også i dag er utbredt i høyere sosiale lag, slik tilfellet var i rusmiddelets innføringsfase på slutten av 60-tallet. Vi får derfor også støtte for H_3 . Dette resultatet er *ikke* forenelig med Bergersen Linds (1976) spådom om at cannabisbruken skulle bevege seg til lavere sosiale lag. Samtidig viser tabellen at det er størst andel av vanebrukerne som har fedre med kun ungdomsskoleutdanning. Cannabis' tosidighet kommer med andre ord også her til syne.

Når det gjelder ungdommens egen kulturelle kapital og cannabisbruk er resultatene motstridende. Med Bourdieus (1986b) begrep om kulturell kapital i bunn skulle vi kunne forvente at kunstinteressen følger resultatene med skoleprestasjoner, men tabellene 5.5 og 5.6 viser i stedet en motstridende tendens: Vanebrukerne presterer dårligst på skolen, men er likevel mest interessert i kunst. Hvordan kan dette ha seg?

Som tidligere gjort rede for var 1960/70-åras hippiekultur kjennetegnet av en bohemske livsstil, og til forskjell fra andre avvikskulturer blant ungdom, innebar den bohemske hippiekulturen en frivillig avvisning av sentrale institusjoner i samfunnet. Identiteten til disse ungdommene ble på denne måten ikke skapt gjennom arbeid, men heller gjennom bruk og rusmidler og ekspressive aktiviteter som blant annet kunst (Young 1971). Bergersen Lind (1976) argumenterte for at disse tendensene – som hadde sitt utspring i USA – også gjorde seg gjeldene i Norge: Cannabis hadde særlig nedslagskraft hos ressurssterk ungdom som brøt med forventningene knyttet til sin sosioøkonomiske bakgrunn. Forventninger knyttet til ”(...) målrettet innsats og tilpasning til et prestasjonsorientert samfunnssystem (...)” (Bergersen Lind 1976: 85).

Bourdieu (1986a) sporet også selv et lignende mønster blant ressurssterk fransk middelklasseungdom: Ungdommene opplevde en midlertidig frihet fra økonomiske nødvendigheter og hadde derfor mulighet til å yte motstand mot etablerte normer i deres klasse. Samtidig er det grunn til å spørre om Bourdieus kulturell kapital-begrep kommer til kort i denne masteroppgaven. Med utgangspunkt i Bourdieus kulturell kapital-begrep vil personer som presterer bra på skolen være hyppigere gjester på kunstutstillinger enn personer med dårligere skoleprestasjoner. Dette er riktignok, ifølge Bourdieu (1995), ikke en fullstendig deterministisk regel. Gode karakterer betyr ikke at man nødvendigvis er interessert i kunst, men generelt sett vil dette mønsteret komme til syne. I *denne* analysen viser det seg imidlertid at vanebrukerne – som presterer dårligst på skolen – oftest går på kunstutstilling. Man kan derfor argumentere for at Bourdieus kulturell kapital-begrep er for statisk da det ikke fanger opp disse subtile bohemske formene for kulturell kapital.

Resultatene i dette kapittelet viser at dagens cannabisbrukere har mye til felles med gruppen som introduserte stoffet til Norge på 1960-tallet. Cannabisbrukerne har ofte en ressurssterk sosioøkonomisk bakgrunn, men bryter med forventningene knyttet til sin bakgrunn, og nedprioriterer skolen. Videre indikerer kunstinteressen blant cannabisbrukerne at de bohemske aspektene ved cannabisbruk fremdeles gjør seg

gjeldende. Skoleprestasjon-resultatene kan imidlertid også tolkes på en annen måte: Cannabisbrukernes reduserte prestasjoner kan være et uttrykk for sosial marginalisering. Dette fordi dårlige karakterer kan henge sammen med svake bånd til skole. Igjen kommer altså cannabis' tosidighet til syne i analysen.

Hvorvidt det er forskjell mellom brukergruppene når det gjelder kulturell kapital, kan diskuteres. Som tidligere nevnt, er både skolekarakterer og kunstinteresse markører på kulturell kapital (Se: Bakken 2007 og Bourdieu & Passeron 1977), så hvilken av de to variablene skal vi "tro på" i forhold til ungdommenes kulturelle kapital? Har brukerne *lavere* kulturell kapital enn ikke-brukerne fordi de har dårligere karakter? Eller har brukerne *høyere* kulturell kapital enn ikke-brukerne fordi de er mer interessert i kunst? Tidligere arbeid på ungdom og cannabisbruk holder fast på at cannabis har betydelig resonans i ungdomsmiljøer med mye kulturell kapital (Se: Pedersen 2003). På bakgrunn av dette er det grunn til å argumentere for at vi får støtte for H₄ – en større andel av cannabisbrukerne enn ikke-brukerne besitter en høy kulturell kapital. Samtidig er det viktig å presisere at resultatene fra cannabisbruk og familiestruktur tyder på at cannabis er utbredt i mer marginaliserte miljøer, noe som kan gi utslag i skoleprestasjoner.

Når det gjelder forholdet mellom brukergruppene, viser tabellen at vanebrukerne gir mer markante utslag i utregningene enn de sporadiske brukerne. Dette viser at de sporadiske brukerne ikke har noen spesielle kjennetegn når det gjelder sosial bakgrunn som ikke også er gjeldene for vanebrukerne.

6. Cannabisbruk og subkultur

Som tidligere nevnt har cannabisbruk, siden rusmiddelet ble innført til Norge på 1960-tallet, vært knyttet til en motkultur med et forholdsvis avgrenset verdisett. I hippiekulturen var det å bruke cannabis mer enn et ønske om rus: bruken inngikk i et opprør mot karrierejag og samfunnets konformitetskrav (Bergersen Lind 1976). Som jeg gjorde rede for i forrige kapittel har også dagens cannabisbrukere slike kjennetegn: Resultatene tydet på at brukere nedprioriterer prestasjonskravet i skolen til fordel for en estetisk orientering. Med bakgrunn i dette blir det interessant å undersøke hvorvidt cannabisbruk inngår som del av en subkultur blant dagens ungdommer. Først er det imidlertid på sin plass å undersøke om cannabis i det hele tatt er en sosial aktivitet, eller om ungdom helst bruker stoffet alene. Mine hypoteser i denne sammenhengen lyder:

H₅: Cannabisbruk er en sosial aktivitet.

H₆: Cannabisbruk inngår som del av en subkultur.

H₇: Subkulturell tilhørighet er mest framtrædende blant de sporadiske brukerne.

6.1 Cannabisbruk som sosial aktivitet

I 1960/70-årenes motkultur var bruk av cannabis en utpreget sosial aktivitet. Jointer¹⁵ ble delt, og det eksisterte, i tillegg til spenningen rundt rusen, en spenning knyttet til det å utføre en ulovlig gruppeaktivitet. Cannabis skapte et broderlig bånd mellom medlemmene (Booth 2003: 214). Tidligere norsk forskning har vist at venners bruk av cannabis er en viktig markør på cannabisbruk hos ungdom. Ungdommer blir tilbudt stoffet av jevnaldrende som videre instruerer hvordan cannabis skal brukes og oppleves. I gruppa blir en også kjent med stoffets kultur og myter (Pedersen 2006:

¹⁵ ”Joint”, engelsk uttrykk som i denne sammenhengen betyr sigarett som inneholder cannabis (Cambridge Dictionary Online 2008)

114, 115). Howard Becker (1966) redegjorde allerede i 1953 for cannabis' sosiale dimensjon. Ifølge Becker måtte cannabisbruken læres av andre brukere for at man kunne få fullt utbytte av stoffet. Følgende tre "ting" måtte læres:

- 1) Hvordan bruke cannabis, rent teknisk – for at det skal gi den rette effekten.
- 2) Bli kjent med effektene og sette dem i sammenheng med cannabisbruken – med andre ord lære seg å "bli høy".
- 3) Lære seg å like ruseffektene cannabis frambringer.

I Ung i Norge 2002 blir ungdommene riktignok kun spurt om deres bestevenn bruker cannabis, ikke om bruken inngår i noen større sosial setting, men svarene vil likevel gi en pekepinn på hvorvidt cannabisbruk er en sosial- eller mer individuell aktivitet.

*Tabell 6.1: Krysstabell: Cannabisbruk * bestevenns cannabisbruk. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Sporadisk			Total
	Ikke-bruk	bruk	Vanebruk	
Bestevenn har prøvd cannabis	15,6	64	83,3	27,6 (N: 1513)
Bestevenn har ikke prøvd cannabis	84,4	36	16,7	72,4 (N: 3970)
Total	100 (N: 4296)	100 (N: 767)	100 (N: 420)	100 (N: 5483)

Signifikant for $p < 0.001$ (kijkvadrat-test)

Som man kan lese av Tabell 6.1 er det markant forskjell mellom brukerkategoriene satt opp mot bestevenns bruk. Blant ungdommene som aldri har brukt cannabis er det kun 15,6 % som har en bestevenn som har brukt rusmiddelet. Blant ungdommene med sporadisk cannabisbruk er det langt større andel som angir at en bestevenn har brukt cannabis – 64 %. Videre er det enda større andel blant vanebrukerne som angir at en bestevenn har prøvd cannabis. I denne gruppen oppgir 83 % dette. Det er altså desidert størst andel bestevenner som har prøvd cannabis blant dem som bruker mye cannabis og markant minst andel blant dem som aldri har brukt cannabis. Dette viser at det er en sterk sammenheng mellom egen- og venners bruk av cannabis, som igjen tyder på at cannabisbruk er en sosial aktivitet. Vi får dermed støtte for H_5 . Få ungdommer bruker cannabis uten at nære venner også har gjort det, og, som tidligere gjort rede for, blir nybegynnere ofte opplært av venner hvordan de skal bruke stoffet. Det er derfor rimelig å anta at man fortsetter å bruke stoffet sammen med venner.

6.2 Hvilke subkulturer avtegner seg i Ung i Norge 2002?

I UiN-undersøkelsen ble ungdommene bedt om å gi poeng fra en skala 1-10 til ulike grupper ungdommer. Dess mer poeng ungdommene ga, dess bedre likte ungdommene gruppa. Jeg er her interessert i å finne ut om det finnes mønstre i hvordan ungdommene gir poeng. Er det slik at ungdom som gir høy score til skatere, også gir høy score til taggere for eksempel? Hvis ungdom gir høy score til homofile ungdommer, kan vi da også vente oss at vedkommende gir høy score til militærnektene? Slike grunnleggende mønstre kan indikere tilhørighet til en subkultur (Øia 1994: 104). Ved å gjøre en faktoranalyse kan vi avdekke slike mønstre i datamaterialet. Jeg konsentrerer meg kun om ladningene som er +/- 0,4.

Tabell 6.2: Rotert faktoranalyse: Subkulturer i Ung i Norge 2002.

	1) Politisk korrekt	2) Høyre- populist	3) Subkultur	4) Idretts- ungdom
Idrettsungdom	0,22	-0,07	-0,01	0,65
Homofile ungdommer	0,56	-0,35	0,17	-0,05
Våpeninteressert ungdom	0,05	0,31	0,35	0,16
Ungdom som går på house/rave-party	-0,05	0,08	0,53	0,07
Taggere	0,11	0,06	0,61	-0,11
Nynazister	-0,06	0,55	0,24	-0,10
Motorsykelgjenger	0,05	0,31	0,45	0,05
Innvandrerungdom	0,50	-0,54	0,23	0,14
Jenter med silikonpupper	-0,26	0,34	0,32	0,21
Miljøaktivister (Natur og ungdom, Greenpeace e.l)	0,71	-0,12	0,07	0,05
Ungdom som er negative til innvandring	-0,20	0,73	0,09	0,08
Kvinnesaksjenter	0,54	-0,09	0,14	0,10
Fotballsupportere	0,10	0,04	0,08	0,70
Ungdom som kjemper mot rasisme	0,48	-0,59	0,05	0,24
Kristne ungdommer	0,53	-0,10	-0,04	0,29
Militærnektene	0,40	-0,08	0,30	-0,08
Skatere	0,27	-0,13	0,55	0,03
Ungdom som aldri drikker alkohol	0,58	-0,003	-0,11	0,22
Eigenvalue	4,27	2,64	1,69	1,16
Andel forklart varians (prosent)	23,70	14,70	9,40	6,50

Rotasjonsmetode: Varimax med Kaiser Normalization.

Totalandel forklart varians, prosent: 47,8

Som det går ut ifra Tabell 6.2 har jeg kommet fram til en firefaktorløsning. Alle faktorene har Eigenvalue over 1 og forklarer til sammen 47,8 % av variansen.

Faktor 1 scorer høyt på:

- Homofile ungdommer
- Innvandrerungdom
- Miljøaktivister
- Kvinnesaksjenter
- Ungdom som kjemper mot rasisme
- Kristne ungdommer
- Militærnektene
- Ungdom som aldri drikker alkohol

Faktor 1 viser en innretning til gjengse og utbredte holdninger i dagens samfunn. Det virker kanskje merkelig at positive holdninger til homofile og tilsvarende holdninger til kristne hører sammen her, men dette er, ifølge Tormod Øia (2007), verdier som i dag er dypt festet i det norske samfunnet. Disse ungdommenes verdiståsted befinner seg mellom tradisjonelt kristne og tradisjonelt radikale verdier (Øia 2007b: 79). Det er ikke særlig opprørsk å være miljøaktivist og mot rasisme i Norge i dag for eksempel, snarere er det holdninger som er ansett som ”riktige” av samfunnet. På bakgrunn av dette kaller jeg faktoren *politisk korrekt*¹⁶.

Faktor 2 scorer høyt på:

- Nynazister
- Ungdom som er negative til innvandring.

Videre scorer faktoren lavt på følgende indikatorer:

- Innvandrerungdom

¹⁶ “Politisk korrekthet” kan defineres som prinsippet med å unngå språk og oppførsel som kan støte enkelte grupper mennesker (Oxford Advanced Learners Dictionary – search online 2008).

-
- Ungdom som kjemper mot rasisme

Denne faktoren avdekker et klart rasistisk og innvanderfiendtlig mønster. Dessuten scorer den høyt på nynazister. Derfor blir det nærliggende å kalle faktoren *høyrepopulist*.

Faktor 3 scorer høyt på:

- Ungdom som går på house/rave-party
- Taggere
- Motorsykelgjenger
- Skatere

Motorsykelgjenger og taggere er på mange måter vidt forskjellige typer grupper, men har likevel det felles at de begge representerer en subkultur. Det samme gjelder for ungdom som går på house/rave-party og ungdom som skater. På bakgrunn av dette kaller jeg denne faktoren *subkultur*.

Den siste faktoren, Faktor 4, scorer høyt på:

- Idrettsungdom
- Fotballsupportere

Siden denne faktoren kun scorer høyt på gruppene idrettsungdom og fotballsupportere kaller jeg den *idrettsungdom*.

I forhold til hypotesene mine er jeg mest opptatt av å finne ut hvordan faktorene *politisk korrekt* og *subkultur* står i sammenheng med cannabisbruk. For å finne ut av det skal jeg bruke faktorene som variabler i multinomiske logistiske regresjonsanalyser med cannabisbruk som avhengig variabel.

Tabell 6.3: Logistisk regresjonsanalyse: Politisk korrekt-faktor og cannabisbruk kontrollert for kjønn og alder. Referansekategori = ikke-brukere.

		Model I 1			Model I 2			Model I 3		
		B	S.E.	p	B	S.E.	p	B	S.E.	p
Sporadiske brukere	Politisk korrekt	-0,201	0,053	p<0,001	-0,25	0,057	p<0,001	-0,237	59	p<0,001
	Kjønn				0,133	0,097	p=0,172	0,075	0,099	p=0,451
	Alder							0,219	0,046	p<0,001
Konstant		-1,73	0,045	p<0,001	-1,797	0,068	p<0,001	-5,571	0,803	p<0,001
Vanebruker e	Politisk korrekt	-0,298	0,069	p<0,001	-0,23	0,075	p=0,002	-0,244	0,077	p=0,002
	Kjønn				-0,352	0,13	p=0,007	-0,386	0,133	p=0,004
	Alder							0,277	0,06	p<0,001
Konstant		-2,35	0,06	p<0,001	-2,192	0,082	p<0,001	-7	1,048	p<0,001

Tabell 6.4: Logistisk regresjonsanalyse: Subkultur-faktor og cannabisbruk kontrollert for kjønn og alder. Referansekategori = ikke-brukere.

		Model I 1			Model I 2			Model I 3		
		B	S.E.	p	B	S.E.	p	B	S.E.	p
Sporadiske brukere	Subkultur	0,643	0,056	p<0,001	0,642	0,057	p<0,001	0,697	0,059	p<0,001
	Kjønn				0,068	0,092	p=0,46	0,019	0,094	p=0,841
	Alder							0,251	0,047	p<0,001
Konstant		-1,774	0,047	p<0,001	-1,804	0,067	p<0,001	-6,155	0,822	p<0,001
Vanebruker e	Subkultur	1,08	0,072	p<0,001	1,064	0,073	p<0,001	1,112	0,075	p<0,001
	Kjønn				-0,315	0,126	p=0,012	-0,368	0,129	p=0,004
	Alder							0,348	0,063	p<0,001
Konstant		-2,58	0,071	p<0,001	-2,44	0,09	p<0,001	-8,487	1,099	p<0,001

Som man kan lese ut ifra Tabell 6.3 viser faktoren *politisk korrekt* en negativ sammenheng med cannabisbruk. Den negative sammenhengen er videre litt mer markant når det gjelder vanebruk enn sporadisk bruk. Dette viser at politisk korrekthet hos ungdommen ikke går sammen med cannabisbruk. Det framgår videre at sammenhengen mellom politisk korrekthet og cannabisbruk ikke er uttrykk for en kjønns- eller alderseffekt. Politisk korrekt-faktorens b-koeffisient endrer seg lite når kontrollert for kjønn og alder, både når det gjelder sporadisk- og vanebruk av cannabis. Tabell 6.4 viser, på sin side, en positiv sammenheng mellom faktoren *subkultur* og cannabisbruk, og effekten er markant sterkere når det dreier seg om vanebruk, sammenlignet med sporadisk bruk. Videre endrer b-koeffisienten til subkultur-faktoren seg lite når man kontrollerer for kjønn og alder. Det er med andre

ord en kopling mellom subkulturell tilhørighet og cannabisbruk også blant dagens ungdom.

6.3 Diskusjon

6.3.1 Cannabis og faktoren *politisk korrekt*

Når det gjelder faktoren *politisk korrekt* viser Tabell 6.3 en negativ sammenheng med både sporadisk- og vanebruk. Faktoren fanger opp verdier som historisk sett er forenelige med cannabisbruk, hvis man tar utgangspunkt i 1960/70-tallets motkultur. Det å være mot rasisme, for likestilling og for miljøvern var sentrale verdier i 1960/70-tallets motkultur, og det var på den tiden radikale holdninger (Se: Booth 2003, Yablonsky 1969, Young 1971). Hvorfor viser faktoren da negativ sammenheng med cannabisbruk? En grunn til dette kan være at disse holdningene i dag er blitt mainstream-verdier (Øia 2007b: 79). Det er ikke særlig radikalt lenger å gå demonstrasjonstog for likestilling for eksempel. Sarah Thornton (1997) viser i sin artikkel *The Social Logic of Subcultural Capital* at subkultur-verdier ikke er forenelige med mainstream-verdier. Mainstream er forbeholdt ”Sharon & Tracy” – en stereotypi for folk som ikke er inne med de subkulturelle kodene i klubbkulturen. Mainstream er altså det motsatte av *hip* og noe klubbungdommen definerer seg i forhold til og tar aktiv avstand fra.

Resultatene i Tabell 6.3 tyder altså på at det er verdienes posisjon i samfunnet, snarere enn verdiene i seg selv, som er markører på cannabisbruk. Det at miljøvern har tatt steget fra motkultur til mainstream, innebærer at miljøvern i dag ikke lenger står i sammenheng med cannabisbruk på samme måte som det gjorde på 60-tallet. En annen måte å forklare denne fraværende sammenhengen på kan være at miljøvern er en holdning som tilhører foreldrene til dagens unge. Ifølge BS (Se: Clarke et al. 1991 og Cohen 1997) var de britiske subkulturenes motstand delvis rettet mot foreldrene og foreldrekulturen. Med utgangspunkt i dette kan vi argumentere for at dagens unge yter motstand ved å *ikke* uttrykke støtte til miljøvern.

6.3.2 Cannabis og faktoren *subkultur*

Når det gjelder faktoren *subkultur*, ser man i Tabell 6.2 at den lader sterkt på housemusikk, skatere og taggere. Og som kan se i Tabell 6.4 er det sterk sammenheng mellom faktoren *subkultur* og cannabisbruk, og vi får støtte for H_6 . Ungdommene som gir poeng til disse gruppene trenger riktignok ikke selv å være del av dem, men analysen viser likevel at det er en sammenheng mellom disse aktivitetene og cannabisbruk. Så hvorfor er det sammenheng mellom disse aktivitetene og bruk? En forklaring kan være at skating er en aktivitet som foregår i miljøer preget av en utstrakt toleranse for annerledeshet – også cannabisbruk. Eller som skateren ”Henrik” formulerer det i et intervju fra 1997: ”(...) Det er ingen som sier ”du røyker hasj derfor vil jeg ikke skate med deg”. Det er alltid ens eget valg, det er en sjøl som bestemmer (...)” (Vestel, Bakken, Moshuus & Øia 1997: 40). Samtidig er det knyttet en viss opposisjon til skating, og det har hele tiden vært motstand i miljøet mot å bli en del av det ordinære, norske idrettsmiljøet. ”Henrik” er ikke i tvil om hva skating handler om: ”Skating handler mer om stil, om undergrunnskultur, om musikk og noe alternativt (...)” (Vestel et al. 1997: 39).

Hvordan er så forholdet mellom bruk av cannabis og tagging? Graffiti og tagging inngår, sammen med rapping og breakdance, i den såkalte hip hop-kulturen – som hadde sitt opphav i New York på 70-tallet (Se: Høigård 2002 og Vestel et al. 1997). Ifølge kriminologen Cecilie Høigård (2002) kretset graffitimiljøet på midten av 90-tallet rundt særlig tre verdier: antivold, antirasisme og antidop. Utover 90-tallet og 00-tallet ble imidlertid disse verdiene utvannet, og rusbruk, deriblant cannabisbruk, ble vanligere. Slik sett er det ikke overraskende at analysene i dette kapittelet viser en sammenheng mellom assosiasjon til taggermiljøer og cannabisbruk blant dagens ungdom.

Er det så fellestrekk mellom dagens graffiti- og skate-ungdom og 1960/70-tallets motkultur? Tar vi utgangspunkt i Jock Youngs (1971) skjema over arbeidsverdier og undergrunnsverdier (Tabell 3.1) så finner man at graffiti- og skate-subkulturene består av liknende verdier som Youngs bohemske ungdomskulturer. For det første

finner man undergrunnsverdien *nye opplevelser, spenning*. Jakten på spenning er hos graffiti-ungdommen knyttet til det å male på ulovlige vegger, noe som innad i miljøet gir mer status enn lovlig tagging (Høigård 2002: 357). Som graffiti-kunstneren "Mate" formulerer det: "(...) Det hadde ikke vært samme spenninga hvis det hadde blitt legalt å tagge (...)" (Høigård 2002: 358). Jakten på spenning er muligens en mer naturlig del av skate-kulturen, hvor mer eller mindre ekstreme skateøvelser som høye hopp osv. er vanlig. Som "Henrik" sier: "(...) Det er rett og slett ikke moro hvis det ikke er litt farlig. Adrenalinkicket, ikke sant. Du må hele tida pushe deg sjøl til å ta nye sjanser (...)" (Vestel et al. 1997: 38). Ellers finner man også undergrunnsverdien *autonomi, kontroll over egen handling* hos skaterne og graffiti-malerne. Cecilie Høigård formulerer det slik: "Ekte graffiti er der maleren har fullstendig herredømme over eget uttrykk, han trenger ikke å lage kunstneriske kompromisser av kommersielle grunner og krav fra oppdragsgiver" (Høigård 2002: 357). Autonomi var en av grunnene til at "Henrik" sluttet med fotball og i stedet begynte å skate: "(...) Med skatinga var det helt annerledes. Her var det ingen andre som bestemte. Skating er mye mer individualistisk. Du skal ha din egen stil når du skater, det er egentlig ikke noe man kan lære (...)" (Vestel et al. 1997: 38).

Resultatene i Tabell 6.4 viser at det er markant sterkere sammenheng mellom subkulturell tilhørighet og vanebruk av cannabis. Vi finner derfor ikke støtte for H₇. Konkret sett innebærer dette at vanebruk er mer utbredt enn sporadisk bruk blant ungdom som liker skatere, taggere og houseungdom. På bakgrunn av dette kan det hevdes at vanebrukere er mer knyttet til dagens motkulturer enn sporadiske brukere. Ifølge Howard Becker (1966) vil vanebrukere i større grad enn spordiske brukere hengi seg til en subkultur. Grunnen til dette er at vanebrukere i større grad enn sporadiske brukere søker å unngå kontakt med folk som ikke tolererer cannabisbruk. Dette for å unngå ulike former for sanksjoner for sin bruk. Mens de sporadiske brukere klarer å holde sin bruk skjult i hverdagen, er dette vanskeligere for vanebrukerne. Løsningen blir en mer utbredt deltakelse i subkulturen.

Utenom skating og tagging lader faktoren *subkultur*, som nevnt, også sterkt på ”houseungdom” – som peker mot ungdom som liker musikkjangeren house. Også andre musikkjangre har, historisk sett, hatt sterk tilknytning til cannabis. Jeg skal derfor i neste kapittel gjøre rede for housemusikkens og musikk generelt sin tilknytning til cannabis.

7. Cannabisbruk og musikksmak

Jeg har valgt å vie ungdommens musikksmak et helt kapittel fordi musikk kanskje er den viktigste markøren på subkulturer og motstand blant ungdom (Se: Bennett 2000: 34). Da rock 'n roll gjorde sitt inntog etter andre verdenskrig ble den nye musikkstilen møtt med like stor bekymring fra foreldre som den ble møtt med begeistring blant ungdommen. Musikk ble dermed selve manifestasjonen på ungdommens opprør mot foreldre og det etablerte. Videre har ulike typer rock vært sentral i framveksten av subkulturer – som teds, punks og hippiekulturen.

Eksempelvis hadde punkmusikkens tekster og rå musikalske uttrykk sin parallell i punkernes stil – deres klær, hårfrisyrer og meninger. På samme måte hadde uttrykket til den psykedeliske rocken, såkalt ”syrerock”, sin parallell i hippienes stil og verdier – hvor også cannabis spilte inn. Musikken utgjør en del av disse subkulturenes *homology* (Hebdige 1979). Den kanskje fremste manifestasjonen av det tette forholdet mellom hippiekulturen og musikk var Woodstock-festivalen som gikk av stabelen i delstaten New York sommeren 1969. I en os av cannabisrøyk samlet 500 000 mennesker seg for å høre tidas fremste rockeband som Grateful Dead, Jefferson Airplane, The Who og Jimi Hendrix (Booth 2003: 219).

Jeg har her tatt utgangspunkt i seks musikkgenrer: jazz, rock, hip hop, house/techno, progressiv house og pop/disco – og undersøkt hvor stor andel i de ulike brukergruppene som liker godt disse musikkgenrene. I tillegg til rock er det interessant å undersøke sammenhengen mellom cannabisbruk og jazz. Dette fordi musikkstilen tradisjonelt har vært knyttet til hipster-bevegelsen, en subkultur hvor cannabisbruk var en sentral bestanddel (Broyard 1948). Videre er hip hop interessant fordi cannabisbruk er nært knyttet til musikkgenren – stoffet går igjen som tema i hip hop-låter og blir ofte brukt åpenbart av artistene (Vestel et al. 1997: 33).

House/techno og progressiv house er interessant fordi musikkstilen er knyttet til en subkultur som oppstod i begynnelsen av 90-tallet – klubbkulturen. Når det gjelder rusmidler er det først og fremst ecstasy som forbindes med denne subkulturen, men

studier har vist at også cannabis er en viktig bestanddel (Allaste 2005). Pop/disco har jeg tatt med fordi musikk sjangeren tradisjonelt har blitt oppfattet som mainstream, og dermed noe subkulturer definerer seg i opposisjon til (Se: Thornton 1997). Jeg skal i dette kapittelet undersøke følgende hypoteser:

H₈: Cannabisbruk er knyttet til en interesse for spesielle musikk sjangre.

H₉: Brukergruppene har ulik musikksmak.

Jeg har kontrollert samtlige sammenhenger for alder og kjønn, men fant ingen alders- eller kjønnseffekter.

7.1 Jazz

I 1940-årene ble jazz knyttet til den amerikanske hipster-bevegelsen. En subkultur som hadde sitt eget språk – ”jive” – og sin egen klesstil, og som gjennom hedonisme med festing, seksuell frigjorthet og cannabisbruk utøvde et opprør mot samfunnets konvensjoner på liknende måte som hippiebevegelsen drøye 20 år senere (Se: Boyard 1948, Becker 1966, Young 1971). Koplingen mellom cannabis og jazz har imidlertid også lenge vært kjent i Norge. Ifølge Bergersen Lind ble cannabis allerede i 1950-årene brukt i ”(...) visse, avgrensede jazz-miljøer ” (Bergersen Lind 1976: 31).

*Tabell 7.1: Krysstabell: Cannabisbruk * jazz. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Sporadisk bruk			Total
	Ikke-bruk	bruk	Vanebruk	
Liker godt jazz	6,4	8	9,3	6,8 (N:368)
Liker ikke godt jazz	93,6	92	90,7	93,2 (N:5025)
	100	100	100	100
Total	(N: 4236)	(N:748)	(N:409)	(N: 5393)

Signifikant for $p=0.031$ (kji kvadrat-test)

Tar man utgangspunkt i tabell 7.1 ser man at jazz er lite populært blant dagens ungdom. Kun 6,8 % av ungdommene totalt liker godt denne musikken. Videre ser man at forskjellene mellom brukergruppene er små. Andelen vanebrukere som liker jazz er litt høyere – 9,3 % – enn andelen ikke-brukere som liker musikken – 6,4. De

sporadiske brukerne plasserer seg i midten med 8 %. Jazz er med andre ord ingen markant markør på cannabisbruk hos ungdom. En grunn til dette kan være at jazz ikke har det samme opprørske preget i dag, men er mer knyttet til høykultur. Howard Beckers (1966) arbeid er fra 50-tallet, og musikkverdenen har endret seg stort siden da. Molde International Jazz Festival har eksempelvis siden 2000 hatt status som knutepunktfestival, og er dermed sikret statlig støtte i millionklassen (Se: Knutepunkt 2007: 12). Ikke akkurat et motkulturelt kjennetegn.

7.2 Rock

Yet there was one strand that held all the others together and brought millions into hippie and therefore marijuana sphere. It was rock music (Booth 2003: 215).

Det er umulig å omtale 60-tallets motkulturer uten å trekke inn rocken. Som Martin Booth konstaterer i sitatet overfor: Rocken var limet i hippiekulturen. Som tilfellet var med jazzen på 1940- og 50-tallet, var cannabis en sentral del av rocken på 60-tallet. Kjente utøvere som The Rolling Stones og The Beach Boys brukte cannabis, og bruken influerte musikken. Fra å være en musikk sjanger folk først og fremst danset til, ble rock mer noe man *lyttet* til. Tekstene ble mer ”intellektuelle” og musikken mer kompleks. Beach Boys-låten ”Good Vibrations” er et godt eksempel, med sine komplekse harmonier og omstendelige lydbilde. Cannabis-influensen var imidlertid særlig eksplisitt i undersjangeren syrerock. Musikkformen vokste fram rundt hippiemiljøet i San Francisco og sjangerens fremste eksponent var bandet The Grateful Dead. Som de tunge rusmiddelbrukerne de var, ønsket de at musikken skulle ta publikum til et høyere bevissthetsnivå (Booth 2003).

Til forskjell fra jazzen har rocken beholdt noen av sine motkulturelle markører fra 60-tallet. Utøverne innen sjangeren gir ofte uttrykk for en skepsis til det offentlige generelt og statlige støtteordninger spesielt, slik som her ved musikkansvarlig i avisa Nordlys, Egon Holstad, hvor han kommenterer bestillingsverket ”Rock Furore”:

(...) for finnes det noe mer fjernt fra rock'n'roll enn nettopp et bestillingsverk? Nei, det gjør ikke det. Når jeg hører ordet «bestillingsverk»

ser jeg for meg et eller annet sterkt statsstøttet arrangement (Festspillene i Nord-Norge, Nordland Musikkfestuke Molde jazzfestival e.l.) der ei scene er overfylt med sånn passe forberedte musikere, f.eks. Anneli Drecker, Norges Trekkspillandslag, Sølvguttene og Kringkastingsorkesteret i skjønn forening, eller en kunstelefant i naturtro størrelse laget av makrell i tomat. Men rock'n'roll? (Holstad 2007).

Tabell 7.2: Krysstabell: Cannabisbruk * rock. Prosentvis innen cannabisbruk.

	Ikke-bruk	Sporadisk bruk	Vanebruk	Total
Liker godt rock	37,1	42,4	39,7	38 (N: 2068)
Liker ikke godt rock	62,9	57,6	60,3	62 (N: 3369)
	100	100	100	100
Total	(N: 4273)	(N:753)	(N:411)	(N:5437)

Signifikant for $p=0.019$ (kijkvadrat-test)

Dette til tross: Resultatene i Tabell 7.2 tyder på at rock har beveget seg inn i mainstream. Nesten 40 % av ungdommene totalt oppgir at de liker godt rock og kun et par prosentpoeng skiller brukergruppene fra hverandre. Dette indikerer at det ikke nødvendigvis er spesielle kulturelle koder knyttet til musikken lengre, slik det var med blant annet hippiekulturen på 60-70-tallet. For øvrig er det verdt å nevne at Øya Festivalen, som første rockefestival, fikk knutepunktstatus i 2008 – og får dermed en fast post på statsbudsjettet (Regjeringen.no 2007¹⁷).

7.3 Hip hop

En annen interessant musikkgenre i forhold til ungdom og cannabisbruk er hip hop. I forrige kapittel redegjorde jeg for cannabis' kopling til tagging og graffiti. I denne sammenheng blir det derfor interessant at både graffiti og hip hop/rapping hadde sitt opphav i New York på 70-tallet, og at disse aktivitetene, sammen med breakdance, danner det som kan kalles hip hop-kulturen (Høigård 2002). Hip hop er altså mer enn

¹⁷ URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/aktuelt/nyheter/2007/Oyafestivalen-far-knutepunktstatus-for-r.html?id=494265> [Lesedato 14.03.2009]

bare rapping og musikk – det er en subkultur. Etter at de første hip hop-artistene som Afrika Bambaataa og Grandmaster Flash dukket opp i New York på 70-tallet er hip hop blitt en global kultur. USA er imidlertid fortsatt kulturens ubestridte sentrum og premissleverandør. De amerikanske hip hop-artistene skaper trendene innen kulturen – som fort blir plukket opp i resten av verden (Ogg 1999 og George 2007). Slik kan man ikke forstå hip hop-kulturen i Norge uten samtidig å forstå de opphavelige amerikanske bevegelsene i kulturen. Og fra å være en musikkstil som mer eller mindre tok avstand fra rus ble hip hop utover 90-tallet i større grad knyttet til cannabisbruk. Dette gjaldt særlig i ”gangsta-rap’en”, som oppstod på den amerikanske vestkysten med grupper/artister som Ice T, N.W.A. (Niggaz With Attitude) og Dr. Dre (Vestel et al. 1997 og Ogg 1999). Sjangeren lever imidlertid fortsatt gjennom rappere som The Game (Se: Wikipedia 2008a: 1. avsnitt¹⁸).

*Tabell 7.3: Krysstabell: Cannabisbruk * hip hop. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Ikke-bruk	Sporadisk bruk	Vanebruk	Total
Liker godt hip hop	21,9	32,9	45,2	25,2 (N: 1372)
Liker ikke godt hip hop	78,1	67,1	54,8	74,8 (N: 4064)
	100	100	100	100
Total	(N: 4267)	(N:753)	(N:416)	(N:5436)

Signifikant for $p < 0.001$ (kji kvadrat-test)

Resultatene i Tabell 7.3 viser at 47 % av vanebrukerne liker godt hip hop, mot snaue 22 % av ikke-brukerne. Altså mer enn dobbelt så stor andel liker godt musikken blant vanebrukerne sammenlignet med ikke-brukerne. De sporadiske brukerne plasserer seg i midten med en andel på 33 %. Dette tyder på at hip hop har fotfeste blant dagens cannabisbrukere.

7.4 House og techno

House- og technomusikk har en forankring i en subkultur som gjør seg gjeldende i

¹⁸ URL: [http://en.wikipedia.org/wiki/The_Game_\(rapper\)](http://en.wikipedia.org/wiki/The_Game_(rapper)) [Lesedato: 03.12.2008a]

dag, nærmere bestemt ”klubbkulturen”. Som jeg har gjort rede for i kapittel 2 er ”klubbkultur” et paraplybegrep som fanger opp ulike subkulturer hvor dansing, festing og rusmidler står sentralt (Thornton 1997). Klubbkulturens sentrale musikksgangre house- og techno oppstod i USA på henholdsvis begynnelsen og midten av 80-tallet. House er en type elektronisk basert dansemusikk som inneholder elementer av amerikansk svart musikk som soul, disco og funk (Reynolds 1999). Progressiv house er en undersjanger av house som blant annet kjennetegnes av dypere bass (Wikipedia 2008b: 5. avsnitt¹⁹). Stilarten ble videre på midten av 80-tallet assosiert med technomusikken. Techno er, i motsetning til house, helelektronisk musikk, ofte instrumental. Siden det ikke er noen tradisjon innenfor klubbkulturen for å være lojal til enkelte artister finnes det ingen superstjerner på samme måte som i rocken og hip hopen. Det nærmeste man kommer er i tilfelle den tyske techno-gruppa *Kraftwerk* (Reynolds 1999). Ifølge Reynolds (1999) er meningen til house/techno-musikken knyttet til klubbkulturen som helhet – en helhet hvor enkelnavn og artister er uviktig. Klubbkulturen vokste således fram rundt interessen for denne musikken, og rundt *rave-parties*.

Klubbkulturen er riktignok blitt mer kommersialisert og mer mainstream siden glanstiden på slutten av 80-tallet, men koplingen til rusmidler er fremdeles høyst reell. For mange er klubbkulturen ensbetydende med ecstasy og stoffet har slik blitt et symbol på denne subkulturen, på samme måte som cannabis var for hippiekulturen på 60-tallet (Vestel et al. 1997). Videre tyder resultatene i forrige kapittel på at det er en sammenheng mellom cannabisbruk og klubbkultur blant dagens ungdom.

¹⁹ URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Progressive_dance_music [Lesedato: 13.11.2008b]

*Tabell 7.4: Krysstabell: Cannabisbruk * house/techno. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Ikke-bruk	Sporadisk bruk	Vanebruk	Total
Liker godt house/techno	21,7	32,7	47,1	25,2 (N: 1371)
Liker ikke godt house/techno	78,3	67,3	52,9	74,8 (N: 4069)
	100	100	100	100
Total	(N:4268)	(N: 756)	(N:416)	(N: 5440)

Signifikant for $p < 0.001$ (kji kvadrat-test)

*Tabell 7.5: Krysstabell: Cannabisbruk * progressiv house. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Ikke-bruk	Sporadisk bruk	Vanebruk	Total
Liker godt progressiv house	6,3	14,7	27	9 (N: 485)
Liker ikke godt progressiv house	93,7	85,3	73	91 (N: 4892)
	100	100	100	100
Total	(N:4222)	(N: 744)	(N:411)	(N: 5377)

Signifikant for $p < 0.001$ (kji kvadrat-test)

Som man kan lese av tabellene 7.4 og 7.5 styrkes resultatene i forrige kapittel: Det er en sterk sammenheng mellom cannabisbruk og house-musikk. Og da er det særlig blant vanebrukerne at andelen som liker house- og technomusikk og progressiv house er størst. Hele 25 prosentpoeng skiller andelen vanebrukere som liker godt house og techno – 47 % – fra andelen ikke-brukere som liker denne musikken godt – som ligger på om lag 22 %. Når det gjelder progressiv house er forskjellen også stor: 21 prosentpoeng skiller andelen vanebrukere – 27 % – fra andelen ikke-brukere som liker musikken godt – 6 %. Også blant de sporadiske brukerne er det en betydelig andel som liker denne musikken – henholdsvis 33 % og 15 %.

7.5 Pop/disco

I motsetning til de øvrige musikksjangrene omtalt her er ikke pop/disco kulturelt sett knyttet til cannabisbruk. Disco er en musikksjanger som hadde sin storhetstid på 1970-tallet, og det kan derfor ikke forventes at dagens ungdom har særlig forhold til denne musikken (Se: Blokhus & Molde: 1996). Pop har imidlertid de fleste et forhold

til. Men hva er pop? I dagligtalen brukes kanskje begrepet ”pop” mest for å beskrive musikk som mer presist kan karakteriseres som ”listepop”. Med andre ord kommersiell musikk med bred publikumsappell og som hyppig figurerer på hitlistene. I sin studie av klubbkulturen definerer Thornton (1997) ”listepop” som en dansbar musikk sjanger befolket av artister som Kylie Minogue og Pet Shop Boys.

*Tabell 7.6: Krysstabell: Cannabisbruk * pop/disco. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Ikke-bruk	Sporadisk bruk	Vanebruk	Total
Liker godt pop/disco	37,8	30,8	20,3	35,5 (N: 1930)
Liker ikke godt pop/disco	62,2	69,2	79,7	64,5 (N: 3506)
	100	100	100	100
Total	(N:4268)	(N: 754)	(N:414)	(N: 5436)

Signifikant for $p < 0.001$ (kijkvadrat-test)

Resultatene i Tabell 7.6 viser at pop er lite forenelig med cannabisbruk.

Sammenlignet med de andre musikk sjangrene er det motsatt mønster som viser seg med pop: Den største andelen som liker denne typen musikk er blant ikke-brukerne – 38 %, mens andelen er 18 prosentpoeng mindre blant vanebrukerne – 20 %. Andelen sporadiske brukere som liker popmusikk er 31 %. Cannabisbrukere liker altså popmusikk dårligere enn ikke-brukere.

7.6 Diskusjon

Det har i analysen avtegnet seg fire ulike profiler når det gjelder cannabisbruk og musikksmak: En jazzprofil preget av høykultur som ikke er noen markant markør på cannabisbruk, en mainstream rockprofil som heller ikke viser seg som noen nevneverdig markør på bruk, en hip hop- og houseprofil som er tett knyttet til cannabisbruk, og til slutt en pop-profil som er markør på ikke-bruk. Resultatene med house og hip hop viser derfor at cannabisbruk er knyttet til en interesse for spesielle musikk sjangre, og vi får dermed støtte for H_8 .

Hvorfor viser så hip hop og house/techno seg som markante markører på cannabisbruk? Når det gjelder hip hop er det, som tidligere nevnt, særlig den såkalte

gangsta-rapen som er knyttet til cannabisbruk. Gangsta-rap-artister som Dr. Dre og Ice T romantiserer gjengliv, vold og lettjente penger, og cannabis inngår i denne kriminelle auraen (Vestel et al. 1997). Det ulovlige ved rusmidler blir ofte framhevet. Både bruk av cannabis og aktiviteter knyttet til rusmidler – som narkotikaling – blir slik et symbol på opprør mot statens kontroll, samtidig som det gir kredibilitet og aksept i hip hop-miljøet. Videre finner man mer konkrete koplinger mellom hip hop og cannabis i hip hop-tekster – for eksempel med sangen ”How High” av Method Man & Redman (Perry 2004: 105). Cannabis blir også ofte brukt som emblem – tegninger av et cannabisblad er for eksempel hyppig brukt på platecover og lignende (Vestel et al. 1997).

Når det gjelder house/techno er, som tidligere nevnt, klubbkulturen først og fremst koplet til bruk av ecstasy. Hvorfor viser house/techno seg da som markør på cannabisbruk? Som Reynolds skriver i *Generation Ecstasy*: ”Nearly everybody smokes marijuana (....)” (Reynolds 1999: 211). Og med ”everybody” sikter han til ”alle” i den britiske ravekulturen. Videre beskriver Reynolds hvordan cannabis på midten av 90-tallet overtok etter ecstasy som den britiske klubbkulturens viktigste rusmiddel. House og techno-musikken ble mindre manisk, mer avslappende, noe som speilet seg hos tilhengerne:

In 1992 the received image of the 'ardcore raver was a sweaty, shirtless white teenager (...) By 1994 the stereotypical junglist was a head-nodding, stylishly dressed black twenty-something with hooded eyes, a joint in one hand, and a bottle of champagne in the other (Reynolds 1999: 260).

En mer konkret kopling mellom klubbkulturen og cannabis kan en finne i en undergenre av house/techno kalt ”psy-trance”. Blant tilhengerne av denne musikken dyrkes det en interesse for østlig filosofi – på liknende måte som i 60-åras hippiekultur, og rusmidler som LSD og cannabis inngår som del av dette. Rusmidlene blir brukt i en higen etter dypere eksistensielle erfaringer, igjen analogt med rusmidlenes rolle i hippiekulturen (Vestel et al. 1997 og Moshuus, Rossow & Vestel 2002). En undersøkelse fra klubbmiljøene i Estland, utført mellom 1997 og 2003, kan muligens også bidra til å forstå koplingen mellom klubbkultur og cannabisbruk. Undersøkelsen omhandler en gruppe innenfor klubbkulturen – kalt ”ny-bohemene”.

Ny-bohemene kjennetegnes ved at de lever etter bohemske verdier, som fri selvtutfoldelse frikoplet fra sosiale konvensjoner, samtidig som de streber etter karrierer i det etablerte samfunnet. Ny-bohemene avgrenser sine bohemske aktiviteter til fritiden og holder slik tritt med jobbkarrierer og hverdagens krav. Gruppen har vokst fram som en reaksjon på klubbkulturens steg inn i mainstreamkulturen, og som en reaksjon på den utbredte bruken av rusmidler innenfor klubbkulturen. Ny-bohemene tar således avstand fra hardere stoffer som ecstasy, amfetamin og kokain, men bruker cannabis da de ikke i like stor grad anser dette som et rusmiddel. Det er ikke uten videre å overføre estiske forhold til norske, da bruk av rusmidler generelt er mer utbredt i Estland enn i Norge (Allaste 2005). Likevel kan det gi et bilde av koplingen mellom klubbkultur og cannabis da klubbkulturen på mange måter er et globalt fenomen (Se: Reynolds 1999 og Allaste 2005).

I motsetning til hip hop og house viser analysene at interesse for pop/disco er en markant markør på ikke-bruk av cannabis. Analysene tyder altså på at interesse for pop/disco har rot i andre typer ungdomskulturelle strømninger enn hva som er tilfelle for hip hop og house. For klubbungdommene i Thorntons (1997) artikkel *The Social Logic of Subcultural Capital* er popmusikk mainstream og forbeholdt de uhippe – de som ikke er inne med de sosiale kodene i subkulturen. Klubbungdommene – de hippe – hører på house-musikk og definerer seg i forhold til, og som i opposisjon til mainstream. På bakgrunn av resultatene i Tabell 7.6 kan det argumenteres for at cannabisbrukerne gjør det samme. Popmusikk er musikk som ”alle liker” eller, hvis man bruker Beckers (1966) terminologi, musikk for streitinger (”squares”). For ungdom som ønsker å skille seg ut fra mengden blir popmusikk det motsatte av hva disse ungdommene ønsker å bli assosiert med. Interesse for popmusikk er, med andre ord, lite forenelig med subkulturell tilhørighet.

Denne analysen tyder på at også rock er blitt mainstream blant dagens ungdom. Som tidligere gjort rede for var jazz den opposisjonelle sjangeren knyttet til cannabisbruk på 1940- og 50-tallet, mens rock hadde denne rollen på 60/70-tallet – med hippietida som naturlig bakteppe. Men der jazz har beveget seg over i høykulturen, har muligens

rock blitt mainstream. Den høye totale oppslutningen om musikk sjangeren og de små forskjellene mellom brukergruppene viser at en stor del av ungdommene liker musikken, mer eller mindre uavhengig av cannabisbruk. Denne ferden fra motkultur til mainstream kommer tydelig til uttrykk i en avis kommentar om Norsk Rockforbund signert Geir Rakvaag fra 2007:

"Vi vil bare gjøre det legitimt å drive med rock, la folk få spille rock uten frykt for å bli satt inn, liksom", sa lederen Don Buchanan da Norsk Rockforbund begynte å gjøre seg gjeldende på 80-tallet. Tidene har skiftet. På 20-årsjubileet i 2002 kom kronprins Haakon på besøk for å gratulere (Rakvaag 2007).

Når det gjelder H₉ om at brukergruppene har ulike musikkpreferanser, viser analysene at musikkpreferansene ikke er veldig forskjellige mellom de sporadiske brukerne og vanebrukerne. Hovedtendensene er de samme, men sammenhengen mellom musikkgenrene hip hop, house og progressiv house er vesentlig sterkere når det gjelder vanebruk enn med sporadisk bruk. Disse musikk sjangrene er altså først og fremst knyttet til vanebruk av cannabis. På samme måte er den negative sammenhengen med pop/disco sterkere når det gjelder vanebruk enn med sporadisk bruk. Beckers (1966) teori om at vanebrukere i større grad enn sporadiske brukere hengir seg til en subkultur, kan muligens også her forklare hvorfor vanebrukerne identifiserer seg så sterkt med visse musikk sjangre.

8. Cannabisbruk og politisk opposisjon

Jeg har til nå i denne oppgaven undersøkt sammenhengen mellom cannabisbruk og henholdsvis sosial bakgrunn, subkultur og musikksmak. For å avdekke om ungdom bruker cannabis som del av en kulturell motstand vil det imidlertid også være fruktbart å undersøke hvorvidt ungdommene kan klassifiseres som politisk opposisjonelle. Motkulturen som introduserte cannabis til Norge på 60-tallet var kjennetegnet av en politisk opposisjonell holdning. Demonstrasjoner mot blant annet Vietnam-krigen inngikk i en radikal politisk ideologi (Førland & Korsvik 2006). Videre sporet jeg i kapittel 5 en utakt i høyere sosiale lag: Resultatene tydet på at cannabisbrukerne brøt med samfunnets prestasjonskrav. Gir denne utakten utslag i politisk opposisjon? Jeg skal i dette kapittelet undersøke følgende hypoteser:

H₁₀: Cannabisbruk er knyttet til radikalt politisk engasjement.

H₁₁: Dette engasjementet er ulikt mellom brukergruppene.

Jeg vil her trekke på Willy Pedersens (1990) definisjoner og operasjonaliseringer – som jeg gjorde rede for i kapittel 4. *Politisk opposisjonell* er knyttet til en villighet i å inngå i et radikalt politisk engasjement, mens betegnelsen *tradisjonell* er knyttet til en tro på viktigheten av å arbeide gjennom eksisterende frivillige organisasjoner og demokratiske kanaler. Disse verdisettene slekter på Jock Youngs (1971) *formelle arbeidsverdier* og *undergrunnsverdier*, hvor de formelle verdiene er i tråd med majoritetssamfunnets normgrunnlag mens undergrunnsverdiene er i opposisjon til dette. Jeg har undersøkt samtlige sammenhenger for alder og kjønn, og fant ingen alders- ellers kjønnseffekt.

*Tabell 8.1. Krysstabell: Cannabisbruk * opposisjonell framferd. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Ikke- brukere	Sporadiske brukere	Vane- brukere	Totalt	P
Lovlige aktiviteter. Kunne du tenke deg å gjøre noe av dette i framtida? (andel "ja")					
				22,9	
Aktiv i elevrådsarbeid	24,1	19,3	16,8	(N: 1210)	p<0,001
Deltatt på politisk markering (folkemøter, demonstrasjonstog e.l)	37,9	38	41,6	(N: 2019)	p=0,369
				28,4	
Boikottet bestemte produkter eller firmaer	27,2	31,9	35,6	(N: 1504)	p<0,001
Ulovlige aktiviteter. Kunne du tenke deg å gjøre noe av dette i framtida? (andel "ja")					
				5,2	
Skadet offentlig eller privat eiendom i protest	3,3	10	17	(N: 275)	p<0,001
				15,8	
Deltatt i ulovlige aksjoner	12,4	23,3	38	(N: 834)	p<0,001
Skrevet politiske meningsytringer på vegger og lignende	4,9	10,9	18,7	(N: 355)	p<0,001
Er du enig i disse utsagnene? (andel "enig")					
				20,2	
Alle over 18 år bør bruke stemmeretten sin ved Stortingsvalg.	19,8	21,8	21,4	(N: 1070)	p=0,086
				28,8	
Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig.	25,3	35,8	52,7	(N: 1527)	p<0,001

8.1 Kunne du tenke deg å gjøre noe av dette i framtida?

Som man kan lese av Tabell 8.1 er det særlig på spørsmål som omtaler ulovlige aktiviteter at vi finner de tydeligste forskjellene. Det er blant vanebrukerne vi finner markant størst andel som har skadet eiendom i protest – 17 % oppgir dette, mot kun 3,3 % av ikke-brukerne. De sporadiske brukerne plasserer seg i midten – 10 % oppgir dette. Vanebrukerne markerer seg også når det gjelder deltakelse i ulovlige aksjoner og skriving på vegger og lignende. Fire av ti blant vanebrukerne oppgir at de har deltatt i ulovlige aksjoner, mens drøye en av ti blant ikke-brukeren oppgir dette. De sporadiske brukerne plasserer seg også her i midten – to av ti oppgir at de har deltatt i ulovlige aksjoner. Når det gjelder skriving av politiske ytringer på vegger og lignende, er det totalt færre som oppgir at de har gjort dette, men vanebrukerne markerer seg også her – rundt 19 % sier at de har skrevet på vegger, mot kun 5 % av ikke-brukerne. Drøye 10 % av de sporadiske brukerne oppgir at de har skrevet ytringer på vegger. Å skrive på vegger er riktignok ikke alltid ulovlig. Vegger hvor

interesserte kan drive med graffiti og lignende lovlig finnes i de fleste større nordiske byer, om enn ikke i like stor grad i Norge (Høigård 2002).

Disse tallene viser at opposisjonelle aktiviteter henger sammen med cannabisbruk og styrker sågar H_{10} om at cannabisbruk er sterkt knyttet til radikalt politisk engasjement. Samtidig framgår det av tabellen at vanebrukerne er de mest opposisjonelle. De sporadiske brukerne plasserer seg stort sett mellom ikke-brukerne og vanebrukerne, og avtegner seg da som moderat politisk opposisjonelle. Videre tyder disse tallene på at bildet av den opposisjonelle cannabisbrukeren må modereres. Både Bergersen Lind (1976) og Pedersen (1990) omtalte den opposisjonelle cannabisbrukeren som en forholdsvis ufarlig skikkelse, som stilte seg skeptisk til rådende normer og konvensjoner, men som tilsynelatende ikke beskjeftiget seg med kriminalitet og ulovligheter. Ut ifra Tabell 8.1 kommer det imidlertid fram at den opposisjonelle cannabisbrukeren i stor grad er villig til å inngå i ulovlige handlinger for å nå sine mål. Vi kan derfor snakke om en mer *subversiv* opposisjonell, som i tillegg til å ta avstand fra samfunnets normer og konvensjoner, også tar avstand til formelle lover.

Videre tyder resultatene i Tabell 8.1 på at det er flest subversive opposisjonelle blant vanebrukerne, etterfulgt av de sporadiske brukerne og ikke-brukerne. Tabell 8.1 viser at det er langt lavere totalandel av ungdommene kunne tenke seg å utføre de ulovlige handlingene sammenlignet med de lovlige handlingene, noe som henger sammen med at det naturlig nok er høyere terskel for å utføre ulovlige handlinger enn lovlige. Når det gjelder de lovlige aktivitetene er det også mindre forskjeller mellom brukergruppene. Det er imidlertid blant vanebrukerne andelen som boikotter produkter er størst – snaue 36 %, men det er bare noen få prosentpoeng ned til de sporadiske brukerne med 32 %, og ikke-brukerne med 27 %.

Jeg har også tatt med en utpreget tradisjonell aktivitet i Tabell 8.1 – nemlig elevrådsengasjement. Her finner vi motsatt mønster sammenlignet med overnevnte spørsmål. Det er blant ikke-brukerne vi finner størst andel som kunne tenke seg å delta aktivt i elevrådsarbeid – 24 %. Færrest andel som kunne tenke seg dette finner

vi blant vanebrukerne med snaue 17 %. De sporadiske brukerne plasserer seg i midten – 19 % av disse kunne tenke seg å være aktiv i elevrådsarbeid. I Pedersens (1990) undersøkelse skilte de sporadiske brukerne seg fra vanebrukerne ved at de, i likhet med ikke-brukere, hadde tradisjonelt engasjement. Resultatene i Tabell 8.1 tyder på at dette ikke er tilfelle blant dagens ungdom: De sporadiske brukerne kjennetegnes i mindre grad enn ikke-brukerne av tradisjonelt engasjement.

8.2 Er du enig i disse utsagnene?

Ser vi på de tre påstandene i Tabell 8.1 avtegner det seg ikke like markante skiller som på ”Kunne du tenke deg å gjøre noe av dette”-spørsmålene. Men igjen viser det seg at kriminalitet er en vesentlig faktor. Når det gjelder påstanden ”Alle over 18 år bør bruke stemmeretten sin ved Stortingsvalg” viser en kjiqvadrattest²⁰ at sammenhengen med cannabisbruk ikke er statistisk signifikant på et 5 %-nivå. Det er med andre ord mer enn 5 % sannsynlighet for at vi forkaster riktig nullhypotese. Derfor beholder vi nullhypotesen om at det ikke er noen sammenheng mellom påstanden og cannabisbruk. Hvorvidt man er enig eller uenig i denne påstanden er altså ingen markør på cannabisbruk.

Med påstanden ”Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig” blir imidlertid forskjellene større. Vanebrukerne markerer seg som langt mer enige i påstanden enn de andre gruppene. Over halvparten av vanebrukerne er enig i påstanden, mot snaue 20 % av ikke-brukerne. Blant de sporadiske brukerne er snaue 36 % enige i påstanden. ”Kunne du tenke deg å gjøre noe av dette”-spørsmålene viste at spørsmål knyttet til ulovligheter ga størst forskjeller mellom brukergruppene, og vanebrukerne skilte seg ut med størst andeler. I lys av dette er det på mange måter naturlig at spørsmålet ”Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig” også gir store

²⁰ $\chi^2=8,157$

forskjeller mellom gruppene. Har man tilbøyelighet til å inngå i ulovligheter, vil man også i større grad være i kontakt med politiet – en kontakt av negativ art.

8.3 Faktoranalyse: opposisjon

Som nevnt tyder resultatene fra krysstabellene og regresjonsanalysen på at det finnes to typer opposisjonelle ungdommer: en *lovlydig* – som gjør motstand innenfor lovens grenser, og en såkalt *subversiv* – som gjerne bryter formelle lover for å nå sine mål. Jeg ønsker å undersøke om det er fruktbart å operere med en slik todeling, og foretar derfor en faktoranalyse med spørsmålene i Tabell 8.1. Jeg konsentrerer meg kun om ladningene som er +/- 0,4.

Tabell 8.2: Rotert faktoranalyse: Type opposisjon

	Subversiv	Lovlydig
Kan tenke meg: deltatt i ulovlige aksjoner	0,75	0,10
Kan tenke meg: skrevet politiske meningsytringer på vegger og lignende	0,75	-0,02
Kan tenke meg: skadet offentlig eller privat eiendom i protest	0,75	-0,14
Kan tenke meg: boikottet bestemte produkter eller firmaer	0,53	0,50
Kan tenke meg: deltatt i politisk markering (folkemøter, demonstrasjonstog e.l.)	0,40	0,65
Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig	0,23	-0,60
Alle over 18 år bør bruke stemmeretten sin ved Stortingsvalg.	0,17	-0,53
Kan tenke meg: aktiv i elevrådsarbeid	0,17	0,54
Eigenvalue	2,39	1,48
Andel forklart varians (prosent)	29,8	18,5

Rotasjonsmetode: Varimax med Kaiser Normalization.
Totalandel forklart varians, prosent: 48

Resultatene i Tabell 8.2 tyder på at det er fruktbart å operere med to typer opposisjonelle ungdommer: *lovlydige* og *subversive*. Begge faktorene har Eigenvalue-verdier over 1 og forklarer sammen 48 % av variansen. Som det kan leses av Tabell 8.2 lader faktoren *subversiv* på alle spørsmålene om opposisjon – både de som omhandler lovlige og ulovlige aktiviteter. Faktoren *lovlydig*, på en annen side, lader negativt på spørsmålet om politifolk behandler ungdom urettferdig, og positivt på spørsmålet om den tradisjonelle aktiviteten elevrådsarbeid. Ellers lader lovlydig-

faktoren negativt på *Alle over 18 år bør bruke stemmeretten sin ved Stortingsvalg*. Dette er overraskende da man kunne forvente at det å bruke stemmeretten sin er en tradisjonell verdi. Samtidig kan det tenkes at ”lovlydige” ungdommer sier seg uenig i spørsmålet fordi de ser på stemmeretten som en svært viktig rett som ikke bør tas lett på – Stortingsvalg bør vernes for useriøs stemmegivning og lignende. Videre lader begge faktorene positivt på de lovlige opposisjonelle aktivitetene *Deltatt i politisk markering* og *Boikottet bestemte produkter eller firmaer*. Dette tyder på at disse aktivitetene, i likhet med aktivitetene som jeg redegjorde for i kapittel 6, har blitt mainstream – aktiviteter som ”alle” driver med. Resultatene i Tabell 8.1 peker også mot dette.

Det avtegner seg altså to typer opposisjonelle i faktoranalysen: en *lovlydig* som har bånd til tradisjonelle aktiviteter og tar avstand fra ulovlige aktiviteter, og en *subversiv* som ikke har slike bånd til tradisjonelle aktiviteter, og som ikke tar avstand fra ulovligheter. Hvordan henger så disse faktorene sammen med cannabisbruk? For å finne ut av dette vil jeg bruke faktorene i Tabell 8.2 som uavhengige variabler i en regresjonsanalyse hvor cannabisbruk er avhengig variabel. Jeg kontrollerer også for kjønn og alder for å finne ut om de eventuelle sammenhengene mellom faktorene og cannabisbruk er uttrykk for en kjønns- eller alderseffekt.

Tabell 8.3: *Logistisk regresjonsanalyse*: Cannabisbruk og *subversiv*-faktor kontrollert for kjønn og alder. Referansekategori = ikke-brukere.

		Modell 1			Modell 2			Modell 3		
		B	S.E.	p	B	S.E.	p	B	S.E.	p
Sporadiske brukere	Subkultur	0,336	0,037	p<0,001	0,337	0,037	p<0,001	0,351	0,038	p<0,001
	Kjønn				0,023	0,084	p=0,785	-0,07	0,087	p=0,418
	Alder							0,266	0,043	p<0,001
	Konstant	-1,764	0,042	p<0,001	-1,75	0,062	p<0,001	-6,375	0,751	p<0,001
Vanebrukere	Subkultur	0,555	0,04	p<0,001	0,543	0,041	p<0,001	0,537	0,042	p<0,001
	Kjønn				-0,414	0,117	p<0,001	-0,46	0,119	p<0,001
	Alder							0,335	0,058	p<0,001
	Konstant	-2,536	0,06	p<0,001	-2,331	0,08	p<0,001	-8,144	1,018	p<0,001

Tabell 8.4: *Logistisk regresjonsanalyse: Cannabisbruk og lovlydig-faktor kontrollert for kjønn og alder. Referansekategori = ikke-brukere.*

		Modell 1			Modell 2			Modell 3		
		B	S.E.	p	B	S.E.	p	B	S.E.	p
Sporadiske brukere	Lovlydig	-0,213	0,043	p<0,001	-0,21	0,044	p<0,001	-0,229	0,045	p<0,001
	Kjønn				0,013	0,085	p=0,882	-0,031	0,087	p=0,726
	Alder							0,273	0,043	p<0,001
	Konstant	-1,756	0,042	p<0,001	-1,76	0,062	p<0,001	-6,509	0,746	p<0,001
Vanebrukere	Lovlydig	-0,418	0,061	p<0,001	-0,386	0,062	p<0,001	-0,428	0,064	p<0,001
	Kjønn				-0,38	0,116	p=0,001	-0,415	0,118	p<0,001
	Alder							0,349	0,057	p<0,001
	Konstant	-2,475	0,059	p<0,001	-2,288	0,079	p<0,001	-8,352	0,995	p<0,001

Som Tabellene 8.3 og 8.4 viser gir de to faktorene markant ulikt utslag på cannabisbruk. Lovlydig-faktoren har en negativ sammenheng med cannabisbruk, mens subversiv-faktoren har en positiv sammenheng med bruk. Tabellene viser videre at sammenhengene ikke er uttrykk for kjønns- eller alderseffekter. B-koeffisientene endrer seg lite når kontrollert for kjønn og alder.

8.4 Politisk opposisjonell eller marginalisert?

Som vi har sett i dette kapittelet er det sterk sammenheng mellom cannabisbruk og ulovlige aktiviteter. Cannabisbrukere viser også en større skepsis til politiet. Kriminalitet henger sammen med sosial marginalisering hos ungdom (Se: Øia 2005: 58). Et relevant spørsmål blir da om disse ungdommene er politisk opposisjonelle eller marginaliserte? Er ungdommene skeptiske til politiet fordi de oppfatter politiet som representanter for den politiske makta? Eller er ungdommene skeptiske simpelthen fordi politiet er representanter for "de voksne"? Kan ungdommene tenke seg å skade eiendom for å protestere mot den rådende politikken, eller for å protestere mot "alt"? Spørsmålet er om opprøret er artikulert i likhet med opprøret som kjennetegnet 1960/70-tallets motkultur, eller om det er snakk om et mer ureflektert og tilfeldig opprør som for eksempel kun bunner i kjedsomhet.

Som jeg har gjort rede for i denne oppgaven – og da spesielt i kapittel 2 – har det siden 1970-tallet vært en sammenheng mellom cannabisbruk hos ungdom og sosial marginalisering. Brokete familiebakgrunn, dårlige karakterer, skoledropping, arbeidsløshet og økt kontakt med offentlige institusjoner som psykiatrisk- og somatisk sykehus, er etablerte markører på cannabisbruk hos ungdom (Se: Hammer & Vaglum 1990 og 1991). Videre, ifølge Bergersen Lind (1976: 125), innebar regelmessig cannabisbruk kontakt med det kriminaliserte sentrumsmiljøet i datidas Oslo. Hvordan er så forholdet mellom kriminelle handlinger og cannabisbruk i dag? For å svare på dette utfører jeg tre krysstabellanalyser.

*Tabell 8.5: Krysstabell: Cannabisbruk * kriminalitet. Prosentvis innen cannabisbruk.*

	Ikke-brukere	Sporadiske brukere	Vanebrukere	Total	p
Har du med vilje ødelagt vindusruter eller lignende?	7,6	18,9	39,9	11,6 (N: 643)	p< 0,001
Har du stjålet noe til en verdi av mer enn tusen kroner?	1,8	6,1	27,6	4,4 (N: 242)	p< 0,001
Har du vært i kontakt med politiet for noe ulovlig du har gjort?	6,6	23,6	46,9	12,1 (N: 665)	p< 0,001

Som man kan lese av Tabell 8.5 er det sterk sammenheng mellom cannabisbruk og kriminalitet hos ungdom. Alle tre variabler viser at en større andel blant cannabisbrukerne har gjort kriminelle handlinger enn blant ikke-brukerne. 39,9 % blant vanebrukerne har med vilje ødelagt vindusruter eller lignende mens kun 7,6 % av ikke-brukerne har gjort det samme. De sporadiske brukerne plasserer seg i midten med en andel på 18,9 %. Når det gjelder andelen som har vært i kontakt med politiet på grunn av noe ulovlig, er forholdet mellom brukergruppene tilnærmet likt som på *Har du med vilje ødelagt...*-spørsmålet: andelen blant vanebrukerne er størst – nesten halvparten av vanebrukerne har vært i kontakt med politiet, etterfulgt av de sporadiske brukerne og ikke-brukerne. Vanebrukerne utmerker seg når det gjelder variabelen *Har du stjålet noe til en verdi av mer enn tusen kroner?*. 27,6 % av vanebrukerne svarer at de har gjort dette mens kun 6,1 % de sporadiske brukerne og 1,8 % av ikke-brukerne svarer dette. Dette resultatet utmerker seg fra de øvrige krysstabellanalysene i denne oppgaven ved at vanebrukerne i så stor grad skiller seg

fra de andre brukergruppene. Vanebrukerne markerer seg i det hele tatt som langt mer marginaliserte enn de sporadiske og ikke-brukerne. Videre viser resultatene at cannabisbruk er sterkt knyttet til kriminalitet og marginaliseringsprosesser hos ungdom.

8.5 Diskusjon

Dette kapittelet viser at cannabisbrukere er mer tilbøyelige til å utføre opposisjonelle handlinger enn ikke-brukere – og vi får dermed støtte for H_{10} . Videre avdekker resultatene at en større andel blant vanebrukerne inngår i opposisjonelle aktiviteter enn blant de sporadiske brukerne – vi får dermed også støtte for H_{11} . Dette bryter med Pedersens (1990) konklusjon hvor de sporadiske brukerne og vanebrukerne scoret like høyt på opposisjonelt engasjement. Dette kan indikere at sporadiske brukere er blitt mindre politisk opposisjonelle siden slutten av 1980-tallet – mens vanebrukere har ”beholdt” sin opposisjonelle orientering. Eller – og kanskje mer nærliggende – dreier dette seg om det opposisjonelle engasjementets art. Pedersen skilte, som tidligere nevnt, ikke mellom ulovlig og lovlig opposisjonelt engasjement i sin studie. Hadde han gjort det, kan det imidlertid tenkes at hans konklusjon hadde vært nærmere min: At en større andel av vanebrukerne enn de sporadiske brukerne er tilbøyelige til å utføre *ulovlig* opposisjonelt engasjement. Som det går fram av Tabell 8.1 er det *lovlige* engasjementet ingen markant markør på cannabisbruk. Videre tyder den høye totalandelen som kan tenke seg å utføre disse handlingene på at handlingene er mainstream – ”alle” er tilbøyelige til å utføre lovlige opposisjonelle handlinger. Totalandelen som kan tenke seg å utføre ulovlige handlinger er betydelig lavere, noe som viser at disse handlingene er mer marginale.

Tabell 8.2 viser at det er fruktbart å operere med to typer opposisjonelt engasjement hos ungdommen: Et *lovlydig* som innebærer lovlige opposisjonelle aktiviteter og villighet til å inngå i tradisjonelle aktiviteter som elevrådsarbeid, og et *subversivt* som i tillegg til de lovlige innebærer ulovlige opposisjonelle aktiviteter, og lite villighet til tradisjonelt engasjement. Videre viser tabellene 8.3 og 8.4 at det er en negativ

sammenheng mellom det lovlydige engasjementet og cannabisbruk mens det er en positiv sammenheng mellom det subversive engasjementet og cannabisbruk, og da særlig vanebruk.

På bakgrunn av resultatene i dette kapittelet kan man hevde at det subversive engasjementet, i tillegg til å være en markør på vanebruk, er en markør på ungdom som lever litt på siden av det etablerte samfunnet. Disse ungdommene bruker mye cannabis og de er villige til å gjøre ulovlige aktiviteter. Samtidig er de lite villige til å inngå i et tradisjonelt engasjement. Disse ungdommene slekter således på BSs definisjon av motkulturer, hvor medlemmene dropper ut av samfunnet og søker å omvelte samfunnet som helhet (Se: Clarke et al. 1991). Samtidig blir det relevant å spørre om det subversive engasjementet virkelig er et *politisk* opposisjonelt engasjement, eller om det er et mer marginalisert engasjement, som kanskje kun bunner i et ønske om underholdning fra ungdommens side. Januars Gaza-demonstrasjoner i Oslo kan illustrere dette. Debatten i etterkant gikk mye på hvorvidt ungdommene knuste butikkvinduer og lignende i protest mot Israels krigføring i Gaza eller om ungdommene kun var pøbler ute etter bråk (Se: Mubashir 2009 og Åmås 2009).

Som tidligere gjort rede for spådde Bergersen Lind (1976) på 1970-tallet at tyngdepunktet i cannabisbruken ville forflytte seg fra de politisk opposisjonelle ungdommene til mindre ressurssterke og marginaliserte miljøer. Resultatene i dette kapittelet kan tyde på at denne utviklingen har funnet sted. Tabell 8.5 viser at en langt større andel blant cannabisbrukerne, og da særlig blant vanebrukerne, har gjort kriminelle handlinger, som ødelagt vindusruter med vilje og stålet penger. Videre har nesten halvparten av vanebrukerne vært i kontakt med politiet for noe ulovlig de har gjort. Dette viser at vanebrukerne slik sett deler noen karakteristikk med tyngre brukere på 1970- og 80-tallet – som også var kjennetegnet av sosiale marginalisering (Se: Bergersen Lind 1976 og Pedersen 1990). Howard Becker (1966) skilte mellom sporadiske- og vanebrukere av cannabis allerede på begynnelsen av 1960-tallet, og vektla at vanebrukerens forbruk av cannabis tvang han/henne, i motsetning til de

sporadiske brukerne, til å ha kontakt med de kriminelle narkotikalanger-miljøene. Becker problematiserte ikke dette i noen grad, men det kan tenkes at jevnlig kontakt med slike miljøer kan ha en smitteeffekt og derfor sosiale konsekvenser for brukeren.

9. Konklusjon

De to hovedproblemstillingene i denne oppgaven lød som følgende:

- *Er cannabisbruken til dagens ungdom knyttet til kulturell motstand, eller er bruken i større grad knyttet til sosial marginalisering?*
- *Er det forskjell på sporadiske brukere og vanebrukere i denne sammenhengen?*

Målet har vært å undersøke hvorvidt cannabisbrukens subkulturelle dimensjon, som særlig gjorde seg synlig med 1960/70-tallets hippiekultur, også er gjeldene blant dagens unge cannabisbrukere, eller om bruken snarere er knyttet til sosial marginalisering. Videre har jeg undersøkt om disse kjennetegnene er mer eller mindre gjeldene blant dem som bruker mye cannabis enn dem som bruker litt. For å kunne svare på disse spørsmålene har jeg undersøkt cannabisbrukernes sosiale bakgrunn, deres subkulturelle tilhørighet generelt, deres musikksmak og brukernes villighet til å utføre politisk opposisjonelle handlinger. De overordnet teoretiske perspektivene er hovedsakelig utledet fra den såkalte Birminghamskolen (BS), Pierre Bourdieu og Jock Young. Videre har også tosidigheten ved cannabisbruk – den subkulturelle og den marginaliserte – vært en rød tråd i oppgaven. I denne sammenhengen har jeg vist hvordan denne tosidigheten har manifestert seg i den norske cannabisforskningen. Denne redegjørelsen har også vært et utgangspunkt for analysen min, hvor jeg har undersøkt nettopp denne tosidigheten blant dagens cannabisbrukere.

9.1 Cannabis' tosidighet

Kan så dagens cannabisbrukere knyttes til 1960/70-årenes motkulturelle brukere?

Fører dagens cannabisbrukere en "langhåret livsstil", drevet av et opprør mot

autoriteter og samfunnets konforme kravkultur, eller er brukerne sosialt

marginaliserte ungdommer med svake bånd til samfunnets institusjoner? Igjen har

tosidigheten ved cannabisbruk vist seg: Funnene i denne oppgaven avdekker både den subkulturelle og den marginaliserte siden ved cannabisbruk, noe jeg nå skal gjøre rede for.

9.1.1 Det subkulturelle

Dagens cannabisbrukere deler flere av motkulturens kjennetegn på 1960/70-tallet.

Tar man utgangspunkt i Pierre Bourdieus habitus-begrep, kan man hevde at cannabisbrukerens habitus også i dag er knyttet til bohemske verdier. Motstand mot det etablerte samfunnets verdisett er sentralt her. Funnene i denne oppgaven viser at dagens cannabisbrukere er mer villige til å utføre politisk opposisjonelle handlinger enn ikke-brukere. Videre skjer dagens cannabisbruk i en subkulturell setting.

Settingen er imidlertid en annen enn på 1960/70-tallet. Resultatene peker mot at graffiti-kulturen og skate-kulturen er miljøer hvor cannabis i dag er utbredt, miljøer som, i likhet med motkulturen på 1960/70-tallet, langt på vei har sine egne normer og verdier. Tar vi utgangspunkt i Jock Youngs (1971) inndeling er også noen av disse verdiene de samme som kjennetegnet 1960/70-tallets motkultur. Det er god grunn til å tro at motkulturelle verdier som spenningsjakt og autonomi også er viktige verdier blant dagens skatere og graffitimalere.

Videre viser resultatene at cannabisbrukerne foretrekker hip hop og house/techno – musikksgangre som er knyttet til subkulturer. Hip hop er en del av hip hop-kulturen, hvor aktiviteter som graffiti og breakdance inngår, og house/techno er, på sin side, en del av den såkalte klubbkulturen. Begrepet mainstream blir relevant her. Som 1960/70-tallets motkulturelle definerer også dagens cannabisbrukere seg som stående utenfor det etablerte samfunnet med dets verdier og normer. Aktiviteter som *de fleste* ungdommer liker – som musikksgangeren pop – resonnerer dårlig med cannabisbruk.

Ifølge Bourdieu (1986a) og Young (1971) gjør en ressurssterk bakgrunn det mulig for ungdommene å yte den type motstand som hippiekulturen stod for. De ressurssterke ungdommenes frihet fra økonomiske nødvendigheter gjør at risikoen ved å avvise samfunnets verdier og normer blir mindre. Brit Bergersen Lind (1976) spådde

imidlertid på 1970-tallet at cannabisbruken ville bevege seg fra ressurssterke sosiale lag til lavere sosiale sjikt. Resultatene i denne oppgaven viser at sosioøkonomisk bakgrunn fremdeles er en faktor når det gjelder cannabisbruk og ungdom, men lite tyder på at Bergersen Linds spådom har slått til. Cannabis er i dag, som på 1960/70-tallet, utbredt i ressurssterke sosiale lag og, i likhet med den gangs brukere, tyder resultatene på at cannabisbrukerne bryter med konforme forventninger i sitt eget sosiale sjikt.

Dagens cannabisbrukere gjør det dårligere på skolen enn ikke-brukere, samtidig som de er mer interessert i kunst. Disse kjennetegnene kan også knyttes til 1960/70-tallets bohemske motkultur (Se: Young 1971). Ut ifra Bourdieus teorier skulle man imidlertid kunne forvente at ungdommer som fikk bedre karakterer også var mer interessert i kunst – da begge egenskapene er markører på kulturell kapital. Resultatene i denne oppgaven reiser derfor spørsmålet om Bourdieus kulturell kapital-begrep er for statisk og ikke i tilstrekkelig grad tar høyde for disse bohemske formene for kulturell kapital.

9.1.2 Det marginaliserte

Samtidig kommer et annet bilde av brukeren til syne i denne oppgaven:

Cannabisbrukere har i større grad en brokete familiebakgrunn. Videre er det først og fremst *ulovlige* handlinger som utkrystalliserer seg som markører på cannabisbruk, og da særlig vanebruk av cannabis. Vanebrukere er blant annet langt mer tilbøyelige enn ikke-brukere til å skade eiendom i protest, og er mer skeptiske til politiet. Slik kan man spørre hvem disse ungdommene egentlig gjør motstand mot. På én side tyder resultatene på at ungdommene gjør opprør mot den politiske makta, slik de motkulturelle hadde for vane på 1960/70-tallet. En dagsaktuell stereotype er venstreorienterte Blitz-ungdommer som knuser vindusruter i protest mot regjeringens Israel/Palestina-politikk. Disse ungdommer utfører ulovlige handlinger, men har som oftest en politisk-ideologisk begrunnelse i bunn for deres handlinger. På en annen side kan man imidlertid hevde at ungdommens opprør ikke primært handler om politikk, men snarere er et uttrykk for sosial marginalisering. At en langt større andel

blant vanebrukerbrukerne tidligere har utført kriminelle handlinger styrker dette bildet. Ut ifra dette utfører ikke ungdommene nødvendigvis ulovlige opposisjonelle handlinger fordi de er motstandere av den rådende makta, snarere henger opprøret sammen med en generell frustrasjon, eller simpelthen kjedsomhet.

9.2 Er det forskjeller mellom brukergruppene?

Min andre hovedproblemstilling går ut på om sporadiske brukere har andre kjennetegn enn vanebrukere. Hovedmønsteret i mine funn er at cannabisbrukernes kjennetegn er mer markerte hos vanebrukerne enn hos de sporadiske brukerne: Vanebrukerne er mer interessert i kunst, utviser sterkere subkulturell tilhørighet og liker i større grad visse musikkformer. Når det gjelder det opposisjonelle engasjementet kommer imidlertid noen interessante forskjeller til syne: Som nevnt er vanebrukerne i langt større grad enn de sporadiske brukerne villige til å utføre ulovlige politiske opposisjonelle handlinger. Er det slik at vanebrukerne er mer politisk opposisjonelle, eller er bare vanebrukerne mer ”kriminelle”? Som jeg har vært inne på er dette et vanskelig spørsmål å besvare. Det faktum at flere av vanebrukerne gjør det dårligere på skolen, har brokete familiebakgrunn og i større grad har gjort ”rene” kriminelle handlinger, tyder imidlertid på at sosiale marginaliseringsprosesser i større grad gjør seg gjeldene hos denne gruppen.

9.3 Framtidige utfordringer for cannabisforskningen

I kapittel 2 redegjorde jeg også for norsk akademias håndtering av cannabisbruk, og identifiserte to retninger: en retning preget av fascinasjon og *forståelse* for brukerkulturen, og en mer problemorientert medisinsk/psykiatrisk retning som i større grad fokuserte på sammenhengen mellom cannabisbruk og sosial marginalisering. Denne oppgaven viser at det mer problemorienterte perspektivet har noe for seg: Cannabis er ikke et uskyldig rusmiddel. Cannabisbrukere – og da spesielt vanebrukere – beveger seg i større grad enn de sporadiske brukerne i samfunnets

ytterkanter. Det faktum at cannabisbruk er ulovlig kan nok også spille en rolle her: Det er nærliggende at vedvarende bruk fører med seg økt kontakt med det kriminelle miljøet for brukeren. Samtidig viser oppgaven at bruken inngår i en subkulturell sammenheng, en sammenheng som inneholder mange av de samme markørene som i flere tiår har vært assosiert med rusmiddelet. På bakgrunn av dette kan forskning på de subkulturelle aspektene ved cannabisbruk kunne bidra til å gi bedre forståelse for hvem brukerne er, og hva som får dem til å bruke cannabis.

Kildeliste

- Allaste, Airi-Alina (2005): "Making Distinctions: New Bohemians and Restricted Drug Use". I: *Drug and Youth Cultures – Global and Local Expressions*. Philip Lalander & Mikko Salasuo (red). Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research (NAD). (NAD publications, 46).
- Amato, Paul R., Bruce Keith (1991a). "Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis". I: *Psychological Bulletin*, vol. 110, nr. 1, s. 26–46.
- Amato, Paul R., Bruce Keith (1991b). "Parental divorce and adult wellbeing: A meta-analysis". I: *Journal of Marriage and the Family*, vol. 53, nr. 1, s. 43–58.
- Bakken, Anders (1998): *Ungdomstid i storbyen*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. (NOVA-rapport 7/1998)
- Bakken, Anders (2007): "Ungdomsskolens klaseskiller". I: *Ung i Norge. Skole, fritid og ungdomskultur*. Åse Strandbu og Tormod Øia (red.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Barnea, Zipora, Giora Rahav & Meir Teichman (1987): "The Reliability and Consistency of Self-reports on Substance Use in a Longitudinal Study". I: *British Journal of Addiction*, vol. 82, s. 891–898.
- Becker, Howard S. (1966): *Outsiders*. New York: The Free Press.
- Bennett, Andy (2000): *Popular Music and Youth Culture*. Music, Identity and Place. London: Macmillan Press Ltd.
- Bergersen Lind, Brit (1976): *Narkotikakonflikten*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Blokhuis, Yngve & Audun Molde (1996): *Wow! Populærmusikkens historie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bokmålsordboka og Nynorskordboka. URL:

<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=sosio%F8konomisk&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j> [Lesedato: 11.06.2008]

Bokmålsordboka og Nynorskordboka. URL:

<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=bohem&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j> [Lesedato: 24.01.2009]

Booth, Martin (2003): *Cannabis. A History*. London: Transworld Publishers.

Bossius, Thomas. & Fabian Sjö (2004): *Musikfestivaler och droger*. Stockholm: Mobilisering mot narkotika. (Mobilisering mot narkotika, rapport nr. 4).

Bourdieu, Pierre (1977): "Cultural reproduction and social reproduction". I: *Power and Ideology in Education*. Jerome Karabel og Albert Henry Halsey (red.). New York: Oxford University Press.

Bourdieu, Pierre & Jean-Claude Passeron (1977): *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage Publications.

Bourdieu, Pierre (1986a): *The Distinction*. London: Routledge & Kegan Paul.

Bourdieu, Pierre (1986b): "The forms of capital". I: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. John G. Richardson (red.). New York: Greenwood Press.

Bourdieu, Pierre (1992): *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, Pierre (1995): *Distinksjonen*. Oslo: Pax Forlag.

Bourdieu, Pierre & Loïc J.D. Wacquant (1995): *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for Samfunnsanalyse*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Broyard, Anatole (1948): "A Portrait of the Hipster". I: *Partisan Review*, (vol. XV, nr. 6).

Cambridge Dictionaries Online. URL:

<http://dictionary.cambridge.org/define.asp?key=37213&dict=CALD> [Lesedato 14.03.2009]

Christie, Nils (1972): *Langhåret Livsstil*. København: Christian Eilers' Forlag.

Christie, Nils (1982): *Hvor tett et samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.

Christie, Nils & Kjetil Bruun (2003): *Den gode fiende*. Oslo: Universitetsforlaget.

Clarke, John, Stuart Hall, Tony Jefferson & Brian Roberts (1991): "Subcultures, cultures and class". I: *Resistance through Rituals. Youth subcultures in post-war Britain*. London: Harper Collins Academic.

Clarke, Gary (2005): "Defending Ski-jumpers: A Critique of Theories of Youth Subcultures". I: *The Subcultures Reader*. Ken Gelder & Sarah Thornton (red.). 2. utgave. London: Routledge.

Cohen, Phil (1997): "Subcultural Conflict and Working-Class Community". I: *The Subcultures Reader*. Ken Gelder & Sarah Thornton (red.). 1. utgave. London: Routledge.

Cohen, Stanley (2004): *Folk Devils and Moral Panics*. London: Routledge.

Durkheim, Emile (1990): "Anomi og handlingslivets struktur". I: *Handling og samfunn*. Sosiologisk teori i utvalg. Dag Østerberg (red.). Oslo: Pax.

Fergusson, David M. & Joseph M. Boden (2008): "Cannabis use and later life outcomes". I: *Addiction*, vol. 103, nr. 6, s. 969–976.

Fisher, Claude S. (2005): "Theories of Urbanism". I: *The Urban Sociology Reader*. Jan Lin & Christopher Mele (red.). London: Routledge.

Førland, Tor Egil & Trine Rogg Korsvik (2006): *1968. Opprør og motkultur på norsk*. Oslo: Pax Forlag.

-
- Førland, Tor Egil & Trine Rogg Korsvik (2008): *Ekte Sekstiåttene*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- George, Nelson (2007): *Hip Hop Amerika*. Oslo: Kontur Forlag.
- Hammer, Torild & Per Vaglum (1990): "Initiation, continuation or discontinuation of cannabis use in the general population". I: *British Journal of Addiction*, vol. 85, nr. 7, s. 899–909.
- Hammer, Torild & Per Vaglum (1991): "Users and Nonusers within a High Risk Milieu of Cannabis Use. A General Population Study". I: *The International Journal of the Addictions*, vol. 26, nr. 5, s. 595–604.
- Hauge, Ragnar, Oddvar Arner & Mona Duckert (1980): *Ungdom og narkotika*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hayatbakhsh, Mohammad R, Jake M Najman, Konrad Jamrozik, Abdullah A Mamun, Gail M Williams & Rosa Alati (2006): "Changes in maternal marital status are associated with young adults' cannabis use: evidence from a 21-year follow-up of a birth cohort". I: *International Journal of Epidemiology*, vol. 35, nr. 3, s. 673–679.
- Hebdige, Dick (1979): *Subculture*. London: Routledge.
- Hernes, Gudmund & Knud Knudsen (1976): *Utdanning og ulikhet*. NOU 1976: 46. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hibell, Björn, Barbro Andersson, Thoroddur Bjarnason, Salme Ahlström, Olga Balakireva, Anna Kokkevi, Mark Morgan (2004): *ESPAD Report 2003: Alcohol and Other Drug Use Among Students in 35 European Countries*. Stockholm: Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs.
- Holstad, Egon (2007): "Når rock vil bli kunst". I: *Nordlys*, 05.09.2007, s. 48.
- Høigård, Cecilie (2002): *Gategallerier*. Oslo: Pax Forlag.

Jary, David & Julia Jary (2000): *Dictionary of Sociology*. Glasgow: HarperCollins Publishers.

Jencks, Christopher (1973): *Inequality. A Reassessment of the Effect of Family and Schooling in America*. New York: Harper & Row, Publishers.

Johnson, Bruce D., Flutura Bardhi, Stephen J. Sifranek & Eloise Dunlap (2006): "Marijuana Argot as Subculture Threads: Social Constructions by Users in New York City". I: *British Journal of Criminology*, vol. 46, nr. 1, s. 46–77.

Knutepunkt. Oslo: Kultur- og kirke departementet, 2007. (St.meld. nr. 10 2007–2008).

Kuipers, S. B. M. & W. M. de Zwart (1999): "Trends and patterns in illicit drug use among students aged 12 to 18 in the Netherlands". I: *Journal of Drug Issues*, vol. 29, nr. 3, s. 549–564.

Lalander, Philip (2005): *Mellan självvalt och påtvingat utanförskap: En analys av sju kvalitativa studier om unga narkotikaerfarna människors tankar om narkotika*. Stockholm: Mobilisering mot narkotika. (Mobilisering mot narkotika, rapport nr. 10).

Lemert, Edwin (1967): *Human Deviance, Social Problems and Social Control*. New Jersey: Prentice-Hall.

Lovdata. URL: <http://www.lovdata.no/all/tl-19920925-107-001.html#3> [Lesedato: 22.06.08]

Lovdata. URL: http://www.lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/usr/www/lovdata/all/nl-19921204-132.html&emne=legemiddelov*&& [Lesedato: 26.02.09]

Moshuus, Geir H., Ingeborg Rossow & Viggo Vestel (2002): *Partydop og ungdomskultur*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. (NOVA-rapport 10/2002)

-
- Mubashir, Noman (2009): ”Tror de Allah blir glad?” I: *Aftenposten*, morgen, 10.01.2009, s. 5.
- Muggleton, David (2000): *Inside subculture. The Postmodern Meaning of Style*. Oxford: Berg.
- Nutt, David, Leslie A King, William Saulsbury & Colin Blakemore (2007): “Development of a rational scale to assess the harm of drugs of potential misuse”. I: *The Lancet*, vol. 369, nr. 9566, s. 1047–1053.
- Ny straffelov*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste, 2002. (NOU 2002: 4).
- Ogg, Alex & David Upshal (1999): *The Hip Hop Years. A History of Rap*. London: Channel 4 Books.
- Oxford Advanced Learner’s Dictionary – search online*. URL:
http://www.oup.com/oald-bin/web_getald7index1a.pl?nav=on&which_entry=028441%23x1%23x1%23political%20correctness&selected_word=political%20correctness&search_word=political [Lesedato 13.03.2009]
- Pape, Hilde, Torild Hammer & Per Vaglum (1994): “Cannabis Use in the General Population. Male/Female Differences?”. I: *Drug and Alcohol Abuse Reviews*, vol. 5: Addictive behaviors in women, s. 359–379.
- Pedersen, Willy (1990): “Adolescents initiating cannabis use: cultural opposition or poor mental health?” I: *Journal of Adolescence*, vol. 13, nr. 4, s. 327–339.
- Pedersen, Willy (1993): “Ungdom, vennskap og bruk av rusmidler”. I: *Tidsskrift for Den norske lægeforening*, vol. 113, nr. 14, s. 1747–1749.
- Pedersen, Willy (2003): ”En rev bak øret. Den sosiale konstruksjonen av cannabis”. I: *Tidsskrift for ungdomsforskning*, vol. 3, nr. 1, s. 25–49.

- Pedersen, Willy (2006): *Bittersøtt – ungdom/sosialisering/rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pedersen, Willy (2008a): "Hasj i Norge: Mainstream, motkultur eller marginalitet?" I: *Tidsskrift for Velferdsforskning*, vol. 11, nr. 3, s. 208–219.
- Pedersen, Willy (2008b): "Sigaretter: sublimt sug, stille død". I: *Samtiden*, nr. 4, s. 101–113.
- Perry, Imani (2004): *Prophets of the Hood: Politics and Poetics in Hip Hop*. Durham: Duke University Press.
- Pfhol, Stephen (1994): *Images of Deviance and Social Control. A Sociological History*. New York: McGraw-Hill.
- Pong, Suet-Ling, & Dong-Beom Ju (2000): "The effect of change in family structure and income on dropping out of middle and high school". I: *Journal of Family Issues*, vol. 21, nr. 2, s. 147–169.
- Rakvaag, Geir (2007): "I forbund for rocken". I: *Dagsavisen*, 07.09.2007, s. 2.
- Regjeringen.no*, 14.12.2007: "Øyafestivalen får knutepunktstatus for rock". URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/aktuelt/nyheter/2007/Oyafestivalen-far-knutepunktstatus-for-r.html?id=494265> [Lesedato 14.03.2009]
- Reynolds, Simon (1999): *Generation Ecstasy*. New York: Routledge.
- Ringdal, Kristen (2001): *Enhet og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rockett, Ian R. H., Sandra L. Putnam, Haomiao Jia, Gordon S. Smith (2006): "Declared and undeclared substance use among emergency department patients: a population-based study". I: *Addiction*, vol. 101, nr. 5, s. 706–712.
- Rossow, Ingeborg & Anne Kristinn Bø (2003): *Metoderapport for datainnsamlingen til "Ung i Norge 2002"*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

-
- Sandberg, Sveinung & Willy Pedersen (2006): *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Shaw, Clifford R. & Henry D. McKay (1972): *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Simmel, Georg (1990): "Storbyen og åndslivet". I: *Handling og samfunn, sosiologisk teori i utvalg*. Dag Østeberg (red). Oslo: Pax forlag.
- Sirus RusStat – Rusmiddelstatistikk på nett: "Brukt forskjellige stoffer, prosent og totalt, Norge". URL: <http://statistikk.sirus.no/sirus/> [Lesedato: 14.03.2009]
- Skog, Ole-Jørgen (1992): "The validity of self-reported drug use". I: *British Journal of Addiction*, vol. 87, nr. 4, s. 539–548.
- Skog, Ole-Jørgen (2005): *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Statistisk Sentralbyrå. URL: <http://www.ssb.no/lonn> [Lesedato: 06.03.2009]
- Thornton, Sarah (1997): "The Social Logic of Subcultural Capital". I: *The Subcultures Reader*. Ken Gelder & Sarah Thornton (red.). London: Routledge.
- Tufte, Per Arne (2000): *En intuitiv innføring i logistisk metode*. Oslo: Statens institutt for forbruksforskning. (Prosjektnotat 8/2000)
- Ulleberg, Pål og Hilmar Nordvik (2001): *Faktoranalyse. Innføring i faktorteori og faktoranalyse*. Trondheim: Akademisk Forlag.
- Vestel, Viggo, Anders Bakken, Geir H. Moshuus & Tormod Øia (1997): *Ungdomskulturer og narkotikabruk*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. (NOVA Temahefte 1/1997).
- Wikipedia: "The Game (rapper)". URL: [http://en.wikipedia.org/wiki/The_Game_\(rapper\)](http://en.wikipedia.org/wiki/The_Game_(rapper)) [Lesedato: 03.12.2008a]

Wikipedia: "Progressive dance music". URL:

http://en.wikipedia.org/wiki/Progressive_dance_music [Lesedato: 13.11.2008b]

Wikipedia: "Freetown Christiania". URL:

http://en.wikipedia.org/wiki/Freetown_Christiania [Lesedato: 14.03.2009a]

Wikipedia: "Legality of cannabis by country". URL:

http://en.wikipedia.org/wiki/Legality_of_cannabis_by_country [Lesedato: 12.03.2009b]

Wirth, Louis (2005): "Urbanism as a Way of Life". I: *The Urban Sociology Reader*.

Jan Lin & Christopher Mele (red.). London: Routledge.

Yablonsky, Lewis (1969): *The hippie trip: A firsthand account of the beliefs, drug use and sexual patterns of young drop-outs in America*. New York: Pegasus.

Young, Jock (1971): *The Drugtakers. The social meaning of drug use*. London: MacGibbon and Kee.

Ødegård Lund, Marte K., Astrid Skretting & Karl Erik Lund (2007): *Rusmiddelbruk blant unge voksne, 21-30 år*. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning. (SIRUS-rapport 8)

Øia, Tormod (1994): *Norske ungdomskulturer*. Vallset: Oplandske Bokforlag.

Øia, Tormod (2005): *Innvandrerungdom – integrasjon og marginalisering*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. (NOVA-rapport 20/2005)

Øia, Tormod (2007a): *Ung i Oslo. Levekår og sosiale forskjeller*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. (NOVA-rapport 6/2007)

Øia, Tormod (2007b): "Flinke jenter og gutter i uttakt." I: *Ung i Norge. Skole, fritid og ungdomskultur*. Åse Strandbu og Tormod Øia (red.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Åmås, Knut Olav (2009): "Ingen unnskyldning!" I: *Aftenposten*, morgen, 13.01.2009, s. 3.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven: 33 823